

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jaroslav Klimeš

Kriminalita spojená s užíváním drog

Diplomová práce

Olomouc 2011

Já, níže podepsaný Jaroslav Klimeš, autor diplomové práce na téma „Kriminalita spojená s užíváním drog“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona 101/2000 Sb., správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Knihovna UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje uvedené výše jsou pravdivé.

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma ***Kriminalita spojená s užíváním drog*** vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 21. 3. 2011

.....

Jaroslav Klimeš

Děkuji JUDr. Milanu Vichlendovi, Ph.D. za odborné vedení této práce.

Obsah

Úvod	- 6 -
1 Drogy a kriminalita	- 8 -
1.1 Obecně o drogovém problému a kriminalitě spojené s užíváním drog	- 8 -
1.2 Historický přehled mezinárodně právní úpravy drogových deliktů	- 9 -
1.3 Charakteristika základních pojmů	- 10 -
1.4 Drogová závislost	- 12 -
2 Klasifikace drogových závislostí	- 15 -
2.1 Alkoholová toxikomanie	- 16 -
2.2 Nealkoholová toxikomanie	- 18 -
2.2.1 Geneze drogového problému	- 19 -
2.2.2 Česká drogová scéna v posledních letech	- 20 -
3 Podmínky a příčiny vzniku nealkoholové toxikomanie	- 21 -
3.1 Faktory farmakologické	- 22 -
3.1.1 Působení drogy na organismus	- 23 -
3.1.2 Důvody užívání drog spočívající v droze samotné	- 23 -
3.1.3 Drogové spektrum	- 25 -
3.2 Faktory somatické a psychické	- 28 -
3.3 Faktory environmentální	- 30 -
3.4 Faktory precipující	- 32 -
4 Fenomenologie kriminality spojené s užíváním drog	- 34 -
4.1 Osobnost toxikomana jako pachatele trestného činu	- 34 -
4.2 Kriminalita spojená s alkoholovou toxikománií	- 35 -
4.2.1 Trestné činy, u nichž je konzumace nebo opatřování alkoholu znakem skutkové podstaty	- 36 -
4.2.2 Trestné činy spáchané v opilosti, kde alkohol působí jako iniciační prvek a podílí se na odstranění morálních a sociálních zábran	- 40 -
4.3 Kriminalita spojená s nealkoholovou toxikománií	- 42 -
4.3.1 Trestné činy, jejichž cílem je vytvořit nabídku drog či poptávku po drogách ...	- 44 -
4.3.2 Trestné činy zaměřené na získání drog	- 45 -
4.3.3 Trestné činy spáchané pod vlivem drog	- 46 -
4.3.4 Trestné činy páchané na drogově závislých	- 48 -
4.3.5 Trestné činy spojené s uplatněním nelegálně získaných finančních prostředků z drogové trestné činnosti	- 48 -

5 Drogové delikty podle trestního zákoníku	- 50 -
5.1 Srovnání staré a nové právní úpravy	- 50 -
5.2 Drogové delikty podle nového trestního zákoníku.....	- 52 -
5.2.1 Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy podle § 283.....	- 52 -
5.2.2 Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedy podle § 284	- 54 -
5.2.3 Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285	- 56 -
5.2.4 Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedy podle § 286.....	- 57 -
5.2.5 Šíření toxikomanie podle § 287.....	- 58 -
5.3 Úvahy, týkající se nové právní úpravy a návrhy změn.....	- 60 -
5.4 Analýza statistických údajů	- 66 -
6 Kontrola kriminality spojené s užíváním drog.....	- 70 -
6.1 Kontrola alkoholové toxikomanie a trestné činnosti s ní spojené	- 70 -
6.2 Kontrola nealkoholové toxikomanie a trestné činnosti s ní spojené	- 73 -
Závěr.....	- 76 -
Shrnutí.....	- 79 -
Seznam literatury a pramenů.....	- 81 -
Seznam příloh	- 86 -

Úvod

S drogovou problematikou se v poslední době setkáváme všude kolem nás. Odpověď na otázku, z jakého důvodu se užívání drog rozmohlo do nekontrolovatelných rozměrů a stalo se globálním společensko patologickým jevem, spočívá v celé společnosti jako takové a souvisí s rozvratem základních společenských hodnot a působením negativního sociálního zázemí. Drogový problém je tedy odrazem dnešní složité struktury společnosti a jejích negativních jevů. Symbolem naší doby je hektický životní styl, rozpad rodinných a sociálních vazeb a prudký vědeckotechnický rozvoj. Všechny tyto znaky jsou živnou půdou pro existenci negativního sociálního zázemí, jež podněcuje k užívání návykových látek. Někteří jedinci v drogách vidí řešení svých problémů, jelikož únik před realitou je pro ně snazší, než problémům čelit. Problematika toxikomanie a trestná činnost spojená s užíváním drog nutí společnost k zamyšlení a hledání východisek, jak tomuto nežádoucímu jevu zabránit nebo jej alespoň zmírnit na společensky únosnou mez.

Jedním z cílů této diplomové práce je vysvětlit příčiny vzniku drogové závislosti a na ni navazující kriminality, jakož i popsat důvody, proč závislý jedinec není schopen ovládat své jednání, ať už pod vlivem drogy, či ve fázi abstinence. Dalším cílem je analyzovat aktuální stav kriminality spojené s užíváním drog a navrhnout řešení, jak tento sociálně patologický jev eliminovat. V rámci analýzy statistických údajů zkoumám vztah alkoholové a nealkoholové toxikomanie navzájem, ale také v souvislosti s celkovou kriminalitou a celospolečenskou škodlivostí vůbec. Tento rozbor je podle mého názoru odpovědí na otázku, kam by měla v nejbližší době směřovat kontrola a zejména prevence. Dílčím úkolem bylo také zjistit, zda je současná právní úprava v ČR dostatečná a zda odpovídá současné drogové situaci a je schopna reagovat na nové trendy.

V úvodních kapitolách se zaměřuji na vymezení základních pojmů, vyskytujících se v drogové problematice, charakterizují specifika kriminality spojené s užíváním drog a provádím rozbor alkoholové a nealkoholové toxikomanie ve vzájemných souvislostech.

Těžiště práce spočívá v analýze drogové kriminality z hlediska fenomenologie, etiologie a kontroly. Nejdříve vysvětluji obecně podmínky a příčiny vzniku drogové závislosti a činím analýzu osobnosti toxikomana z biologických, psychologických a sociálních hledisek. Zaměřuji se rovněž na drogu samotnou a její účinky na organismus člověka. V další části se orientuji na rozdělení kriminality spojené s užíváním drog do jednotlivých skupin podle jejich kriminologické charakteristiky, v nichž provádím rozbor trestných činů a popisují stav kriminality. Zaměřuji se také na organizovaný zločin, který hraje v oblasti drogové

kriminality klíčovou roli. V důsledku působení mezinárodních organizovaných zločineckých skupin se stal drogový problém globálním jevem. Součástí práce je i popis vývoje české drogové scény a komparace české a zahraniční právní úpravy.

V poslední části práce se věnuji kontrole kriminality spojené s užíváním drog a navrhuji možné postupy do budoucna, které by byly přínosem v boji s tímto sociálně patologickým jevem.

Jelikož je práce pojata převážně z pohledu kriminologického, jsou její součástí aktuální statistické údaje a rovněž nástin vývoje kriminality v čase. Zabývám se však také trestněprávními souvislostmi, prolínajícími se celou prací, a to zejména v kapitole týkající se fenomenologie kriminality spojené s užíváním drog. Výklad je veden podle nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.); nechybí rovněž ani srovnání s původním trestním zákonem (zákon č. 140/1961 Sb.).

Při psaní této diplomové práce jsem postupoval podle metody analytické, srovnávací a historické. Využívám zde odborné publikace, články v odborných časopisech a denním tisku, statistické údaje, internetové portály, judikaturu a další zdroje. Za důležitý zdroj považuji také své životní zkušenosti, jelikož se v poslední době často setkávám s jedinci, kteří se dostali do kontaktu s drogou. Mezi nimi je celá řada příležitostných uživatelů, které nezasáhla závislost ani žádné jiné související komplikace, ale i osoby, které jsou na droze silně závislé. Je alarmující, že jen málo z nich podstoupilo úspěšnou léčbu a vrátilo se zpět do normálního života. Využívám také poznatků, které jsem získal z dlouhodobého kontaktu s kamarádem, jehož znám od dětství. V současnosti má již za sebou desetiletou toxikomanskou kariéru, včetně páchání trestné činnosti, výkonu trestu odnětí svobody, jakož i účasti na mnohých léčebných programech. V posledních dvou letech jsem se také v rámci odborné praxe účastnil právní poradny v doléčovacím centru v Olomouci (P-centrum, středisko prevence, léčby a integrace osob, ohrožených drogovou závislostí), kde jsem byl v přímém kontaktu s jeho klienty, kteří mají bohatou toxikomanskou minulost. Měl jsem také možnost konzultací s terapeuty a dalšími odborníky z praxe.

1 Drogy a kriminalita

1.1 Obecně o drogovém problému a kriminalitě spojené s užíváním drog

Výroba drog, obchodování s nimi a konzumace drog představují problém globálního charakteru. Jeho důsledky se projevují téměř v každé zeměpisné oblasti, v každém státu, bez ohledu na jeho ekonomickou vyspělost, kulturu či historii. Obchod s drogami, který je realizován mezinárodními organizovanými zločineckými skupinami, je jednou z nejvýnosnějších nelegálních činností na světě. Tyto skupiny plně využívají nejnovějších technologií a zaměstnávají profesionály ze všech možných odvětví, a proto s nimi orgány státní moci a policejní orgány jen těžko drží krok. Také drogové spektrum prochází neustálými změnami, v poslední době se jedná o výrobu nejrůznějších syntetických drog. Změny na drogové scéně jsou tak rychlé, že výzkumy, národní strategie a programy protidrogové politiky na ně reagují s velkým zpožděním.¹

Zneužívání drog má řadu příčin a v konečném efektu nepostihuje pouze jedince, kteří drogy zneužívají, ale i jejich sociální okolí a celou společnost vůbec. Drogy totiž představují pro společnost závažný sociální problém, jelikož v důsledku drogového abúzu dochází ke změnám životních hodnot a narušování mezilidských vztahů. Újmy jsou velmi citelné také ve finanční sféře a to díky vynaloženým prostředkům na prevenci, léčbu a represii pachatelů deliktů spojených se zneužíváním drog a zvýšené výdaje ve sféře sociálního zabezpečení. Další bod představují rizika zdravotní, protože jednak drogy samotné způsobují tělesné a duševní poruchy a jednak se vyskytuje riziko nákazy infekcemi, přenášených krví (virus HIV, hepatitida a další), a to zejména pokud není dodržována hygiena při intravenózní aplikaci.

Drogy jsou významným kriminogenním faktorem. Nejedná se pouze o drogové delikty samotné, jejichž cílem je vytvořit nabídku drog či poptávku po drogách. Drogy jsou totiž častou příčinou trestné činnosti různého druhu. Jde o trestné činy páchané pod vlivem drog, trestné činy zaměřené na získání drog v souvislosti s jejich abúzem, trestné činy páchané na drogově závislých a trestná činnost spojená s uplatněním nelegálně získaných finančních prostředků z drogové trestné činnosti.² Tato skupina bývá nazývána sekundární drogovou kriminalitou.

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení*. Příručky ministerstva spravedlnosti, svazek 65. Praha: MS, 2002. s. 3-24.

² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 696.

Plně se ztotožňují se zásadou, že eliminováním dostupnosti drog se sníží počet jejich uživatelů a tím pádem také trestná činnost s drogovým abúzem spojená a další nežádoucí společenské jevy. Otázkou ovšem je, jaké zvolit prostředky k zamezení drogového problému. Nabízí se spousta možností, vždy je však nutné kombinovat prvky prevence, léčby a represe. Nalezení optimální koncepce je úkolem protidrogové politiky. Podle mého názoru by mělo být omezování těchto negativních dopadů zaměřeno na nejvíce ohrožené skupiny - na děti a dospívající.

Cílem trestního práva je určení, které jednání je natolik závažné, aby jej bylo nutno prohlásit za trestný čin, stanovení trestů a také určení prostředků a formálního postupu k odhalení trestné činnosti.³

1.2 Historický přehled mezinárodně právní úpravy drogových deliktů

Vzhledem ke skutečnosti, že drogový problém je problémem celosvětovým, je zřejmé, že jej není možno řešit bez důkladně provázané kooperace mezi státy a budování společných strategií. V důsledku této spolupráce, která se začala vyvíjet již na počátku 20. století formou mezinárodních konferencí, vznikly nadnárodní specializované instituce a bylo přijato několik mezinárodních smluv, z nichž jednotlivým státům plynou závazky, týkající se legislativního řešení drogového problému.

Česká republika je v současné době vázána těmito dohodami, které byly přijaté na půdě OSN: Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 a na ni navazující Protokol o změnách Jednotné Úmluvy z roku 1972, Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 a Úmluva proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988.

Úmluva z roku 1961 sjednotila a nahradila starší mezinárodní smlouvy, týkající se kontroly drog. V článku 36 odst. 1 Jednotné Úmluvy je obsaženo, že každá strana učiní opatření nutná k tomu, aby pěstování, produkce, výroba, těžba, příprava, držba, nabídka, dání do prodeje, distribuce, koupě, prodej, dodání z jakéhokoli titulu, zprostředkování, odeslání, tranzit, doprava, dovoz a vývoz drog neodpovídající ustanovením Úmluvy byly považovány za trestné činy, jsou-li spáchány úmyslně a aby na vážné případy byly vyměřeny přiměřené tresty, zejména vězení, nebo jiné tresty odnětí svobody Jednotná úmluva v příloze obsahuje také seznam omamných látek rozdělených do skupin podle škodlivosti.⁴

³ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice I.*, vývojové aspekty. Praha: IKSP, 2007. s. 7-12.

⁴ Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961

Úmluva o psychotropních látkách přebírá koncepci Jednotné úmluvy, značně však rozšiřuje kontrolu drog, jelikož uvádí na seznamech zakázaných látek nové průmyslově vyrobené látky, které ovlivňují chování člověka a mohou vytvářet závislost.⁵

Úmluva OSN z roku 1988 obsahuje především ustanovení, týkající se potlačování mezinárodního obchodu s drogami, praní špinavých peněz a konfiskace výnosů z obchodu s drogami. V Úmluvě byl stanoven požadavek pro smluvní strany, aby přijaly opatření k zavedení trestnosti přechovávání nebo pěstování drog pro vlastní potřebu, dále byla nově rozšířena trestnost i na prekurzory a byly stanoveny alternativy k trestnímu stíhání jako je léčba, výchova, postpenitenciární péče, rehabilitace či resocializace pachatele.⁶

Posledním dokumentem přijatým na poli OSN je protidrogový program Valného shromáždění OSN na léta 2000 až 2008. Tento program je věnován boji proti nedovolené výrobě, prodeji, poptávce, obchodu a distribuci omamných a psychotropních látek. Dále se zaměřuje na problematiku praní špinavých peněz pocházejících z drogové trestné činnosti. Co se týče konkrétních látek, je program věnován stimulantům amfetaminového typu.⁷

Domnívám se, že by měl být na mezinárodním poli přijat nový, pro smluvní strany právně závazný dokument, který by zohlednil společenské změny a zavedl nová opatření a nástroje, týkající se kontroly drog a potlačování organizovaného zločinu.

1.3 Charakteristika základních pojmů

V oblasti drogové problematiky se stále setkáváme s terminologickou nejednotností pojmů. Některé z nich jsou definovány zákonem, většina je však vymezena pouze teorií, proto bych pro přehlednost tyto základní pojmy vymezil ve smyslu, v jakém budou užívány v následujícím textu.

Za nejobecnější považuji pojem **droga**. Podle stanoviska komise znalců Světové zdravotnické organizace (dále jen WHO) z roku 1969 je za drogu pokládána jakákoliv látka, která, je-li vpravena do organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí. Dnes se pod pojmem droga zpravidla označují látky uvedené v mezinárodně přijatých seznamech omamných a psychotropních látek, tedy drogy nelegální.⁸ V obecném smyslu jsou však za drogy považovány i další látky, kterých je užíváno či zneužíváno ke změnám nálady, vědomí, povzbuzení či tlumení tělesných a duševních funkcí. Je tedy třeba rozlišit drogy legální a nelegální.

⁵ Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971

⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 698.

⁷ SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 132.

⁸ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997, s. 9-10.

Za legální drogy jsou považovány ty, které sice vyvolávají psychické a tělesné změny, nicméně jsou však naší společností na základě historického společenského vývoje tolerovány. Nejproblematictější legální drogou v naší zemi je v současné době alkohol. Za drogu se však dají označit i další látky, se kterými se setkáváme v každodenním životě. Jsou jimi káva, čaj, tabák, či nejrůznější druhy léků.

Nelegálními drogami jsou látky, které také splňují náležitosti základní definice, jsou však naší společností odsuzovány a zákonem zapovězeny. Je tedy zakázána jejich výroba, distribuce či jiné formy nakládání s nimi.⁹

Nejvíce škodlivé drogy lze zařadit pod užší pojem *návyková látka*, jíž se podle legální definice § 130 zákona č. 40/2009 Sb. rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Pojem návykové látky byl převzat z trestního zákona č. 40/1964 Sb. ve znění novely provedené zákonem č. 175/1990 Sb. Výčet návykových látek je pouze demonstrativní.

Alkoholickým nápojem podle § 2 písm. g) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, jsou lihovina, víno, pivo i jiný nápoj, pokud obsahuje více než 0,5 objemového procenta alkoholu.¹⁰

Omamnými látkami jsou látky, u nichž je nebezpečí chorobného návyku a psychických změn. Seznam těchto látek je uveden v přílohách č. 1 až 3 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů.

Psychotropními látkami jsou látky ovlivňující psychiku člověka. Jejich seznam je uveden v přílohách č. 4 až 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů.¹¹

Za množství větší než malé se u omamných a psychotropních látek považuje množství obsažené v příloze č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb.

Za *ostatní látky* jsou považovány látky běžně používané v domácnosti, zdravotnictví či v průmyslu za podmínky, že mohou nepříznivě ovlivnit psychiku člověka a jeho rozpoznávací nebo ovládací schopnosti nebo sociální chování. Jedná se o různá běžně používaná čisticí, ředidla a podobné látky.¹²

⁹ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997, s. 9-10.

¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1233-1234.

¹¹ Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1234.

Jedy jsou chemické látky obsažené v příloze č. 1 nařízení vlády č. 467/2009 Sb. a chemické směsi, které obsahují nejméně 7 % látky. U jedů obsažených v příloze č. 1 se za množství větší než malé pokládá takové množství jedu, které na základě současných vědeckých poznatků může po jednorázovém nebo opakovaném podání způsobit poškození zdraví.¹³

1.4 Drogová závislost

Pro drogovou závislost se používá také pojem *toxikomanie*, dříve byl používán pojem *narkomanie*. Jedná se o stav psychické, někdy i fyzické závislosti na drogách, užívaných trvale, se škodlivými důsledky jak pro osobu užívající či zneužívající drogu, tak pro společnost. Osoba v tomto stavu přestala být vůči droze svobodná, nemůže bez ní dále existovat, droga je neoddelitelnou součástí jejího života. V roce 1969 komise znalců WHO přijala definici drogové závislosti. Jedná se o psychický a někdy také fyzický stav vyplývající z vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu stále nebo pravidelně pro její psychické účinky, někdy také proto, aby se zabránilo nepříjemnostem plynoucím z její nepřítomnosti. Tolerance může být přítomna nebo nepřítomna. Jestliže je závislost vytvořena pouze na jednu drogu, jedná se o monotoxikomanii, pokud na více drog, potom jde o polytoxikomanii. Můžeme tedy vytyčit tyto charakteristické znaky pro toxikomanii:

1. psychická závislost
2. fyzická závislost
3. zvýšená schopnost organismu vzdorovat účinkům drogy (tolerance)
4. nutková potřeba opatřit si drogu bez ohledu na prostředky nebo důsledky jejího získání¹⁴

Psychická závislost je duševním stavem, který jedince nutí k soustavnému a opakovanému užívání drogy. Může se jednat o lehčí formu, kdy si člověk pouze přeje drogu opět užít, či o neodolatelné opakující se nutkání, které bývá často silnější než vůle drogově závislého jedince. Droga samotná u tohoto typu závislosti nemusí hrát zásadní roli, závisí zde

¹³ Nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. s. 9-11.

na individuálních osobnostních vlastnostech, na tom, zda v sobě jedinec najde sílu droze odolat. Uživatel však často chce předejít nepříjemným pocitům a náladám, plynoucím z nepřítomnosti drogy, proto je pro něj mnohdy pohodlnější drogu vzít a navodit si tak příjemný stav. Nejedná se tedy ještě o nutkavou potřebu, jelikož se zde nevyskytuje abstinenční syndrom, nýbrž o silnou touhu po droze. Tento druh závislosti bývá často spojen s okolnostmi, které dříve vedly k požití drogy. V případě, že se člověk dostane do situace, díky které bral drogu dříve, bude pro něj velkým problémem touhu překonat. Je-li přerušena příjem drogy, neměly by se dostavit žádné tělesné abstinenční příznaky, někdy se však mohou dostavit klamné abstinenční příznaky, které jsou způsobeny somatizací psychického stavu.

Fyzická závislost je stavem, kdy došlo k adaptaci organismu na užívanou drogu. Tento stav většinou vzniká častým a dlouhodobým užíváním, u některých jedinců, či u určitých typů drog může však nastat fyzická závislost již po jedné, či několika málo dávkách. Droga se zde stává součástí organismu, je zařazena do látkové výměny, tudíž přerušování jejího přísunu vede k nežádoucím psychopatologickým reakcím, které jsou vyvolány nepřítomností drogy. Tyto nežádoucí reakce se většinou projevují navenek poruchami spánku, zvýšenou teplotou, vyčerpaností, halucinacemi, bludy nebo hlubokými depresemi. U některých jedinců může vézt tento stav až k sebevražedným úmyslům, jelikož v tom vidí únikovou cestu. Organismus si tímto způsobem drogu vynucuje, i když mu fakticky škodí.¹⁵

Soubor těchto abstinenčních příznaků nazýváme **abstinenčním (odvykacím) syndromem**. Tyto příznaky se vyskytují v různé míře u všech návykových látek. Jejich intenzita je závislá na stupni intoxikace, druhu drogy a individuálních charakteristikách jedince.¹⁶

Vysvětlení a pochopení výše uvedených pojmů považuji za velmi důležité, jelikož existuje úzká vazba mezi psychickým a fyzickým stavem osoby drogově závislé a pácháním trestné činnosti, ať už pod vlivem drog, či za účelem jejich získání. Pro toxikomana prožívajícího abstinenční syndrom není jistě na prvním místě otázka zákonnosti, ale otázka jak co nejrychleji dostat drogu, aby se vyvaroval nepříjemnostem plynoucích z jejich nedostatku.¹⁷

Tolerance je schopnost organismu snášet určité látky a projevuje se snižujícím se účinkem stejného množství látky. Opakovaným bráním drogy si na ni organismus zvyká, a pokud má být docíleno stejného žádoucího účinku jako při předchozí dávce, je třeba

¹⁵ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 423.

¹⁶ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 428-429.

¹⁷ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. s. 14-15.

množství drogy zvyšovat, jinak hrozí abstinenční příznaky. Ačkoliv dříve organismus tyto látky odmítal, staly se postupně součástí biologických procesů a nebrání se dále jejich přisunu, nýbrž naopak.

Úzus je užívání drogy v souladu s oprávněnými zájmy jednotlivce a společnosti. Jedná se o užívání drogy v omezeném a kontrolovaném množství, které neškodí zdraví a neohrožuje společenské vztahy a majetkové poměry jednotlivce a jeho blízkých.

Abúzus je zneužívání nebo nadměrné užívání drog. Nepříznivě ovlivňuje vývoj člověka jak po psychické, tak tělesné stránce, narušuje jeho společenský život. Nejčastěji je abúzem nadměrné užívání drog, či jejich užívání za nepřijatelných podmínek (v dětském věku, v těhotenství, v práci). M. Nožina rozlišuje pět kategorií zneužívání drog:

1. *Příležitostně-experimentální zneužívání* je užitím drogy ze zvědavosti, jako určitá forma experimentu za jistých podmínek, ne však více jak pětkrát za život.
2. *Rekreačním zneužíváním* je užívání na různých večírcích či společenských akcích. Jedinec sám drogy nekupuje, avšak neodmítá je, pokud jsou mu nabídnuty.
3. *Příležitostný uživatel* si sám drogy obstarává a užívá je za určitých příležitostí. Jako příklad bych uvedl účastníky techno-párty, na které se běžně užívají „taneční drogy“.
4. Při *intenzivním zneužívání* jedinec ztrácí kontrolu nad drogou, ačkoliv si toho není sám vědom. Žije tedy v jisté iluzi, že má stále vše pod kontrolou a užívá drogy čím dál častěji.
5. *Nuceně-závislé zneužívání* je fáze, kdy pro toxikomana droga znamená vše a není schopen bez ní dál existovat. Užívá drogu i několikrát denně a jeho existenční otázkou je, jak si zajistit další dávku. Pro získání drogy je schopen použít jakýchkoliv prostředků, které často bývají spojeny s trestnou činností. V tomto stádiu již je droga silnější než jedinec a ten není schopen se sám bez cizí pomoci od závislosti odtrhnout.

Jako **Miniúzus** (*misúzus*) je zejména označována nevhodná aplikace léků. Nezáleží zde na tom, zda byly drogy získány od lékaře či jinou cestou, ať už legální či nelegální.¹⁸

¹⁸ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. s. 14-15.

2 Klasifikace drogových závislostí

Drogová závislost bývá zpravidla členěna na alkoholovou a nealkoholovou toxikomanií, jakožto nejméně závažnější a nejnebezpečnější formy závislostí. Někdy se také uvádí zvláštní skupiny lehčích druhů závislostí, jimiž jsou nikotinismus a kofeinismus.

Alkoholová a nealkoholová toxikomanie má mnoho společných rysů. Z hlediska trestněprávního jsou obě formy postaveny naroveň v rámci výkladu a konstrukce nepřičetnosti a dále skutkových podstat šíření toxikomanie, ohrožování výchovy dítěte, ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství. Z kriminologického hlediska lze najít jisté podobnosti u faktorů vedoucích ke vzniku těchto závislostí. O těchto faktorech bude podrobně pojednáno v dalších kapitolách.

Mezi těmito druhy toxikomanie je však také mnoho rozdílů. Základní rozdíl spočívá ve skutečnosti, že alkohol je legální drogou, kdežto nealkoholové drogy jsou zákonem kriminalizovány a to přesto, že důsledky zneužívání alkoholu podle odborníků stále významně převyšují problémy spojené se zneužíváním nealkoholových drog. To je dáno dlouhým historickým vývojem společnosti, ve které bylo požívání alkoholu vlivem zvyků a tradic ritualizováno. Proto se na alkohol dívá naše společnost velmi tolerantně, zatímco nealkoholové drogy, které byly u nás rozšířeny až v posledních desetiletích, jsou považovány za nepřijatelné a absolutně vybočující ze společenských konvencí. Pokud se jedinec, oddávající se alkoholickým nápojům, nestane příliš nápadným, je okolím tolerován. Nealkoholový toxikoman však bývá již při prvním zjištění odsouván na okraj společnosti.

Přestože je alkohol velmi závažným společenským problémem, není mu v poslední době věnována pozornost adekvátní nebezpečí z něj plynoucího. Hlavním důvodem této skutečnosti je zastínění alkoholu novým společenským problémem nealkoholových drog.¹⁹ Například vědci z britského nezávislého vědeckého výboru pro drogy (ISCD) ve spolupráci s odborným poradcem z Evropského monitorovacího střediska pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) sestavili žebříček, který hodnotí škody napáchané drogami jak u jednotlivců, tak celé společnosti. Analyzovali drogy podle následujících měřítek: úmrtí spojené s užívanou drogou, zdravotní poškození, závislost na droze, ztráta vztahu, narušení vazeb v rodině a dalších. Škodlivost pro ostatní se posuzovala podle počtu trestných činů, ekologických škod či soužití se společností a dalších kritérií. Podle bodového ohodnocení škodlivosti dospěli k názoru, že alkohol je mnohem škodlivější než veškeré nealkoholové

¹⁹ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 424-437.

drogy. Zjištění z této studie tedy poukazuje na nutnost zaměřit se více na prevenci v rámci alkoholové toxikomanie.²⁰

Závažnost problematičnosti alkoholu ve srovnání s nealkoholovými drogami je vidět také na trestné činnosti. Dle statistik z roku 2009 bylo zjištěno, že bylo spácháno 18 % trestných činů pod vlivem alkoholu a pouhá 2 % pod vlivem nealkoholových drog.²¹ Tyto statistiky je však nutno vzhledem k vysoké latenci trestných činů spáchaných pod vlivem nealkoholových drog brát s rezervou.

2.1 Alkoholová toxikomanie

Alkohol (etanol, ethylalkohol) je chemickou sloučeninou, která obvykle vzniká kvašením lihových cukrů a tímto způsobem se také vyrábí. Při chemické výrobě se tak děje hydratací ethenu. Jedná se o bezbarvou kapalinu, která je základní složkou všech alkoholických nápojů. O tom, co je považováno za alkoholický nápoj bylo pojednáno výše.²²

Alkohol je na evropském a severoamerickém kontinentu již několik století tradiční legální drogou. Co se týče spotřeby alkoholu, je Česká republika na jednom z předních míst v rámci Evropy a je stále zaznamenávat vzestup spotřeby. Alkoholické nápoje jsou běžnou součástí společenských akcí a jsou předmětem každodenní spotřeby u velké části populace.

Alkohol řadíme do skupiny hypnosedativ s krátkodobým účinkem. Je vstřebáván sliznicí zažívacího traktu a dále proniká do mozku, jater, ledvin, plic a dalších orgánů. Tabulka 1 uvádí vliv alkoholu v krvi na pocity a chování člověka. Je však nutno brát v potaz, že každý jedinec na alkohol reaguje jiným způsobem a další faktory.

Tabulka 1: Vliv alkoholu v krvi na pocity a chování²³

Hladina alkoholu	Pocit	Chování
0,4 promile	uvolnění	vyšší riziko úrazu
0,6 promile	veselost	ovlivněna schopnost rozhodování a úsudku
0,8 promile	teplo, spokojenost	zhoršené sebeovládání, horší postřeh
1,2 promile	mnohomluvnost	impulsivnost, prudké nevyočitatelné reakce
1,5 promile	otupělost, zmatenost	méně zřetelná řeč, agresivita, sklon k násilí
2,0 promile	tupá opilost	poruchy rovnováhy, dvojité vidění, poruchy paměti
3,0 promile		možné bezvědomí
4,0 promile		bezvědomí, riziko smrtelné otravy

²⁰ *Idnes.cz* [online]. 1. 11. 2010 [cit. 7. 1. 2011]. Alkohol je nebezpečnější než heroin i crack, tvrdí nová studie. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/alkohol-je-nebezpecnejsi-nez-heroin-i-crack-tvrdi-nova-studie-pt3-zahranicni.asp?c=A101101_142015_zahranicni_aha>.

²¹ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2.2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

²² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 1233-1234.

²³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 432.

Nadměrné požívání alkoholických nápojů přináší vážná zdravotní rizika, jako jsou chronická onemocnění jater, ledvin či krevního oběhu. Má však také velký podíl na rozvratu vnímání společenských hodnot. Nejčastěji se jedná o rozpad rodiny z důvodu alkoholismu jednoho z partnerů, zanedbávání výchovy dětí, domácí násilí a další nežádoucí jevy. Velmi nebezpečné je požití alkoholu u malých dětí a mládeže, jelikož jejich enzymatické systémy nejsou plně vyvinuty, a proto může být jejich zdraví vážně ohroženo. To je však v posledních letech bráno na lehkou váhu, jelikož velká část dnešní mládeže alkohol požívá dokonce pravidelně.²⁴

Vznik závislosti na alkoholu je oproti návyku na nealkoholové drogy dlouhodobou záležitostí. Uvádí se, že závislost na alkoholu vzniká v horizontu 3 až 20 let. Tato doba závisí na konkrétním jedinci, u některých závislost nemusí dokonce vzniknout vůbec. Tabulka 2 uvádí čtyři skupiny osob podle náchylnosti a reakce na alkohol.

Tabulka 2: Skupiny, do kterých se začleňují osoby požívající alkohol²⁵

Alfa	nevede k progresi, může přivodit společenské problémy
Beta	projevují se somatická poškození, ale nejde o závislost
Gama	počáteční fáze: jedinec zjistí, že mu pití přináší úlevu a začíná pít systematicky varovná fáze: jedinec pozoruje, že se bez alkoholu nemůže obejít rozhodná fáze: jedinec ztrácí kontrolu a je alkoholem ovládnut
Delta	stabilní hladina alkoholu v krvi, projevy intoxikace nebývají časté
Epsilon	Provázejí duševní choroby jako epilepsii, schizofrenii

V počáteční fázi vývoje návyku na alkohol jedinec pozoruje, že mu pití přináší úlevu a začíná pít systematicky a dostane se postupem času do fáze varovné, ve které zjistí, že se bez alkoholu neobejde a musí pít pravidelně. Následuje fáze rozhodná, ve které dochází ke ztrátě kontroly nad pitím a objevují se prokazatelné psychické i fyzické poruchy. V konečném stadiu již je člověk alkoholem ovládnut a může mu pomoci jen léčba v protialkoholní léčebně nebo ambulancním středisku pro alkoholismus a toxikomanii.

Specifikem alkoholu oproti nealkoholovým drogám je výskyt tzv. snížené tolerance, jež se projevuje zvyšováním tolerance organismu pouze do určité fáze, po které se začne tolerance opět snižovat.²⁶

Podle mého názoru není problematice alkoholové toxikomanie stále věnována dostatečná pozornost. Ve většině evropských zemí se daří tento sociálně negativní jev eliminovat. V České republice však spotřeba alkoholu stále vzrůstá. Domnívám se tedy, že by

²⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 429-434.

²⁵ SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 128.

²⁶ *Alkoholik.cz* [online]. [cit. 8.1.2011]. Dostupné na <<http://www.alkoholik.cz/zavislost/>>.

měla být zavedena nová opatření, která by vzniku alkoholismu předcházela. Jádrem tohoto problému spatřuji ve skutečnosti, že k prvnímu kontaktu s alkoholem dochází v mladistvém věku a pro velkou část mladistvých je pravidelné užívání alkoholu naprosto běžnou záležitostí. Přikláněl bych se tedy k zprísňení postihu za podávání alkoholu mladistvým a omezení jejich vstupu do určitých zařízení ve večerních hodinách, tak jak navrhuje národní protidrogový koordinátor Jindřich Vobořil.²⁷

Za velmi nevhodné považuji míchání alkoholu s energetickými nápoji, což je v převážné většině klubů v ČR běžnou a pro konzumenty velmi oblíbenou praxí, jelikož déle vydrží, více vypijí a jsou aktivnější. Neuvědomují si však, jak je tato kombinace nebezpečná a škodlivá pro jejich organismus. V některých evropských zemích již byl prodej alkoholu smíchaného s energetickým nápojem zakázán. V naší zemi je pouze na obalu těchto nápojů uvedeno upozornění, že není vhodné míchat je s alkoholickými nápoji, což není ve většině případů respektováno.²⁸

2.2 Nealkoholová toxikomanie

Pokud hovoříme o nealkoholové toxikomanii, již z pojmu samotného vyplývá, že se jedná o závislost na jiných drogách než alkoholu. Pro účely této práce je však pojetí nealkoholových drog zúženo pouze na návykové látky ve smyslu § 130 trestního zákoníku, nikoli tedy tabák, kofein a další formy závislostí, jelikož tyto závislosti nepříznivě neovlivňují psychiku člověka či jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování a nemají tedy užší spojitost s pácháním trestné činnosti.

Definice základních pojmů, konkrétně co je to omamná a psychotropní látka, závislost, abstinční syndrom a další pojmy, týkající se nealkoholové toxikomanie, již byly uvedeny v předchozích výkladech. O podmínkách a příčinách vzniku drogové závislosti, etiologii, fenomenologii a kontrole kriminality spojené s užíváním nealkoholových drog bude pojednáno níže, a to včetně základního dělení drog a jejich účinků.

Nealkoholové drogy jsou v posledních letech často předmětem diskuzí a je jim věnována vysoká pozornost, na rozdíl od alkoholu, jak už jsem zmiňoval. Tato skutečnost má jednoduché vysvětlení. Naše společnost alkohol stovky let spojuje s rituály a tradicemi. Přestože jsou následky požívání alkoholu pro společnost neblahé, je alkohol tolerován.

²⁷ *Idnes.cz* [online]. 10. 12. 2010 [cit. 8.1.2011]. Jak na opilé děti? Zakážeme jim večer hospody, plánuje drogový koordinátor. Dostupné na <[²⁸ ČTK. Nebezpečný mix energy drinků a alkoholu drží opilé déle na nohou a dává jim kuráž. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, s. C3.](http://zpravy.idnes.cz/jak-na-opile-deti-zakazeme-jim-vecer-hospody-planuje-drogovy-koordinator-1qn-/domaci.asp?c=A101210_095142_domaci_hv.>.</p></div><div data-bbox=)

Pro drogovou kriminalitu týkající se nealkoholové toxikomanie je příznačná značná latence. Jedná se totiž o kriminalitu bez oběti. Ve statistikách je tedy uveden pouhý zlomek kriminality skutečné. Navíc drogové delikty samotné představují jen část drogového problému, jelikož množství trestných činů spáchaných v souvislosti s drogami obsahují další hlavy trestního zákoníku. Ve většině případů není zjištěna souvislost mezi trestnou činností a zneužíváním nealkoholových drog, protože není z těchto trestných činů evidentní motiv jejich spáchání a navíc stav opojení nealkoholovými drogami není tak zjevný jako je tomu u alkoholového opojení. Podrobný výklad je obsažen v kapitole fenomenologie kriminality spojené s užíváním drog.

2.2.1 Geneze drogového problému

Užívání drog začalo být důkladněji sledováno ve třicátých letech. Jednalo se především o užívání kokainu bohémskou vrstvou umělců. Ve druhé polovině dvacátého století se začal vyvíjet obchod s drogami a v šedesátých letech se již nealkoholové drogy stávají globálním problémem. Tento velký rozmach se českým zemím vyhnul, jelikož byly uzavřeny hranice vůči západu. I přes to byla vždy Česká republika hlavní transitní trasou, a to vzhledem ke skutečnosti, že leží v centru Evropy. Do kontaktu s drogou se v té době dostával spíše zdravotnický personál, šlo tedy zejména o zneužívání léků, klasické drogy byly zneužívány pouze výjimečně. O skutečném stavu drogového abúzu tohoto období jsou však omezené poznatky, jelikož tento jev nebyl v Československu předmětem zkoumání.

Drogový boom u nás nastal po otevření hranic v roce 1989. Začal k nám pronikat organizovaný drogový zločin, dovoz drog a praní špinavých peněz. Před rokem 1989 byla většina výrobců drog zároveň konzumenty, toto se však mění s nástupem organizovaného zločinu. Československo se přeměnilo z pouhé tranzitní země na zemi cílovou a začaly se objevovat nové trendy zneužívání drog. Jednalo se o konopné drogy, LSD, heroin a zejména pervitin. Češi totiž vynalezli způsob jak pervitin vyrobit z volně dostupných léků v podmínkách domácích laboratoří. Český pervitin se stal i předmětem vývozu.²⁹

²⁹ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 439-441.

2.2.2 Česká drogová scéna v posledních letech

V současnosti je na ilegálním trhu dostupná celá škála drog. Je zaznamenáván rostoucí počet injekčních uživatelů, což představuje také riziko přenosu infekcí. Téměř 90 % uživatelů heroínu si aplikuje drogu injekčně, u uživatelů pervitinu je to asi 80 %. Roste počet osob, jež přechází od experimentování s drogami k jejich pravidelnému užívání.

Podle monitoringu drogového informačního systému byl v roce 2001 průměrný věk všech evidovaných uživatelů 21 let, s nealkoholovou drogou experimentovalo více než 30 % středoškoláků a 40-50 % vysokoškoláků. Věkový průměr uživatelů se stále snižuje. V roce 2000 bylo v léčebnách evidováno 4 148 nových klientů, z nichž bylo 45,5 % ve věku od 15 do 19 let. Co se týče pohlaví, byl naměřen poměr mužů a žen 1,9:1.³⁰ Alespoň jednou vyzkoušelo drogu 1 150 000 osob, tj. 16 % populace České republiky ve věku od 15 do 64 let. V roce 2001 se v souvislosti s nealkoholovými drogami léčilo cca 12 000 osob, což činilo pouhých 21 % problémových uživatelů. Dalších 17 000 osob využívalo nízkoprahových center. Na předávkování v roce 2001 zemřelo 84 osob.³¹

Nejnovější informace o drogové situaci v ČR obsahuje výroční zpráva Národního monitorovacího střediska ve věcech drog z roku 2009. Nejvyšší míry užívání dosahují konopné drogy a to v rozmezí 11-15 %, dále následuje extáze v rozmezí 3-4 %, pervitin 1,5 % a kokain 0,5 % obyvatelstva. Nejvyšší počet uživatelů byl naměřen v Praze a v Ústeckém kraji. Byl zaznamenán nárůst uživatelů drog v léčbě napříč různými typy zařízení, a to hlavně v rámci nízkoprahových programů, kde vzrostl počet osob účastnících se těchto programů na 70 % problémových uživatelů. Více osob také využívá programu harm reduction, jelikož se stále zvyšuje počet distribuovaných sterilních jehel a stříkaček. Díky tomu je také u problémových uživatelů relativně nízký výskyt viru HIV a hepatitidy typu C stále (HIV pod 1 %, hepatitida 20-40 %). Průměrný věk uživatelů se výrazně zvýšil. U žadatelů o léčbu činil cca 26 let. Přetrvává nízký počet smrtelných předávkování drogami. Výdaje z veřejných rozpočtů na protidrogovou politiku v roce 2009 dosáhly 607,5 mil. Kč.³²

Vzhledem k vývoji drogové scény v ČR je zjevné, že preventivní opatření byla úspěšná v eliminaci množství mladistvých uživatelů a také v oblasti nízkoprahových programů, kde se zvyšuje počet uživatelů zúčastněných na těchto programech a odběratelů jehel a stříkaček. Stále však neexistuje přesná evidence nealkoholových toxikomanů, což má také spojitost s vysokou latencí kriminality spojené s užíváním drog.

³⁰ TRÁVNÍČKOVÁ, I. Drogová kriminalita – včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 4, s. 6.

³¹ KALINA, K. a kol. *Drogy a závislosti I. Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. s. 26.

³² Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2009. Úřad vlády ČR, 2010. s. 23-127

3 Podmínky a příčiny vzniku nealkoholové toxikomanie

Kriminální etiologie je částí kriminologie, která se zabývá příčinami a podmínkami kriminality. Kriminologické výzkumy postupují od fenomenologických poznatků směrem k etiologickým a usilují o poznání kriminogenních faktorů, mezi něž patří faktory biologické, psychologické a sociální. Při zkoumání geneze kriminality je zřejmé, že je nutno brát v potaz i sociálně patologické jevy, jimiž jsou alkoholismus, nealkoholová toxikomanie, prostituce a další jevy, které jsou jakýmsi akumulátorem vzniku kriminality.³³

Drogová závislost a jiné sociálně patologické jevy jsou tedy podhoubím trestné činnosti. Na základě dostupných poznatků sice nelze jednoznačně konstatovat, že by užívání drog přímo vedlo k páčání trestné činnosti, ale z kriminologických výzkumů a kriminálních statistik vyplývá, že určitá kauzalita mezi těmito jevy existuje. Kriminalita a užívání drog se navzájem posilují tím způsobem, že osoby vyskytující se v kriminálním prostředí mají blíže ke kontaktu s drogou než jiní lidé a na druhou stranu jsou toxikomani vystaveni vyššímu nebezpečí zapojení se do trestné činnosti. Drogy totiž symbolizují určitý asociální styl života, s nímž je kriminální subkultura spojena a navíc samotné užívání drog, stav drogového opojení a nutnost sehnat prostředky na drogu může člověka přimět k páčání trestné činnosti.³⁴

Z výše uvedeného vyvozují také další závěr. Pokud se toxikoman zbaví závislosti, neznamená to nutně, že se dokáže zbavit i toxikomanského stylu života a kontaktu s kriminální subkulturou. Návrat do běžného života není lehkým úkolem, obzvláště zpětné navázání sociálních kontaktů může znamenat problém. Z tohoto důvodu se velká část těchto osob vrátí zpět do kriminálního prostředí a k drogám a dochází tak ke vzniku bludného kruhu, z něhož není možno se dostat bez cizí intervence, kterou může být protidrogová léčebna či jiné alternativní zařízení.

Zjednodušeně můžeme říci, že bez drogové závislosti by neexistovala ani kriminalita s touto závislostí spojená. Toxikomanie je tedy kriminogenním faktorem sama o sobě. Z tohoto důvodu již nebudu v dalších výkladech rozebírat samostatně etiologii kriminality spojené s užíváním drog a zaměřím se pouze na její fenomenologii.³⁵

Drogová závislost je složitým jevem, který nelze vysvětlovat pouze jedinou příčinou. Na vznik drogové závislosti působí celá řada faktorů, které se vzájemně ovlivňují. Základem pro vznik závislosti je droga. Sama o sobě však droga závislost nepůsobí, nutně tedy musí být

³³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 23.

³⁴ TRÁVNÍČKOVÁ I., ZEMAN P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: IKSP, 2010. s. 26-27.

³⁵ URBAN, E. *Toxikomanie*, Praha: Avicium, 1973. s. 29-30.

přítomny další faktory, jimiž jsou osobnost člověka, který je způsobilý droze podlehnout, sociální prostředí, ve kterém se pohybuje, kulturní úroveň člověka a dostupnost drogy.

E. Urban rozděluje příčiny vedoucí ke vzniku, udržování a ukončení drogové závislosti do čtyř skupin:

1. faktory farmakologické,
2. faktory somatické a psychické,
3. faktory environmentální,
4. faktory precipující.³⁶

Tyto základní faktory, bez kterých drogová závislost nemůže vzniknout a na nichž se shoduje většina odborníků, lze vztáhnout *mutatis mutandis* jak na vznik alkoholismu, tak na vznik nealkoholové toxikomanie.

3.1 Faktory farmakologické

Pojem droga byl již částečně popsán v úvodních kapitolách, týkajících se základních pojmů. Nyní se zaměřím pouze na některé aspekty týkající drogy. Konkrétně rozeberu působení drogy na organismus, proč lidé berou drogy a co od nich očekávají, způsoby aplikace drog, jejich základní dělení a účinky.

Droga je chemická látka, která je schopná u člověka vyvolat návyk nebo psychickou, fyzickou, či obojí závislost. Návykovost je u každé drogy jiná a záleží na konkrétním jedinci, jak na něj droga působí. Také délka vzniku závislosti se u jednotlivých drog liší.

Je-li droga po určitou dobu zneužívána, stane se součástí metabolismu, a pokud není člověku dostupná, objevuje se touha po droze a stavu, který byl dříve navozen. Intenzita těchto pocitů se liší jednak u každého individua a jednak u různých druhů drog, stejně jako návykovost. Po určité době užívání může dojít ke ztrátě kontroly a vzniku drogové závislosti, což bylo podrobněji popsáno výše.

Droga může být aplikována různými způsoby: ústy, injekčně (do svalu nebo do žíly či tepny), vstřebáváním kůží a sliznicemi, vdechováním nebo inhalací. Každý uživatel má svůj zažitý či oblíbený způsob aplikace, pokud je možné konkrétní drogu užívat více způsoby.³⁷

³⁶ URBAN, E. *Toxikomanie*, Praha: Avicem, 1973. s. 29-30.

³⁷ VANTUCH, P. *Drogy a kriminalita*. Brno: UJEP, 1990. s. 45-46.

3.1.1 Působení drogy na organismus

Drogy ovlivňují funkce centrálního nervového systému (dále jen CNS) a také působí prostřednictvím nervů a nervových uzlin na orgány periferního nervového systému. CNS je složená z míchy a mozku, v němž se nachází kolem 12 miliard vysoce specializovaných buněk – neuronů, uspořádaných do systému vzájemných vztahů. K přenášení motorických impulsů z CNS do svalů či sekrečních žláz a k přenášení vnějších impulsů do CNS slouží nervy, které se rozbíhají z CNS do různých částí těla. Podněty přijímají receptory, což jsou modifikované nervové buňky, které jsou specializované na přeměnu různých forem informací, přicházejících z vnějšího světa, na elektrický signál. Receptory vnímají světlo (zrak), chemické látky (chuť, čich) a další podněty (hmat, sluch). Tyto receptory vstupují do styku s neurony, které se řetězí až do mozku. Celá cesta od vnějšího podnětu přes mozek do svalů a žláz se nazývá neurotransmisí. To, co leží mezi podnětem a odpovědí na něj se u každého člověka liší v závislosti na jeho vnímání, emocích, paměti, myšlení a dalších faktorech osobnosti. Charakteristickou vlastností drog je jejich schopnost výše popsaný proces neurotransmise v různých fázích ovlivňovat. Droga tedy narušuje přirozený chod organismu a navozuje umělý stav, který je možné udržovat pouze požitím dalších dávek, jinak přichází abstinční syndrom a komplikace s ním spojené. Droga se tedy stává nepostradatelnou součástí organismu a vzniká tak závislost.³⁸

3.1.2 Důvody užívání drog spočívající v droze samotné

Výzkumy, které se zabývaly otázkou, proč lidé berou drogy, dospěly hned k několika důvodům jejich užívání:

1. *Umožňují dosažení větší kontroly, moci nad sebou, či nad druhými.* Drogy totiž v počáteční fázi užívání nabízí pocit moci a většího uznání, lidé v nich často nacházejí pozitivní životní hodnoty. Droga tedy může dočasně mnohé usnadnit, není však řešením, ale naopak. Problém postupně začne více vystupovat na povrch a člověk se sebou samým není nadále spokojen a jeho svět vnitřních hodnot se hroutí. Navíc se může stát závislým, čímž se dostává do propasti.³⁹
2. *Urychlují a zkvalitňují vlastní vývoj, umožňují zažít zvláštní poznání a tím si uvědomit více sám sebe či smysl svého života.* Některé drogy navozují u lidí pocit, že jim otevírají mysl a stimulují mozek. Výzkum účinků drog na člověka

³⁸ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. s. 10-11.

³⁹ KALINA, K. a kol. *Drogy a závislosti I. Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. s.124-126.

však dokázal, že jedinec na jedné straně zažívá pocit procitnutí, na druhou stranu je však uvržen drogou do prožitkového chaosu.

3. *Zbavují nepříjemného stavu, akutního či permanentního, např. pocitů neschopnosti, méněcennosti, nebo stavů, které doprovázejí fyzickou nemoc či duševní poruchu.* Drogy byly dříve považovány za lék na duševní, sociální nebo tělesné problémy. Ukázalo se však, že po určité době je efekt opačný a problém se pouze prohlubuje. Z praxe je známo, že spousta toxikomanů drogou řešila traumatický zážitek, který prožili.
4. *Vyvolávají slast, příjemný stav, zintenzivňují smyslové zážitky.* Tyto případy jsou nejsložitější, jelikož stane-li se člověk na droze závislým, začnou se pocity slasti oslabovat, je tedy nutné zvyšovat dávky a i když už pocit slasti není tak intenzivní jako dříve, nic není pro jedince euforičtější zážitkem než droga a proto v užívání pokračuje a nechce přestat.
5. *Umožňují cítit se lépe mezi těmi, kteří drogu běžně užívají, usnadňují přizpůsobení.* Zde spočívá problém ve skutečnosti, že droga bývá v některých skupinách podmínkou sounáležitosti k ní. Pokud se tedy člověk ocitne na okraji společnosti a hledá jedince nacházející se v podobné situaci, může narazit na skupinu orientující se na užívání drog. Aby se mohl stát součástí této skupiny, musí se chovat stejně jako její ostatní členové. Často tento problém nastává u dospívajících jedinců, kteří se dostanou do kontaktu s toxikomanskou skupinou. Problematika part je blíže rozvedena v rámci environmentálních faktorů.
6. *Pomáhají při asociálním životním stylu, kdy droga posiluje ego a jedinec díky ní neřeší svoje problémy ve společenském životě.* Užívání drog však samo o sobě dostává závislého na okraj společnosti, jelikož potřebuje sehnat na drogu velké množství financí a často se proto dopouští trestné činnosti za účelem získání prostředků na koupi drog.⁴⁰

⁴⁰ KALINA, K. a kol. *Drogy a závislosti I. Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. s.124-126.

3.1.3 Drogové spektrum

Drogy můžeme dělit podle různých kritérií. Za nejpoužívanější považují tato kritéria:

1. podle původu: *přírodní* a *syntetické*
2. podle postoje společnosti k nim: *legální* a *nelegální* (více v kapitole charakteristika základních pojmů)
3. podle skupenství: *kapalné*, *pevné*, *plynné*
4. podle nebezpečnosti: *měkké* a *tvrdé* či *lehké* a *těžké*. Toto dělení bylo realizováno v novém trestním zákoníku u trestného činu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284) a také v rámci nové skutkové podstaty trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285). (více viz níže)
5. dělení drog podle jejich účinku a rizika závislosti:
 - a) **Alkohol**: Pojem alkohol, jeho výroba, účinky na člověka a další otázky, týkající se alkoholové toxikomanie jsou obsahem třetí kapitoly, týkající se alkoholové toxikomanie.

Jelikož je spektrum nealkoholových drog velmi široké, pokusím se zde pouze o základní rozdělení a zjednodušený popis účinků těch nejznámějších. Toto základní nastínění považuji za důležité, jelikož mezi jednotlivými drogami a jejich účinky existují velké rozdíly a je patrné že i chování toxikomanů a jejich trestná činnost se bude výrazně lišit v závislosti na typu drogy. V tomto výkladu uvádím pouze drogy k současnému stavu nelegální, novými drogami se budu zabývat v kapitole 5. v rámci návrhů změn.

b) **Opiáty**: Jedná se o alkaloidy, získané ze surového *opia*, jež se získává z nezralých makovic máku setého. V historii bylo užíváno k léčebným účelům proti bolestem, astmatu apod. Později byly z *opia* izolovány jeho deriváty *morfin* a *kodein*, které sehrály důležitou roli v medicíně. Za nejvíce zneužívaný alkaloid *opia* je považován *heroin*, jež původně také sloužil jako lék, záhy však byla zjištěna jeho velmi rychlá návykovost, proto bylo jeho používání zakázáno.⁴¹

Účinky opiátů se u různých jedinců liší. Nejčastěji se jedná o stav klidu, zamlžení vnímání, zeslabování vnitřního napětí, pocit úlevy od problémů a stresu. Člověk přichází do stavu pohody a euforie. Negativními vlivy jsou trvalá malátnost a apatie, poruchy spánku, úpadek fyzické kondice, návaly úzkosti a další. Při užívání heroinu hrozí infekce jak virového, tak bakteriálního původu, jimiž jsou hepatitida, endokarditida a nejvíce se

⁴¹ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. s. 16-19.

v poslední době hovoří o hrozbě nákazou AIDS, a to převážně v souvislosti s intravenózním užíváním. U heroinu v mnoha případech dochází k předávkování, po němž následuje smrt udušením. Abstinenční syndrom se projevuje několik málo hodin po poslední dávce a je doprovázen rostoucí úzkostí, studeným potem a může dojít až k fyzickému hroucení. Heroin je nejnebezpečnější látkou z hlediska rizika vzniku fyzické a psychické závislosti. Může totiž nastat hned po první dávce.⁴²

c) **Stimulační drogy (psychostimulancia):** Jsou to látky, které zahánějí pocit únavy, hladu, vzbuzují silný pocit posílení, velmi intenzivní euforii, navozují hyperaktivitu. Pokud však není k dispozici další dávka, dostaví se stav deprese, nevolnosti, nespavosti. Po dlouhodobém užívání dochází k výrazným změnám psychiky. Jejich zneužívání vede často k neovladatelnému chování. Návyk je velmi silný a brzy vzniká abstinenční syndrom, včetně fyzických příznaků. Stimulační drogy se dělí dle jejich původu na přírodní a syntetické.

Mezi nejznámější přírodní psychostimulancia patří *kokain*, který je vyráběn z listů keře koka, původně pěstovaného v Jižní Americe. *Crack* není jinou drogou, jedná se pouze o hydrochlorid kokainu. Dalším přírodním stimulantem je *kat*, jež pochází z Jižní Etiopie.

Prototypem syntetických simulantů jsou *amfetaminy*. Za nejznámější z této skupiny je považován derivát amfetaminu *metamfetamin*, známý pod názvem *pervitin*. Zneužívání pervitinu se u nás rozmohlo v 80. letech a do současnosti je považován za nejproblematičtější nealkoholovou drogu. Problém spočívá v jeho snadné dostupnosti, velmi intenzivních účincích a poměrně rychlé návykovosti ve srovnání například s kokainem. Jen malé procento uživatelů dokáže jeho konzumaci korigovat natolik, aby neztratili kontrolu nad ním. Bývá vyráběn často v domácích laboratořích z běžně dostupných léků, s čímž je spojeno riziko, že bude vyroben nekvalitní, nečistý pervitin, který může více poškozovat organismus. Dalším derivátem amfetaminu je *extáze (MDMA)*, někdy též označována jako „taneční droga“.⁴³ V poslední době však u nás MDMA dostanete pouze výjimečně (ve 20 % případů), jelikož jsou místo ní distribuovány nové, dosud legální drogy, které obsahují látky jako TFMPP a jiné. Tyto nové látky jsou však mnohem nebezpečnější a jejich účinek lze těžko odhadnout.⁴⁴

d) **Halucinogeny:** Jedná se o skupinu přírodních i syntetických látek, které mají silné psychoaktivní účinky, jsou tedy schopné změnit vnímání prostoru, času, barev nebo vzdálenosti. U nás je nejrozšířenější *LSD*, nejčastěji ve formě „tripů“ (malé papírky

⁴² NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. s. 19-23.

⁴³ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. s. 16-19.

⁴⁴ FRYDECKÁ, L. Nové taneční drogy jsou horší než ty dřívější. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, S. C2.

s obrázkem). LSD vyvolává euforii, ve vyšších dávkách může nastat psychóza, či porucha vědomí. Velmi oblíbené je u nás požívání lysohlávek, což jsou houby obsahující *psylocybin*. Žádaným efektem pro uživatele jsou halucinace, hrozí však předávkování, jelikož v každé houbě je obsaženo jiné množství účinné látky. Příznaky předávkování jsou bolesti hlavy, pocení, křeče, zvracení a nejméně závažným následkem může být i smrt.⁴⁵

e) **Těkavé látky (inhalanty)** jsou chemické látky, které se používají nejen v lékařství, ale i v běžné domácnosti. Jedná se o spreje, čisticí, ředidla, lepidla a další. Jsou tedy běžně dostupné ke koupi za minimální náklady. Právě v této skutečnosti spočívá jejich nebezpečí a rozsah zneužívání. Jsou nejčastěji zneužívány chudými lidmi a bezdomovci. Hrozbou však je, že s těmito látkami mohou snadno přijít do kontaktu i malé děti. Inhalace těkavých látek vyvolává euforii a obmáknuté vědomí. Jejich užíváním může dojít k trvalému poškození těla a mozku a mohou také zapříčinit smrt infarktem či udušením. Uživatelé trpí nevolnostmi, mají jaterní, plicní nebo ledvinové potíže.⁴⁶

f) **Tlumivé látky:** S rozvojem farmaceutického průmyslu začala vznikat nová forma závislosti, závislost na lécích. Mezi tlumivé látky patří léky proti bolestem (*analgetika*), nespavosti (*barbituráty*) a proti úzkosti (*sedativa, anxiolytika*). Některé tyto léky je možné dostat v lékárně i bez lékařského předpisu, proto bývají tlumivé látky běžně zneužívány či užívány nadměrně, aniž by si člověk uvědomoval, že je jejich užívání nebezpečné, návykové a nese s sebou spoustu zdravotních rizik. Léky bývají zpravidla zneužívány osobami, kterým byly v minulosti předepsány lékařem a později je bez lékařského doporučení vzhledem k příjemným pocitům užívají dále. Tlumivé látky bývají zneužívány i toxikomany, kteří je berou jako náhradu za jinou méně dostupnou drogu nebo také osobami, které mají vzhledem ke své profesi k těmto látkám snadný přístup.⁴⁷

g) **Konopné drogy:** Základní surovinou je konopí seté, z něhož jsou získávány účinné látky. Historie této rostliny je starší než 5000 let a do dnešní doby je spojena v některých zemích s rituálními obřady. Jedná se o nejrozšířenější nelegální drogu. V posledních letech se neustále hovoří o legalizaci konopných drog, a proto se touto otázkou budu více zabývat v dalším výkladu. Konopí je u nás pěstováno také pro průmyslové a léčebné účely. Jedná se o rostliny, které mají v sobě nižší obsah účinné látky, než je zákonem stanovená hranice. Účinnou látkou je tetrahydrocannabinol (dále jen THC). Jeho

⁴⁵ *Drogy-info.cz* [online]. [cit. 18. 1. 2011]. Halucinogeny – podrobně. Dostupné na <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/halucinogeny/halucinogeny_podrobne>.

⁴⁶ *Drogy.cz* [online]. [cit. 18. 1. 2011]. Pravda o inhalantech. Dostupné na <<http://www.drogy.cz/inhalanty/index.html>>.

⁴⁷ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. s. 45-48

množství záleží na druhu rostliny, způsobu pěstování a dalších faktorech. Na černém trhu se vyskytují především dvě základní formy konopí, jimiž jsou *marihuana* a *hašiš*. Marihuanou se rozumí sušené listy a květenství konopí, hašiš je pryskyřice ze samičích rostlin a obsahuje vyšší množství THC. Účinky těchto látek jsou převážně příjemné a je pocíťován pocit uvolnění a euforie, u některých jedinců však může nastat stav deprese, úzkosti a poruch vnímání. U většiny jedinců marihuana navozuje sucho v ústech, pocit hladu a nezadržitelný smích. Účinky záleží jak na osobnosti, tak na okamžitém zdravotním a psychickém stavu jedince. Konopí je řazeno mezi měkké drogy, s čímž počítá i nový trestní zákoník. Za měkkou drogou je považováno jednak z důvodu, že se nedostavují tak intenzivní účinky jako u jiných drog, ale hlavně proto, že na něj nevzniká fyzická závislost. Nejčastěji je konopí kouřeno.⁴⁸

h) ***Další, společností tolerované drogy*** jsou *tabák, káva, čaj, kakao* a jiné. Z těchto drog je jednoznačně nejnebezpečnější tabák, jež obsahuje nikotin, který je vysoce návykový a způsobuje smrtelná onemocnění.

Dle mého názoru, v návaznosti na poznatky z literatury, médií a praxe se ztotožňuji s většinovým názorem, který považuje za nejproblematictější nelegální nealkoholovou drogu v naší zemi pervitin, a to zejména pro jeho intenzivní účinky, rychlou psychickou a fyzickou návykovost, snadnou dostupnost a těžký abstinenci syndrom. Myslím si proto, že by kontrola v oblasti nealkoholových drog měla být v blízké budoucnosti orientována právě na snížení spotřeby pervitinu, a to zejména prostřednictvím represivních nástrojů, aby byla snížena jeho nabídka. Za velmi vhodné považuji také preventivní opatření, které omezuje prodej léků obsahujících pseudoefedrin, ze kterého se vyrábí pervitin.

3.2 Faktory somatické a psychické

Významným činitelem při vzniku drogové závislosti je samotná osobnost toxikomana, která představuje spojení tělesných a duševních vlastností, jež se vytváří během vývoje jedince. Člověk je nejsložitějším systémem ze všech živých i neživých organismů, které známe. Strukturu osobnosti tvoří jednak vlastnosti vrozené a jednak vlastnosti získané socializací. Základem jsou tedy určité biologické vlastnosti, se kterými se člověk narodí. Patří mezi ně temperament, vlohy a instinkty.⁴⁹ V průběhu života se tento biologický základ dotváří získanými vlastnostmi, zkušenostmi, návyky a postoji. Člověk si vytváří vztah ke svému okolí

⁴⁸ *Drogy-info.cz* [online]. [cit. 19. 1. 2011]. Konopné drogy - podrobně. Dostupné na <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/konopne_drogy/konopne_drogy_podrobne>.

⁴⁹ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. s. 33-40.

a zařazuje se do okolního prostředí, čímž si utváří sociální pozici. Zároveň vzniká určitý žebříček hodnot, od nějž se odvíjí postoje člověka ve všech oblastech života. Proces začleňování jedince do společnosti a formování osobnosti je označován jako socializace. Tento proces spolupůsobí při vývoji adaptačních struktur osobnosti a může vyústit v jedince chovajícího se v souladu se stanovenými pravidly normativních systémů, nebo naopak může být výsledkem negativní, kdy jedinec vykazuje rysy mentální či sociální patologie a dopouští se společensky nežádoucího, často delikventního jednání. Jestliže se jedinec vyvíjí ve smyslu společenských očekávání, bývá okolím odměňován projevy sympatie a kladným společenským hodnocením. Pokud se však vyvíjí v rozporu se společenskou normou, bývá odsouván na okraj společnosti, vyhledává jedince s podobným sociálním postojem a dostává se do kontaktu s kriminální subkulturou a tedy i kontaktu s alkoholovými či nealkoholovými drogami, s nimiž bývají tyto subkultury často spojeny.⁵⁰

Ztotožňuji se s názorem, že neexistuje kombinace osobnostních charakteristik, která by jedince jednoznačně předurčovala ke vzniku závislosti na drogách. Na druhou stranu však nemůžeme u žádného člověka možnost vzniku drogové závislosti vyloučit. Jinak řečeno, neexistuje ani jedinec, který by byl proti drogové závislosti imunní. Závislost může tedy za určitých podmínek vzniknout u každého člověka.⁵¹

Významnou roli hrají genetické dispozice. U dětí jejichž matky v těhotenství požívaly alkohol ve druhé polovině těhotenství je znám také fetální alkoholový syndrom, který se projevuje závažnými onemocněními novorozenců a jejich vysokou úmrtností.

Mezi lidmi existují rozdíly, co se týče pravděpodobnosti vzniku drogové závislosti. Osoby se sklonem k toxikomanii bývají označeny jako osobnosti predisponované. Jde zejména o osobnosti s psychopatickými rysy. Podstatou *psychopatie* je disharmonicky vyvinutá osobnost, která se často dostává do konfliktů se svým okolím. Psychopati mívají významně narušenou volní složku, a proto inklinují k abúzu drog a vzniká u nich snáze závislost. U *oligofreniků*, tedy osob mentálně retardovaných, zaznamenáváme především závislost na alkoholových drogách. Nemají totiž dostatek soudnosti, aby rozpoznali co je správné a mají pocit, že alkohol posiluje jejich pozici ve společnosti. Často vzniká návyk také u *neurotiků*, u nichž hraje významnou roli nepřiměřená reakce na konfliktní a problémové situace a následná úzkost a z ní vyplývající psychické napětí. Tito lidé žijí v domněnání, že droga vyřeší jejich problémy. Opak je však pravdou, jelikož po určitém čase v nich droga

⁵⁰ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. s. 33-40.

⁵¹ PRESL, J. *Drogová závislost, může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1994. s. 49

vyvolá intenzivnější stavy úzkosti, které řeší dalšími a vyššími dávkami drogy, čímž se dostávají do bludného kruhu.

Podobně může člověka přivést k droze deprese, způsobená traumatizující životní událostí, jako je smrt blízké osoby, rozchod, či ztráta zaměstnání. Pokud se budeme komplexně zabývat osobností a vlastnostmi člověka, u něž se neprojevují znaky patologie, patří do rizikové skupiny lidé citově nestálí a sebestřední, mající sníženou odolnost proti běžné denní zátěži, kteří reagují nepřiměřeně na starosti všedního života.⁵²

J. Presl zařadil predisponované osoby do dvou skupin:

1. *Skupina introvertů*, kteří jsou ostýchaví a je pro ně těžké se uchytit ve společnosti, požívají drogy za účelem uvolnění zábran, aby se mohli chovat jako druzí a stali se oblíbenými. Tato skupina inklinuje zejména ke stimulačním drogám.

2. *Skupina extrovertů*, která se vyznačuje zaměřením navenek. Jedná se o osoby společenské, dobře vycházející s lidmi. Zhouba pro ně spočívá v jejich lehkomyšlnosti. Neuvědomují si totiž riziko závislosti. Jsou přesvědčeni o tom, že droga je pro ně pouze zábavou a nikdy jí nemohou podlehnout.⁵³

3.3 Faktory environmentální

Každý člověk je v každé etapě života ovlivňován prostředím, ve kterém žije. Prostředí jej ovlivňuje a utváří jeho osobnost. Aby vůbec mohlo dojít k užití drogy, musí se k ní člověk nějakým způsobem dostat. Tuto možnost mu často poskytuje prostředí, ve kterém se pohybuje.

Primární roli hraje utváření osobnosti dítěte v jeho rodině. Právě tam začíná proces socializace. Dítě přebírá od otce a matky vzory chování, mravní zásady, charakterové vlastnosti a celkový vztah ke společnosti a může být tedy nežádoucím chováním rodičů nepříznivě ovlivněno. Problémem bývá chladný přístup rodičů, nedostatečná péče o dítě a jejich lhostejné postoje. Pokud rodiče sami zneužívají drogy, vzniká nebezpečí, že bude drogy v budoucnu užívat i dítě a ve velkém procentu závislých tomu tak je. Neznamená to však, že pokud dítě vyrůstá ve spořádané rodině a je mu poskytována veškerá péče, nemůže se dostat do kontaktu s drogou. Naopak, přehnaná a nadměrně ochraňující péče může mít efekt opačný.⁵⁴

⁵² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 429-445.

⁵³ PRESL, J. *Drogová závislost, může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1994. s. 49-51.

⁵⁴ KALINA, K. a kol. *Drogy a závislosti I. Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. s. 140-143.

Další etapou ve vývoji dítěte je škola. Zde začínají učitelé a spolužáci doplňovat rodinnou výchovu. Ve škole by se měl jedinec naučit správným sociálním návykům a získat znalosti a toto působení by tedy mělo být pozitivní. Někdy je tomu však naopak. Jde o případy špatného přístupu učitele, který vyvolává v dítěti pocit bezpráví nebo případ šikany ze strany spolužáků, kdy vzniká u dítěte komplex a uzavírá se samo do sebe.

Důležitým aspektem tohoto období je užitečné vyplnění volného času. Pokud má dítě spoustu volného času, který není vyplněn smysluplně, hledá východisko, jak toto volné místo vyplnit.⁵⁵ Je zde riziko, že narazí na partu, která vyplňuje volný čas protispoločenským počínáním. Často se jedná o pravidelné navštěvování restauračních zařízení a experimentování s alkoholem či nealkoholovými drogami. V současné době je toto naprosto běžným fenoménem a mladí lidé mají zafixováno, že tento způsob života je v normě.

Party jsou neformální skupiny osob, které se vyznačují stálostí, určitou strukturou a zaměřením na stanovený cíl. Všichni členové party se navzájem znají. Z počátku se členové pouze scházejí bez konkrétního účelu, postupně se však začnou orientovat na určitý cíl. V partě jsou vytvářena pravidla, jež musí být dodržována, aby mohl být jedinec jejím členem.

Velmi frekventované party dnešní doby jsou party toxikomanské. Skládají se z mladých lidí, kteří neuspěli ani podle měřítek většinové spořádané společnosti, ani podle měřítek netoxikomanských delikventních skupin. Tento dvojitý neúspěch je odsunut na okraj společnosti a donutil najít jedince ve stejné situaci. Tím, že se tito jedinci spojí do skupiny, navzájem se posilují a podporují.⁵⁶ Zpočátku může jít o pouhé experimentování s drogou ve snaze nelišit se od ostatních, poté co se však parta začne specializovat je abúzus nezbytnou podmínkou členství. V partě jsou předávány zkušenosti s užíváním drog a noví členové jsou do těchto tajů zasvěcováni. Tyto zkušenosti a vše co se týče party a jejich členů nesmí být nikým vyzrazeny. První dávku drogy mají často zdarma, na další už musí sehnat prostředky, a v tomto bodě se začíná vyvíjet kriminální cesta. Běžné kapesné na finančně náročnější drogy nestačí, proto je jedinec nucen půjčovat si peníze od svých známých. Protože brzy tyto známosti vyčerpá, nezbyvá mu jiná možnost, než se dopouštět krádeží. Nejčastěji drobné krádeže začínají v bytě rodičů.⁵⁷ Pokud toto počínání přesáhne snesitelné meze, může cesta mladého toxikomana pokračovat umístěním do nápravného zařízení, v horším případě vyhozením z domu. Rodiče bývají v těchto případech předmětem výhrůzek a jsou svými dětmi šikanováni. Následkem drobných půjček u institucí poskytujících spotřebitelské úvěry

⁵⁵ VANTUCH, P. *Drogy a kriminalita*. Brno: UJEP, 1990. s. 48-49.

⁵⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. s. 88

⁵⁷ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. s. 33-40.

bývají také pod hrozbou exekuce, a proto jim někdy nezbyvá nic jiného, než svoje delikventní dítě vyhodit z domu.

Podle mého názoru lze tomuto nebezpečí nejsnadněji předejít tím způsobem, že se rodiče budou o dítě zajímat a přimějí jej, aby si našlo pravidelný koníček, či sportovní aktivitu, která jej bude bavit a naplňovat. Pak zaniká prostor pro vymyšlení protispolečenských aktivit. Jedno ze všeobecně známých pravidel zní, že je lepší problémům předcházet, než je následně řešit, proto by dítě mělo být vychováváno tak, aby bylo dostatečně sebevědomé, dokázalo se postavit tlaku vrstevníků a odmítnout nabídku drog či jiných nelegálních činností.

Obtížné je také období adolescence, kdy musí jedinec projít spoustou životních změn a plnit vývojové úkoly. Je to období hledání identity, ujasnění sexuální orientace, vytváření partnerských vztahů, rozchodů a zklamání. Všechny tyto úkoly a životní okamžiky jsou velmi složité a k uvolnění napětí a ulehčení problému se může stát pomocným nástrojem droga, která však problém neřeší, pouze jej odsouvá dál a prohlubuje. Braní drog také může vézt k likvidaci přátelských vztahů, jelikož toxikoman je nucen získat na drogu peníze a půjčovat si od svých přátel, na vrácení peněz však není odkud čerpat.⁵⁸

Další a nejdlejší etapou života je trávení času v rámci pracovního procesu. Pracovní prostředí a pracovní kolektiv hrají významnou roli na další utváření osobnosti člověka. Toto působení může na člověka působit pozitivně a podporovat ho v jeho růstu, nebo naopak negativně a svádět jej k nezodpovědnosti, požívání alkoholu a dalších drog. Také přílišná náročnost práce a vytíženost může člověka svádět k užívání drog, které mohou mít uvolňující účinek, aby mohl člověk alespoň na chvíli uniknout stresu a napětí, nebo naopak nabuzující účinek za účelem větší výkonnosti a odstranění únavy. Standardem dnešní doby je totiž pracovat mnohonásobně přesčas za účelem uživení rodiny a uspokojení finančně náročných potřeb a zájmů. Riziková jsou též povolání v nemocnicích, lékárnách a na místech, kde jsou drogy pro tyto osoby snadno dostupné nebo je jim vzhledem k jejich vzdělání dobře známo, jak drogu z léků vyrobit.⁵⁹

3.4 Faktory precipující

Většina autorů uvádí jako další prvek vzniku drogové závislosti podnět vedoucí k užití drogy. Tento faktor považují pouze za doplňující a blízce provázaný s faktory předešlými,

⁵⁸ KALINA, K. a kol. *Drogy a závislosti I. Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. s. 137-138.

⁵⁹ URBAN, E. *Toxikomanie*, Praha: Avicem, 1973. s. 44-45.

jelikož zejména působení prostředí a drogu jako takovou považuji za samotný podnět. Proto zde doplním pouze některé prvky, o které budou rozšířeny předchozí výklady.

Aby si člověk vzal drogu a stal se závislým, je třeba nějakého vnitřního či vnějšího podnětu - spouštěcího mechanismu, který uvede do procesu interakce mezi osobností, drogou a prostředím. Stále častějším jevem je, že se lidé snaží před problémy utéct namísto toho, aby se jim postavili a vyřešili je. Tento únik od skutečnosti bývá řešen i drogami. Jako nejčastější podněty bych uvedl opuštění blízkou osobou, převzetí nové životní role, vážné onemocnění a bolesti, zvědavost, touhu po neobvyklých zážitcích a euforických pocitech, odstranění zábran, únava a pracovní vypětí, hektický život. U mužů převažuje strach ze selhání v zaměstnání, obavy z konkurence, neúspěchy při dosahování životních cílů, kdežto u žen se jedná spíše o problémy ve vztahu, v sexuálním životě, citové strádání, duševní napětí a přetížení v práci či při výchově dětí.⁶⁰

Častým podnětem ke vzniku závislosti bývá trauma. Nejzávažnější je traumatizace v dětství, která vznikla v důsledku tělesného či sexuálního obtěžování, smrti blízké osoby, rozvodu rodičů, těžkého úrazu či jiné traumatizující události. V pozdějším věku bývá příčinou traumatizace tělesné a sexuální násilí, znásilnění, těžká nehoda a další. Traumatizace vzniká také během závislosti a to vznikem závislosti samotné, dále se toxikomani stávají obětmi různých útoků, prostituce a v neposlední řadě předávkování. Následky traumatu mají různou intenzitu podle závažnosti a trvání traumatizující události a věku. Posttraumatické symptomy zahrnují afektivní disregulaci, poruchy učení, disociativní problémy, destruktivní jednání vůči sobě i druhým a různé formy somatizace. Trauma vyvolává pocit izolace, člověk se uzavírá do sebe a není schopen navazovat kontakty. Těžká traumata mohou úplně přerušit vývoj. Navenek nemusí být díky obranným mechanismům, spočívajícím v potlačení a disociaci, přítomnost traumatu zjevná. Vždy se však určitým způsobem manifestuje, například podrážděností, nevysvětlitelným strachem či výbuchy agresivity. Tyto obranné mechanismy ale přestanou po určité době plnit svou funkci a člověk je nucen hledat další mechanismy jak traumatizaci překonat. K opětovnému navození disociace bývají užívány návykové látky, které jsou schopné problém odstranit a navodit u člověka opět pocit kontroly. Tato fáze však vzhledem k rostoucí toleranci na drogu netrvá dlouho a člověk se dostává do stejného stavu jako dříve s tím, že bývá tento stav zhoršen a posílen novou traumatizací závislostí. Je tedy potřeba zvyšovat dávky, dochází však opakovaně k retraumatizaci a člověk se dostává do bludného kruhu traumatu a závislosti.⁶¹

⁶⁰ VANTUCH, P. *Drogy a kriminalita*. Brno: UJEP, 1990. s. 52-54.

⁶¹ KALINA, K. a kol. *Drogy a závislosti I. Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. s.130-131.

4 Fenomenologie kriminality spojené s užíváním drog

Kriminální fenomenologie (nazývaná též jako kriminografie či morfologie kriminality) je částí kriminologie, která se zabývá popisem kriminality, jejími strukturami a formami, popisem kriminalitou způsobených škod a také pachateli a oběťmi. Nedílnou částí kriminografie jsou statistiky, jež jsou získávány z evidenčně statistického systému kriminality.⁶² Statistiky vykazují stav kriminality a lze z nich vyčíst její vývojové tendence. V České republice neexistuje jednotný statistický systém. Pro účely kriminální fenomenologie jsou užívány policejní a justiční statistiky (statistika soudu, státního zastupitelství, vězeňské služby).

V této kapitole naváží na předchozí výklady, týkající se klasifikace drogových závislostí a etiologie jejich vzniku a budu se zabývat popisem kriminality spojené s alkoholovou a nealkoholovou toxikománií. V rámci etiologie bylo popsáno co je podmínkou a příčinou drogové kriminality a vzhledem k převaze společných prvků jsem popsal etiologii obou kategorií dohromady. Co se týče trestné činnosti, mají tyto kategorie spoustu společného, například na obě se vztahuje trestný čin opilství a ohrožení pod vlivem návykové látky. Na druhou stranu obsahují mnoho odlišností vzhledem k rozdílnému charakteru a účinkům alkoholových a nealkoholových drog a váže se na ně odlišná trestná činnost. Proto tyto kategorie z pohledu fenomenologie kriminality, popíšu zvlášť, ale ve vzájemných souvislostech. Ještě než přistoupím k rozboru trestné činnosti spojené s užíváním drog, považuji za nezbytné nastínit charakteristické rysy osobnosti toxikomana, jakožto potencionálního pachatele trestného činu.

4.1 Osobnost toxikomana jako pachatele trestného činu

Dlouhodobé zneužívání drog působí významně na osobnost a mění charakterové vlastnosti. Postupně se tedy rozvíjí toxikomanská osobnost, což se projevuje hlavně v sociálních vztazích.

Závislý jedinec bývá egocentricky zaměřen, lže, aby zakryl své chyby a to vše na úkor svého okolí, dokonce i jeho nejbližších. Všude kolem sebe vidí křivdu a nespravedlnost a sám si nalhává, že je mu ubližováno a on sám za nic nemůže. Důsledkem abúzu drog dochází také k nevratné poruše intelektu, objevuje se neklid, agresivita, zvýšená dráždivost, apatie, zhoršují se reakce na vnější podněty. Nastává celková tělesná sešlost a další tělesné projevy, například úbytek na váze, poruchy spánku, nechutenství, snížení sexuální apetence a další.

⁶² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 22.

Zprvu dochází k poruše volní složky, což se projevuje lhostejností, výkyvy nálad a toxikoman ztrácí důvěru a podporu jeho blízkých. Postupem času se začne dostávat do potíží se získáním drogy a nedostatkem financí. To jej donutí porušovat zákonné normy a dopouštět se drobným deliktů. Dále nastává celkové ovlivnění myšlení a v závislosti na droze se mění i žebříček hodnot.⁶³ Droga pro něj získává v tomto žebříčku určitou pozici a v okamžiku, kdy je drogou ovládnut, pro něj znamená první a poslední. Je tedy ochoten pro získání další dávky obětovat vše, i to, co dříve řadil mezi nejdůležitější hodnoty ve svém životě. Je tedy schopen podrazit a přelstít i své nejbližší. K získání drogy, či prostředků na ni mu slouží manipulativní praktiky, které v sobě nachází, zejména bezmezná a obratná lhavost. Tento moment je zlomem a počátkem kriminální kariéry.

Poznání osobnosti toxikomana jakožto pachatele trestného činu je velmi důležité pro zpracování strategií prevence a kontroly příslušného druhu trestné činnosti.

4.2 Kriminalita spojená s alkoholovou toxikománií

Alkohol působí negativně na chování člověka. Často je příčinou páchaní trestné činnosti, a to jak nedbalostního, tak úmyslného charakteru. Přítomnost alkoholu v krvi je tedy spouštěcím mechanismem a významným kriminogenním faktorem.⁶⁴ Oproti nealkoholovým drogám má mnohem větší podíl na trestné činnosti páchané v době intoxikace a to v poměru 1:10, což lze vyčíst z tabulky, která je součástí přílohy č. 1.⁶⁵ Ještě počátkem 90. let se udržovala relace mezi trestnými činy spáchanými pod vlivem nealkoholových drog a alkoholu v poměru 1:30, v roce 1998 se poměr posunul na 1:15. Alkohol tedy nadále výrazně převládá, i když se rozdíl snižuje.⁶⁶ Jak už jsem zmiňoval, je tato čísla nutno brát s jistým odstupem s ohledem na složitost prokazování intoxikace nealkoholovou drogou. Naopak, díky skutečnosti, že je alkohol legální drogou a je i relativně cenově dostupný, kriminalita spojená s nutností opatřovat si alkohol se vyskytuje v minimální míře. Projevuje se spíše nekriminální činností spočívající v žebrání či drobnými krádežemi.⁶⁷

Počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu v letech 1989 až 2010 a jeho podíl na celkové trestné činnosti je uveden v tabulce, která je obsažena v příloze č. 2.

⁶³ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. s. 43-59.

⁶⁴ SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 129.

⁶⁵ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2.2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

⁶⁶ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997, s. 282.

⁶⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 427.

Vliv alkoholu se však neprojevuje pouze v trestné činnosti, ale v celkové společenské degradaci člověka. S nadměrným požíváním alkoholu je spojena ztráta odpovědnosti a sociálně kulturní pokles. Na jednu stranu zlepšuje komunikaci mezi lidmi, jelikož jsou po něm odstraněny zábrany, pokud však konzumace přesáhne určitou rozumnou míru, pak alkohol působí konflikty v mezilidských vztazích. Je také příčinou domácího násilí, týraní dětí, zanedbávání povinné výživy a dalších nežádoucích jevů.

Trestnou činnost související s alkoholem lze členit do dvou základních kategorií:

1. trestné činy, u nichž je konzumace nebo opatřování alkoholu znakem skutkové podstaty a
2. trestné činy spáchané v opilosti, kde alkohol působí jako iniciační prvek a podílí se na odstranění morálních a sociálních zábran.⁶⁸

4.2.1 Trestné činy, u nichž je konzumace nebo opatřování alkoholu znakem skutkové podstaty

Problematickým fenoménem posledních let je nárůst požívání alkoholu dětmi a mládeží. Tento problém má své kořeny hlavně v delikventních partách, nicméně se něm podílí také nedodržování zákazu podávání alkoholu dětem nejen ze strany restauračních zařízení, ale také ze strany rodičů. Trestný čin *podání alkoholu dítěti* podle § 204 se však vyznačuje vysokou latencí a to vzhledem k obtížím při dokazování. Tento trestný čin je policií odhalen většinou pouze v souvislosti s jinou trestnou činností. V roce 2008, kdy se podle tehdejší právní úpravy jednalo o trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži, bylo zjištěno pouhých 52 případů, z toho bylo 42 objasněno, v roce 2009 bylo objasněno 44 případů a v roce 2010 53 případů, což je oproti skutečnému stavu jen nepatrným zlomkem. Téměř v jedné čtvrtině případů jsou pachatelé sami nezletilí a mladiství.⁶⁹ V novém trestním zákoníku se oproti původnímu rozšiřuje objektivní stránka, jelikož původně spočívala pouze v podání, nyní spočívá v prodeji, podání a poskytnutí alkoholu. Nově postačí jednání opakované, není tedy požadováno jednání soustavné jako v původní úpravě a znaky skutkové podstaty již naplňuje jednání směřující k jedinému dítěti.⁷⁰ S požíváním alkoholických nápojů ve vztahu k dětem se také pojí trestný čin *ohrožování výchovy dítěte* podle § 201.

Nový trestní zákoník již neobsahuje trestný čin *nedovolené výroby lihu*, který byl v původním trestním zákoně obsažen v § 194a. Jedná se totiž o ustanovení, které už není léta

⁶⁸ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 426.

⁶⁹ *Policie.cz* [online]. [cit. 9. 2. 2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

⁷⁰ SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 127-129.

v praxi používáno. Nadále je však výroba lihu bez povolení přestupkem podle § 30 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Nekoncesovaná výroba lihu ve větším rozsahu může být navíc stíhána jako trestný čin neoprávněného podnikání podle § 251 tr. zákoníku.⁷¹

Velkým problémem v ČR je výskyt pančovaného alkoholu. Podle průzkumů se jedná až o 30 % z celkového množství prodávaných alkoholických nápojů. Sami výrobci a obchodníci s pančovaným alkoholem však tvrdí, že je pančovaná každá druhá láhev. To značí miliardové úniky ročně ze státní pokladny. Je zde i zvýšená nebezpečnost pro uživatele, jelikož je denaturovaný líh čištěn savem či chlornanem sodným, což je pro lidský organismus nesporně horší než samotný alkohol. Běžný uživatel však podle odborníků rozdíl většinou nepozná. V posledních letech se situace díky změně postupů celní správy a důslednějším kontrolám zlepšila o několik procent. Je však zřejmé, že by úsilí mělo být v tomto směru ještě intenzivnější.⁷²

Za součást této kategorie považují také trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky a trestný čin opilství, jež jsou některými autory řazeny do skupiny trestných činů spáchaných v opilosti. K takovému zařazení se přikláním vzhledem ke skutečnosti, že požití návykové látky je u nich nezbytným znakem skutkové podstaty, kdežto trestné činy, jež jsou řazeny do druhé kategorie, nemusí být nutně spáchány pod vlivem drog, i když tomu tak u některých z nich často bývá. Vzhledem ke specifiku těchto trestných činů, tedy přítomnosti návykové látky jakožto znaku skutkové podstaty, u nich provedu stručný trestně právní rozbor, na rozdíl od jiných trestných činů, spáchaných pod vlivem drogy, u nichž uvedu pouze statistická data. Než se však začnu zabývat těmito trestnými činy, považuji za nezbytné vysvětlit pojmy nepřičetnost, zmenšená přičetnost a stav vylučující způsobilost.

Podle § 26 není pro *nepřičetnost* trestně odpovědný, kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Tyto podmínky musí být splněny současně. Ztráta rozpoznávací nebo ovládací schopnosti musí být tedy důsledkem duševní poruchy a musí být dány v době činu. Definici duševní poruchy uvádí trestní zákoník v § 123. V trestním právu není relevantní duševní porucha sama o sobě. Samotná existence duševní poruchy nezbavuje trestní odpovědnosti, pokud neměla za následek vymizení rozpoznávací či ovládací schopnosti nebo obou.

⁷¹ *Novinky.cz* [online]. [cit. 23. 2. 2011]. Za domácí pálení kořalky už nebude hrozit vězení. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/krimi/136111-za-domaci-paleni-kořalky-uz-nebude-hrozit-vezeni.html>>.

⁷² *Aktualne.cz* [online]. 22. 12. 2010 [cit. 7.3. 2011]. Stát přitvrdil: Černý trh s alkoholem se zmenšil. Dostupné na <<http://rocnka.aktualne.centrum.cz/2010/clanek.phtml?id=684970>>.

Jiná situace nastává v případě, že byla nepřičetnost způsobena vlivem návykové látky. Pokud byl pachatel přičetný a uvedl se vlivem návykové látky do stavu nepřičetnosti, pak se jedná o trestný čin opilství nebo případy *actio libera in causa dolosa* či *culposa*.

O *actio libera in causa dolosa* se jedná v případě, že se pachatel uvedl do stavu nepřičetnosti, aby v něm spáchal trestný čin. V tomto případě je plně odpovědný za úmyslný trestný čin. V případě *actio libera in causa culposa* se jedná o situaci, kdy pachatel spáchá v nepřičetnosti trestný čin z nedbalosti a jeho nedbalost spočívá ve spáchání trestného činu jednáním, jímž se uvedl do stavu nepřičetnosti. Zde je pachatel plně odpovědný za nedbalostní trestný čin.⁷³ Pokud se pachatel požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude odpovědný za trestný čin opilství.⁷⁴

Od těchto situací je nutno odlišovat případy násilného opojení pachatele jinými osobami, jež se posuzují podle § 26, a pachatel tedy není trestně odpovědný.

Stejně tak tomu je v případech patologické opilosti. Jedná se o krátkodobý mráкотný stav, provázený bludy a halucinacemi, k němuž dochází často po požití nepatrného množství alkoholu ve spojení s duševní poruchou. Pokud však pachatel mohl předvídat, že požití alkoholu ve spojení s duševní poruchou bude mít za následek nepřičetnost, potom bude trestně odpovědný.

Složitější je situace u komplikované opilosti, jež začíná jako prostá opilost, ale ve spojení s poruchou osobnosti může později vyústit ve stav, který se podobá opilosti patologické.⁷⁵

Zmenšeně přičetný je podle § 27 ten, kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Jestliže byl trestný čin spáchán v zmenšené přičetnosti, nevylučuje to trestní odpovědnost, pouze odůvodňuje zvláštní přístup vůči pachateli. Pokud si pachatel zmenšenou přičetnost nepřivodil ani z nedbalosti vlivem návykové látky, přihlédně soud k této okolnosti při stanovení druhu trestu a jeho výměry. U mladistvých se nerozlišuje, zda šlo o zmenšenou přičetnost zaviněnou či nezaviněnou.⁷⁶

Pro *stav vylučující způsobilost* neexistuje žádná konkrétní definice, neboť různé návykové látky působí na člověka odlišně a rozdílně ho ovlivňují se zřetelem k provozované

⁷³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 185-192.

⁷⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 306.

⁷⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 189-190.

činnosti. Proto je nutné v každém jednotlivém případě zkoumat, jakou měrou byla požitou návykovou látkou ovlivněna schopnost pachatele vykonávat provozovanou činnost. Postačí takové ovlivnění fyzických či psychických schopností návykovou látkou, jež vylučuje schopnost vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při které by mohl být ohrožen život nebo zdraví lidí nebo způsobena značná škoda na majetku. Tento stav musí být tedy v každém konkrétním případě posuzován individuálně.⁷⁷

Trestného činu *ohrožení pod vlivem návykové látky* podle § 274 se dopustí ten, kdo vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku.

Nebezpečí nemusí hrozit konkrétně a bezprostředně, postačí i vzdálená možnost poruchy. Co se rozumí stavem vylučujícím způsobilost a návykovou látkou bylo vysvětleno výše. Zaměstnáním nebo jinou činností se zde rozumí takový druh zaměstnání či činností, jejichž bezpečný výkon vyžaduje soustředěnou pozornost a schopnost správně vnímat a pohotově reagovat na různé situace. Jedná se o úmyslný trestný čin, jehož pachatelem může být kdokoli. Vyloučen je jednočinný souběh s trestným činem obecného ohrožení.⁷⁸

Trestný čin *opilství* podle § 360 spočívá v tom, že se pachatel požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu se dopustí činu jinak trestného, tedy jednání, které má jinak znaky trestného činu. Čin spáchaný v nepřičetnosti tedy nemá všechny znaky trestného činu. Chybí přičetnost a zavinění, jelikož zavinění, jak úmyslné, tak nedbalostní, se zde vztahuje pouze na přivedení se do stavu nepřičetnosti, nikoli na spáchání kvazideliktu v tomto stavu. Jde o trestný čin, jež může být spáchán pouze vlastním bezprostředním jednáním, jinak řečeno se jedná o vlastnoruční delikt. Pachatelem může být kdokoliv.

V ustanovení § 360 odst. 2. jsou uvedeny dva případy *actio libera in causa*, jež vylučují použití prvního privilegovaného odstavce. Pachatel bude v těchto případech plně odpovědný za nedbalostní či úmyslný trestný čin, nikoli ze trestný čin opilství, ačkoli jej spáchal ve stavu nepřičetnosti. Více k pojmu *actio libera in causa* je uvedeno výše.⁷⁹

Vyloučen je jednočinný souběh trestného činu opilství s kterýmkoli trestným činem.

⁷⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 2548-2549.

⁷⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 680-683.

⁷⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 796-801.

Ve statistikách policie ČR jsou trestné činy opilství a ohrožení pod vlivem návykové látky vedeny společně, proto nemohu uvést údaje ke každému z těchto trestných činů zvlášť. S ohledem na dřívější statistiky odhaduji podíl trestného činu opilství na necelých 10 %. V roce 2008 bylo objasněno 11 113 těchto trestných činů, z toho je uvedeno že pod vlivem drogy bylo jich bylo spácháno 11 016. Jelikož znakem těchto trestných činů je přítomnost návykové látky v organismu a musí být tedy přítomna ve všech případech, vysvětluje se údaj tím, že část případů ještě není u policejního orgánu skončena. Dále v roce 2009 bylo objasněno 12 445 případů a v roce 2010 10 858. Ze statistik je patrné, že tato trestná činnost dosahuje každým rokem velmi vysokých čísel a má zhruba ve 40 % případů za následek způsobení dopravní nehody spojené se škodami na majetku, s újmami na zdraví a někdy i s následkem smrti. Například v roce 2009 bylo způsobeno 7832 dopravních nehod a z toho bylo 53 % pod vlivem drog. Podíl nealkoholových drog tvoří kolem 1 %.⁸⁰ Tento údaj však nemůžeme brát jako relevantní, jelikož intoxikace nealkoholovou drogou bývá v těchto případech odhalena jen zřídka. Naopak požití alkoholu je vzhledem k dlouholetým zkušenostem odhalen ve většině případů, pokud je člověk nucen podrobit se kontrole policí. Boj s alkoholem za volantem je veden již několik let, v poslední době byly za tuto trestnou činnost nastaveny tvrdé sankce. Podle výzkumů je pravděpodobnost dopravní nehody při hladině alkoholu v krvi 0,3 až 0,9 promile sedmkrát vyšší než u střízlivého řidiče, při hladině od 1,0 do 1,4 promile jedenatřicetkrát vyšší a při hladině vyšší jak 1,5 promile až sto dvacet osm krát vyšší.⁸¹

Jelikož se v případě trestného činu opilství a o trestného činu ohrožení pod vlivem hovoří o pojmu návyková látka, uplatní se tato ustanovení jak v případě alkoholu, tak u drog nealkoholových. Proto nebudu v dalších výkladech tyto trestné činy více rozvádět.

4.2.2 Trestné činy spáchané v opilosti, kde alkohol působí jako iniciační prvek a podílí se na odstranění morálních a sociálních zábran

Alkohol působí na potlačení sociálních a morálních zábran, což vede k protispolečenskému jednání intoxikovaných osob a také k páchání trestné činnosti. Ze statistik je zjevné, že u některých trestných činů je mnohdy alkohol rozhodujícím situačním faktorem protiprávního jednání.

⁸⁰ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2. 2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

⁸¹ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 428.

V rámci výzkumu souvislosti alkoholu s pácháním trestné činnosti jsem učinil výběr několika trestných činů, jež považuji za nejčastěji páchané pod vlivem drog. Vzorek těchto trestných činů, který je obsahem tabulky v příloze č. 1, jsem rozšířil i o podkategorie nejčastěji páchaných trestných činů pod vlivem drog. Z tabulky je zřejmý podíl kriminality páchané pod vlivem alkoholu a nealkoholových drog vzhledem k celkové trestné činnosti. Jelikož v rámci statistik Policie ČR jsou dostupné údaje z posledních tří let, je můj kriminologický výzkum zaměřen na trestnou činnost z let 2008 až 2010. Průměrná hodnocení jsem tedy prováděl pouze z těchto let. Součástí jsou i další data, která jsem získal z jiných pramenů.

Vysoká míra přítomnosti alkoholu v krvi je evidentní u trestného činu vraždy, zejména u vražd motivovaných osobními vztahy, kde dosahuje až 45 %. Tyto vraždy bývají následkem domácího násilí, ale také následkem pouličních rvaček a násilných střetů nočního života. U loupeže je alkohol přítomen přibližně jen v 10 % případů, jelikož si tento trestný čin vyžaduje náležitou míru koncentrace a plánovitosti, což alkohol neumožňuje. Vysoká míra intoxikovaných pachatelů je u trestného činu úmyslného ublížení na zdraví, a to asi ve 25 % případů a také u trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci téměř ve 35 % případů. U trestného činu rvačky byl alkohol v roce 2009 přítomen dokonce ve čtyřech případech z pěti. Celkově je četnost přítomnosti alkoholu u násilných trestných činů velmi vysoká a pohybuje se kolem 20 %.⁸²

U mravnostních trestných činů působí alkohol jako nástroj ztráty zábrán, jinak řečeno, pachatelé pijí na kuráž. U trestného činu znásilnění bylo v roce 2008 pod vlivem alkoholu 25 % pachatelů, tedy v 89 z 391 celkově objasněných případů. V průměru u mravnostní kriminality celkově je alkohol zjištěn asi v 9 % případů.

U majetkové trestné činnosti je podíl alkoholu na celkové kriminalitě velmi nízký s ohledem na potřebu jisté míry zručnosti a bystrosti, tedy schopností, jež bývají působením alkoholu výrazně sníženy. U prostých krádeží se alkohol podílí přibližně na 4 % případů a u krádeží vloupáním se jedná o pouhá 3 %.

Velmi výrazný je vliv alkoholu u trestného činu výtržnictví a to až ve 40 % případů. Konzumace alkoholu přes určitou tolerovatelnou míru totiž může v člověku vzbuzovat tendence k pohoršování na veřejnosti a dalším negativním projevům. Do tabulky 8 jsem uvedl i specifické druhy výtržnictví, které jsou lidem hodně na očích, za něž považuji sprejerství a výtržnictví na sportovních a veřejných akcích. Sprejerství bylo pácháno nejvýše v 9 %

⁸² SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s 130-131.

případů pod vlivem alkoholu, zatímco u výtržnictví na sportovních a veřejných akcích byl zjištěn vliv alkoholu až ve 45 % případů. Tato forma trestné činnosti se u nás totiž nejčastěji vyskytuje na fotbalových utkáních, kde dochází běžně ke konzumaci alkoholu.

U hospodářských trestných činů je míra přítomnosti alkoholu vzhledem k povaze této činnosti minimální (0,7 %). Konzumace alkoholu by totiž měla jistě nepříznivý vliv na úspěch při páchaní hospodářské kriminality.

Co se týče trestné činnosti celkově, pod vlivem alkoholu bylo v roce 2008 spácháno 17,8 % trestných činů, v roce 2009 to bylo 17,5 % a v roce 2010 se jednalo o 14,7 %.⁸³ Je však nutno brát v úvahu, že se jedná pouze o vzorek trestných činů nejčastěji páchaných pod vlivem drog a na druhou stranu i určitou míru latence. I přesto zjištěná čísla ukazují, že alkohol se na páchaní kriminality podílí velmi významně a je třeba pracovat na snížení tohoto podílu, čehož lze dosáhnout jedině snížením spotřeby alkoholu, která je v naší zemi nesporně nadměrná. Nelze totiž vyvrátit skutečnost, že příčinou kriminality spojené s užíváním alkoholu je právě alkohol.

4.3 Kriminalita spojená s nealkoholovou toxikománií

Nealkoholová toxikomanie je vedle alkoholu dalším významným kriminogenním faktorem a existuje široké spektrum trestné činnosti, která se na abúzus nealkoholových drog váže.

Zatímco kriminalita páchaná v souvislosti s alkoholem je již dlouhou dobu evidována, trestná činnost související s nealkoholovými drogami byla vždy přehlížena a začala být brána v potaz až na konci 70. let. Bylo tomu tak proto, že nebyla známa ani samotná problematika nealkoholových drog a proto se dlouhou dobu podíl nealkoholových drog na kriminalitě označoval za minimální, aniž by byl tento jev zkoumán. Tato opožděná reakce měla však neblahé následky po roce 1989, kdy byly otevřeny hranice. Došlo k obrovskému rozmachu nealkoholových drog a náš stát nebyl připraven této drogové expanzi čelit. Nealkoholová toxikomanie tedy začala být předmětem skutečné kontroly až na počátku 90. let a až do roku 2000 se podíl drogové trestné činnosti na kriminalitě rapidně zvyšoval. Od roku 2000 byla situace stabilizována, což trvá až do současnosti.⁸⁴

V této práci uvádím statistické údaje až od roku 1989, jelikož před tímto rokem byly statistické údaje velmi zkreslené. I tak je třeba počítat s velkou latencí a to hned z několika

⁸³ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2. 2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

⁸⁴ VANTUCH, P. *Drogy a kriminalita*. Brno: UJEP, 1990. s. 55-57.

důvodů. Prvním je skutečnost, že se jedná o kriminalitu bez oběti. Druhým důvodem je to, že vliv nealkoholové drogy není v některých případech na pachateli natolik znatelný jako vliv alkoholu. Navíc v případě distribuce drog nemá žádný z účastníků obchodu zájem na tom, aby se to někdo dozvěděl, proto vše probíhá v tajnosti. Posledním důvodem je obtížné dokazování přítomnosti nealkoholové drogy v lidském organismu.

Podle dosavadních výzkumů není prokázáno, že by se pachatelé závislí na nealkoholových drogách dopouštěli nějaké specifické trestné činnosti a stejně tak není známa souvislost mezi druhem drogy a určitým typem kriminality. V návaznosti na průzkum účinků jednotlivých drog se však domnívám, že tyto rozdíly existují, pouze zatím nebyly dostatečně prozkoumány. Jako příklad bych uvedl, že člověk, který je pod vlivem stimulantu a je hyperaktivní bude pravděpodobně páchat naprosto jinou trestnou činnost, než člověk utlumený opiáty či pod vlivem halucinogenů. Všichni autoři se však shodují v poznatku, že trestných činů páchaných pod vlivem nealkoholových drog je široké spektrum. Nejedná se tedy pouze o samotné drogové delikty, ale také je nutno počítat s opatrovací trestnou činností, s trestnou činností pod vlivem drog a další kriminalitou, což bude rozvedeno v následujícím výkladu.

Navíc trestná činnost není jediným negativním jevem, který má souvislost s abúzem drog. Je nutno počítat také s šířením nakažlivých nemocí (HIV, hepatitida a atd.), prostitucí, domácím násilím, záškoláctvím a dalšími jevy. Dále je nutno pamatovat na organizovaný zločin, jelikož ilegální obchod s drogami je jeho živnou půdou.

Jelikož dnem 1. ledna 2010 nabyl účinnosti nový zákon č. 40/2009, trestní zákoník (dále jen tr. zákoník), budu se zabývat převážně touto novou úpravou. Stranou však nezůstane komparace s původním trestním zákonem (z. č. 140/1961).

Negativní důsledky nealkoholové toxikomanie se v trestně právní rovině promítají do několika oblastí a týkají se následujících skupin trestných činů:

1. *Trestné činy, jejichž cílem je vytvořit nabídku drog či poptávku po drogách*
2. *Trestné činy zaměřené na získání drog*
3. *Trestné činy spáchané pod vlivem drog*
4. *Trestné činy páchané na drogově závislých*⁸⁵
5. *Trestné činy spojené s uplatněním nelegálně získaných finančních prostředků z drogové trestné činnosti*
6. *Další trestná činnost*

⁸⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 444.

Do poslední skupiny spadají zejména trestné činy proti branné povinnosti, konkrétně se jedná o *trestný čin maření způsobilosti k službě* (§ 369 tr. zákoníku) a *trestný čin obcházení branné povinnosti* (§ 371 tr. zákoníku). Příčinou páchaní této trestné činnosti je nezodpovědnost toxikomanů, odrážející jejich životní styl.⁸⁶ Vzhledem k nepatrnému výskytu těchto trestných činů nepovažují za nezbytné se jimi zabývat podrobněji.

Někteří autoři dělí první skupinu na drogové delikty v užším smyslu, kam patří trestné činy podle ustanovení § 283, § 284, § 285, § 286 tr. zákoníku a drogové delikty v širším smyslu, kam řadí trestný čin šíření toxikomanie podle § 287 tr. zákoníku, jiná skupina autorů považuje všechny tyto trestné činy za drogovou kriminalitu v užším smyslu a ve spojení se souvisejícími trestnými činy za drogovou kriminalitu v širším smyslu. Kategorie 2 až 6 bývají také označovány jako sekundární drogová kriminalita.

Ve starších publikacích nebyly mezi skupinami trestných činů páchaných v souvislosti s nealkoholovou toxikománií řazeny trestné činy spojené s uplatněním nelegálně získaných finančních prostředků z drogové trestné činnosti. Tato skupina však v posledních letech nabyla na významu v souvislosti s rozšiřujícím se organizovaným zločinem.

Pro úplnost bych uvedl také dělení podle Evropského monitorovacího střediska pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA):

1. *Psychofarmakologicky podmíněné trestné činy* – trestné činy spáchané pod vlivem psychoaktivní látky, v důsledku jejího akutního či chronického užívání.
2. *Ekonomicky motivované trestné činy* – trestné činy spáchané za účelem obstarání prostředků na drogy (či drog samotných).
3. *Systémové trestné činy* – trestné činy spáchané v rámci fungování trhů s nelegálními drogami, jako součást činností spočívajících v nabídce, distribuci a užívání drog (typicky násilná kriminalita, vydírání apod.).
4. *Trestné činy proti drogovým zákonům* – trestné činy spočívající v porušení protidrogové (a související) legislativy.⁸⁷

4.3.1 Trestné činy, jejichž cílem je vytvořit nabídku drog či poptávku po drogách

Do této kategorie patří pět trestných činů, které jsou obsaženy v sedmé hlavě trestního zákoníku. Druhově tedy spadají mezi trestné činy obecně nebezpečné. Dle právní teorie jsou nazývány „drogovými delikty“. Jedná se o tyto trestné činy:

⁸⁶ JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999, s. 68.

⁸⁷ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: IKSP, 2010, s. 15.

1. *Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy podle § 283,*
2. *přechovávání omamné a psychotropní látky a jedy podle § 284,*
3. *nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285,*
4. *výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedy podle § 286,*
5. *šíření toxikomanie podle § 287.*

Podle zásady subsidiarity trestní represe, lze trestní odpovědnost pachatele a trestní důsledky s ní spojené uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného předpisu.⁸⁸ V případě drogových deliktů se jiným předpisem má na mysli zákon o přestupcích, konkrétně ustanovení §30 – přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Pokud tedy nepostačuje k uplatnění trestní odpovědnosti zákon o přestupcích, použije se subsidiárně trestní zákoník.

Vzhledem k obsáhlosti výkladu jsem pro tyto trestné činy vyčlenil samostatnou kapitolu (6. kapitola - Drogové delikty podle trestního zákoníku).

4.3.2 Trestné činy zaměřené na získání drog

Droga se u většiny závislých postupem času stane jediným motivem jejich jednání a smyslem života vůbec. Obstarání drogy či prostředků nutných k jejímu získání je pro silně závislé toxikomany otázkou života a smrti, proto jsou schopni udělat cokoli, aby ji získali.

Jen malé procento ze závislých se zabývá distribucí či výrobou omamných nebo psychotropních látek za účelem získání prostředků. Jedná se především o majetkovou trestnou činnost, která tvoří dominantní skupinu v rámci sekundární drogové kriminality. Konkrétně jde hlavně o trestný čin krádeže, a to převážně krádeže motorových vozidel, jízdních kol, věcí z automobilů, vloupání do víkendových chat, bytů, obchodů, či jiných objektů. V mnohem menší míře se vyskytuje trestný čin zpronevěry, podvodu nebo loupeže. Dříve, hlavně před rokem 1989, převažovala vloupání do lékáren a jiných zdravotnických zařízení, spojená s krádežemi léků za účelem přímé spotřeby či k výrobě drog. Poté, co byly otevřeny hranice a staly se u nás dostupnými drogy na černém trhu, převažuje snaha získat finanční prostředky na nákup drog.⁸⁹

⁸⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁹ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997, s. 282.

Například v roce 2009 bylo zjištěno, že 214 krádeží z celkového počtu 33 411, tedy 0,64 % krádeží bylo spácháno pod vlivem nealkoholové drogy. Tento údaj však není směrodatný, jelikož není podmínkou, že osoby, které shání prostředky na koupi drogy, musí být pod jejich vlivem.⁹⁰ Za spolehlivější považují výzkum, ve kterém ze vzorku 675 pachatelů trestného činu podle § 187 zákona č. 140/1961 Sb. bylo 61 % pachatelů dříve odsouzeno za majetkovou trestnou činnost.⁹¹ Z tohoto lze vyvodit závěr, že více než polovina nealkoholových toxikomanů, kteří jsou na droze závislí, či trpí abstinenčním syndromem, si obstarává finanční prostředky ke koupi drogy majetkovou trestnou činností. Z dostupných údajů však nelze zjistit, jaký je podíl trestné činnosti za účelem získání drog na celkové kriminalitě.

Je však třeba vzít v úvahu vysokou latenci, jelikož souvislost mezi zneužíváním nealkoholových drog a touto kriminalitou bývá odhalena jen zřídka kdy. Toxikomani totiž nemají zájem prezentovat skutečné motivy zjištěné majetkové trestné činnosti. Výjimkou je vloupání do lékáren, kde je souvislost zjevná.⁹²

Jak už jsem uváděl, tento typ trestné činnosti se neobjevuje v případech alkoholu, jelikož je legální a poměrně snadno dostupnou drogou oproti nelegálním nealkoholovým drogám, které lze získat pouze na černém trhu a za velmi vysoké ceny.

4.3.3 Trestné činy spáchané pod vlivem drog

Na rozdíl od prozkoumaných následků požívání alkoholu neexistuje důkaz přímé souvislosti mezi intoxikací nealkoholovou drogou a páčáním trestné činnosti. Jinak řečeno nelze říci, že by lidé pod vlivem nealkoholové drogy měli zvýšený sklon páchat trestnou činnost a že by k páčání trestné činnosti bez intoxikace u konkrétní osoby nedošlo. Záleží tedy spíše na osobnosti jako takové. Jinak je tomu u alkoholu, kde bylo prokázáno, že působí na odstranění zábrán, u mnoha lidí zvyšuje agresivitu a je hlavní příčinou některých trestných činů.⁹³

Vzorek trestných činů nejčastěji páchaných v souvislosti s drogovým abúzem, jejich celková objasněnost a podíl trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholových a nealkoholových drog v porovnání s celkovou kriminalitou, je obsahem tabulky v příloze č. 1.

⁹⁰ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2. 2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

⁹¹ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: IKSP, 2010. s. 37-39.

⁹² JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. s. 67.

⁹³ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 444.

Některé výzkumy v poslední době poukazovaly na rostoucí trend násilných a mravnostních trestných činů. Oproti majetkové trestné činnosti v rámci sekundární drogové kriminality však stále můžeme hovořit o malých číslech. Podle kriminologických výzkumů se zhruba 11-15 % nealkoholových toxikomanů podílí na násilné či mravnostní trestné činnosti.⁹⁴

U násilné kriminality celkově bylo v letech 2008 až 2010 v průměru naměřeno necelé 1 % trestných činů pod vlivem nealkoholové drogy. Například u trestného činu vraždy bylo v roce 1996 objasněno 11 vražd pod vlivem nealkoholové drogy, v roce 2000 to bylo 15 vražd, v roce 2009 8 vražd a v roce 2010 4 vraždy. U jiných násilných trestných činů byla zjištěna přítomnost nealkoholové drogy v minimu případů.

V rámci mravnostních trestných činů celkově se v roce 2008 jednalo o 6 případů, v roce 2009 o 7 případů a v roce 2010 to bylo 10 případů.

Zvyšující se podíl nealkoholových drog je však evidentní u trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky a trestného činu opilství, u nichž bylo v roce 2008 objasněno pouhých 270 případů z celkových 11 113, tedy 2,4 % a v roce 2010 se již jednalo o 1 572 objasněných trestných činů z celkového počtu 10 858, tedy 15 %. Toto zvýšení výskytu trestných činů přikládám zlepšeným postupům a technikám dopravní policie. Více o těchto trestných činech, o nepřičetnosti a stavu vylučujícím způsobilost již bylo uvedeno výše.

Dále se v malé míře jedná o trestné činy výtržnictví, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci a ohrožování mravní výchovy mládeže. U jiné trestné činnosti nebyla přítomnost nealkoholových drog výrazná.⁹⁵ Stále je však třeba počítat se značnou latencí.

Velmi výrazný je vliv nealkoholových drog u sebevražd. Je to dáno intenzitou a specifiky účinků některých drog, nepříjemnostmi spojenými s abstinenčním syndromem a sekundární traumatizací závislostí jako takovou.

Mezi pachateli převládají muži. Podíl žen činí pouze 7 až 8 %. Na trestné činnosti se nejvíce podílejí pachatelé mezi osmnáctým až třicátým rokem věku. Asi v 80 % případů mají pouze základní vzdělání nebo vyučení. V převážné většině (asi v 90 %) se jedná o občany české národnosti. Z ostatních lze zmínit občany Slovenské republiky, bývalé Jugoslávie, Polska, Německa a Ukrajiny. Mezi pachateli je až 45 % osob s kriminální minulostí.⁹⁶

⁹⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 446.

⁹⁵ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2. 2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

⁹⁶ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 447.

4.3.4 Trestné činy páchané na drogově závislých

Oběťmi této skupiny trestných činů jsou samotní drogově závislí. Vzhledem k povaze jejich toxikomanské osobnosti jsou k určitému druhu trestné činnosti predestinovanou obětí.

Jedná se zpravidla o delikty proti svobodě a lidské důstojnosti v sexuální oblasti, ale také násilné či majetkové delikty. Skutečný rozsah a formy této kriminality však není znám, jelikož její oběti tuto trestnou činnost oznámí pouze výjimečně a to kvůli strachu z pachatelů, jimiž jsou většinou jedinci, kteří na drogách závislí nejsou. O to více je jejich jednání zavrženíhodné a je považováno za přitěžující okolnost. Nebudu tedy v tomto případě uvádět ani statistické údaje.⁹⁷

Za typické oběti tohoto druhu kriminality považují osoby provozující prostituci. V tomto případě jde hlavně o ženy. Velké procento z nich je závislé na drogách, mnoho z nich dokonce nedobrovolně. U žen, které se nechtějí prostituci podvolit dobrovolně, může být drogový abúzus vybudován jejich kuplíři záměrně a to jednak proto, aby se staly závislými na droze a byly povolné při poskytování sexuálních služeb a jednak, aby se zároveň staly závislými na kuplířích, kteří s drogou disponují a nemohly se tak vymanit z jejich područí. Jiné ženy, provozující prostituci užívají drogy dobrovolně, aby se alespoň částečně odpoutaly od své nepříznivé životní situace.⁹⁸

Prostituce je spojena s širokým spektrem trestné činnosti. Typickými trestnými činy vázanými na prostituci jsou kuplířství, znásilnění, pohlavní zneužívání, sexuální nátlak, vydírání, omezení a zbavení osobní svobody, ohrožování výchovy mládeže, obchodování s lidmi či zavlčení. Je tedy zjevné, že prostituce a obchod s bílým masem je ve velké míře předmětem činnosti organizovaných zločineckých skupin stejně jako černý obchod s drogami.⁹⁹

4.3.5 Trestné činy spojené s uplatněním nelegálně získaných finančních prostředků z drogové trestné činnosti

Vzhledem k povaze finančních prostředků získaných z drogového obchodu hrozí riziko odhalení jejich nelegálního původu, nastává proto nutnost tyto „špinavé“ peníze „vyprat“ a zastřít tak, odkud pochází. Zastření jejich původu je *trestným činem legalizace výnosů z trestné činnosti* podle § 216. Tento typ trestné činnosti je nejčastěji páchan organizovanými zločineckými skupinami.

⁹⁷ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 444.

⁹⁸ *Navajo.cz* [online]. [cit. 13. 2. 2011]. Prostituce. Dostupné na <<http://prostituce.navajo.cz>>.

⁹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Organizovaná zločinecká skupina podle § 129 tr. zákoníku je společenstvím osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti.

Tyto skupiny se vyznačují vysokou profesionalitou. Využívají nejnovějších technologií a zaměstnávají experty všemožných oborů. Do jejich činnosti se zapojují i vyšší podnikatelské vrstvy a pronikají dokonce do nejvyšších státních orgánů. Mají mezinárodní působnost, jejich články tedy spolupracují bez ohledu na hranice států, což prospívá jejich činnosti a mnohonásobně zvyšuje nebezpečnost. Cílem jejich činnosti je dosažení co nevyššího zisku a to jakýmkoli prostředky.¹⁰⁰ Jejich aktivity jsou různorodé. Jedná se zejména o vydírání, únosy, vraždy, prostituci, „obchod s bílým masem“, zaměstnávání cizinců, padělání bankovek a dokladů, krádeže vozidel, nelegální obchod se zbraněmi a drogami.¹⁰¹

V ČR se počínaje otevřením hranic v roce 1989 dostal postupně nelegální obchod s drogami do čela žebříčku aktivit organizovaného zločinu. Tato činnost výrazně ovlivňuje ekonomiku jednotlivých států a promítá se negativně do všech sfér společenského života a makroekonomických ukazatelů.¹⁰² Podle policejních odhadů se zisky z organizovaného zločinu pohybují kolem 50 miliard korun ročně.

Legalizace se děje cestou důmyslných finančních operací, díky nimž je utajen původní nezákonný zdroj a je nahrazen novým fiktivním legálním zdrojem. Provádí investováním, různými finančními operacemi a využitím legálního zdroje příjmu jako krytí. Za klasický způsob je považováno založení legálního podniku s vysokými fingovanými příjmy, které pokryjí příjmy z nelegálních aktivit. Možností jak peníze „vyprat“ je spousta a je proto těžké tuto činnost odhalit.¹⁰³

¹⁰⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. *Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení*. Příručky ministerstva spravedlnosti, svazek 65. Praha: MS, 2002. s. 92.

¹⁰¹ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997, s. 261.

¹⁰² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 444.

¹⁰³ NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997, s. 271.

5 Drogové delikty podle trestního zákoníku

5.1 Srovnání staré a nové právní úpravy

Do konce roku 2009 byla drogová kriminalita v ČR postihována podle zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona a to podle čtyř ustanovení. Jednalo se o trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a a § 188 tr. zákona a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a tr. zákona. Nový trestní zákoník přinesl s účinností od 1. 1. 2010 novou právní úpravu, která vychází z původního trestního zákona, nicméně obsahuje celou řadu průlomových změn.¹⁰⁴ Úprava drogových deliktů je nadále součástí trestných činů obecně nebezpečných (hlava VII.) a obsahuje nyní pět skutkových podstat obsažených v ustanoveních § 283 až § 287.¹⁰⁵

Trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy podle § 283 přebírá původní úpravu, co se základní skutkové podstaty týče, téměř beze změn. Vypěstování rostlin, které slouží k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky nebo jedu je však nově možno posoudit jako opatření předmětu k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky nebo jedu ve smyslu ustanovení § 286, pokud již samotná rostlina není takovou látkou. Potom, pokud by se prokázalo, že jsou rostliny či houby určeny k distribuci jiným osobám, bylo by možné takové jednání kvalifikovat jako opatření omamné nebo psychotropní látky pro jiného podle ustanovení § 283.¹⁰⁶ U kvalifikovaných podstat došlo k rozšíření okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby a ke zpřísnění trestních sankcí.

Pokud je rostlina pěstována pro vlastní potřebu, pak se jedná o novou privilegovanou skutkovou podstatu *nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku* (§ 285). Účelem zavedení toho trestného činu bylo odlišení konzumentů, kteří si rostlinu pěstují za účelem samozásobitelství od dealerů, kteří rostliny pěstují ke komerčním účelům, tedy za účelem následné výroby drogy a jejího prodeje.¹⁰⁷

U trestného činu *přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu* (§ 284) bylo oproti předchozí úpravě realizováno rozdělení omamných a psychotropních látek do dvou kategorií, podle míry jejich společenské a zdravotní nebezpečnosti. Další změnou je výklad pojmu množství větší než malé. V původní úpravě bylo určení tohoto pojmu ponecháno praxi.

¹⁰⁴ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: IKSP, 2010. s. 13.

¹⁰⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁶ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 376.

¹⁰⁷ SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 126-127.

Judikatura se ustálila na názoru, že množství omamných a psychotropních látek větší než malé je třeba posoudit individuálně u každé takové látky a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu i k osobě uživatele. Určujícím kritériem je účinek dané látky na zdraví a psychiku uživatele, posuzovaný znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace zneužívání omamných a psychotropních látek. Hraniční množství větší než malé představuje určitý násobek běžné denní dávky jejího uživatele, stanovený diferencovaně ve vztahu k jednotlivým látkám s ohledem na jejich škodlivé účinky a rizika spojená s jejich zneužíváním.¹⁰⁸ Pojetí v novém zákoníku je poněkud odlišné, jelikož zákonodárce přenechal určení tohoto množství vládě (viz § 289 odst. 2). Co je množství větší, než malé je tedy stanoveno v příloze č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb.¹⁰⁹

Trestný čin nedovolené výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu (§ 286) se podle nové úpravy týká i prekursorů. Trestní zákoník toto ustanovení doplnil o prekursor za tím účelem, aby byla tato skutková podstata v souladu s Úmluvou OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami ze dne 20. 12. 1988.¹¹⁰ Pokud jde tedy o vypěstování rostlin, které slouží k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky či jedu, pak se jedná o opatření předmětu k nedovolené výrobě těchto látek podle § 286. Pokud by však úmysl pachatele směřoval k nedovolené výrobě drogy a zároveň naplňoval znaky kvalifikovaných skutkových podstat, pak by bylo možno vypěstování takové rostliny posuzovat jako přípravu k trestnému činu podle § 283 odst. 2 až 4.¹¹¹ U kvalifikovaných skutkových podstat byly rozšířeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.¹¹²

U *trestného činu šíření toxikomanie* podle § 287 nedošlo ke změně základní skutkové podstaty, nýbrž pouze ke zpřísnění trestních sankcí a rozšíření skutkových podstat kvalifikovaných.

Vedle změn které jsou obsaženy přímo v jednotlivých skutkových podstatách je nutno brát v úvahu i další změny, jež se dotýkají celého systému trestního práva. Za nejvýraznější změnu považují přechod k formálnímu pojetí trestného činu a s tím související zásadu subsidiarity trestní represe, jakožto materiální korektiv.

¹⁰⁸ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice I.*, vývojové aspekty. Praha: IKSP, 2007. s. 38-39.

¹⁰⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 2645.

¹¹¹ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 376.

¹¹² SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 126.

5.2 Drogové delikty podle nového trestního zákoníku

V této kapitole se zabývám právní úpravou drogových deliktů podle zákona č. 40/2009 Sb. Jelikož práce není zaměřena čistě z pohledu trestně právního, ale spíše z pohledu kriminologického, považuji pro účely této práce za postačující rozbor pojmů v rámci základních skutkových podstat a vzájemných vztahů mezi jednotlivými drogovými trestnými činy. Nezabývám se tedy výkladem kvalifikovaných skutkových podstat ani historickým vývojem právní úpravy. Základní rozdíly mezi novou a starou právní úpravou již byly popsány v předchozí podkapitole. Do textu jsou také zakomponovány aktuální statistické údaje o stavu a vývoji drogové kriminality a další informace, pocházející z kriminologických výzkumů.

Objektem těchto trestných činů je zájem na ochraně společnosti a lidí před možným ohrožením vyplývajícím z neodborného a nekontrolovatelného nakládání s určitými zákonem definovanými látkami, dále zájem na ochraně společnosti před ohrožením plynoucím ze zneužívání těchto látek a s tím spjatý zájem na udržení zdravého sociálního prostředí společnosti uvnitř sebe samé. Jelikož se na drogové delikty váží další sociálně patologické jevy, je nutno zmínit také zájem na ochraně společnosti před riziky plynoucími z organizovaného zločinu, šířením nemocí, prostitucí a dalšími negativními jevy.¹¹³

5.2.1 Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy podle § 283

Objektivní stránka trestného činu podle § 283 odst. 1 spočívá v tom, že pachatel nedovoleně nakládá s omamnou nebo psychotropní látkou, přípravkem obsahujícím omamnou nebo psychotropní látku, prekursorem nebo jedem.

O nedovolené nakládání se jedná v případech, kdy pachatel drogu neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává.

V ustanovení § 283 je výslovně uvedena nedovolenost, kterou je třeba dovést zejména ze zákona č. 167/1998, o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, jež stanoví, že k zacházení s omamnými a psychotropními látkami, přípravky obsahující tyto látky a prekursory, je třeba povolení k zacházení.¹¹⁴

¹¹³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 698.

¹¹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 699-700.

Co se rozumí omamnou a psychotropní látkou a jedem již bylo uvedeno výše v rámci charakteristik základních pojmů. Přípravkem je roztok nebo směs v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více návykových látek nebo jeden nebo více prekursorů.¹¹⁵ Prekursorem je látka uvedená v příloze č. 9 zákona č. 167/1998 Sb., jakož i roztok nebo směs obsahující jednu nebo více látek uvedených v příloze č. 9, kromě látek uvedených v §1 odst. 2 tohoto zákona.¹¹⁶ Zjednodušeně řečeno, prekursorem je látka určená k výrobě omamné nebo psychotropní látky.

Nyní se zaměřím na popis základních pojmů objektivní stránky trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy.

Výrobou se rozumí jakékoli zhotovení nebo vytvoření omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahující tyto látky, prekursoru nebo jedu neoprávněným subjektem. *Dovoz, vývoz a průvoz* se týká přesunů zboží z ciziny na naše území a naopak, a dále transferu přes naše území. *Nabídnutím* je jednání spočívající v ochotě pachatele předat výše uvedené látky. Nezáleží na tom, zda je nabídka akceptována. *Zprostředkování* znamená zajištění kontaktu mezi jednotlivými osobami, které chtějí uzavřít drogový obchod. Zprostředkovatel v tomto případě s látkou sám nenakládá. Oproti tomu v případě *prodeje* je prodávající s látkou v přímém kontaktu. Prodej tedy znamená předání drogy za dohodnutou kupní cenu. Pojem *jinak jinému opatří* znamená neoprávněné obstarání drogy jiným způsobem než je výslovně uvedeno v § 283 odst. 1. Může jít o darování, krádež pro jiného, výměnu za jinou věc, půjčku či zpronevěru.¹¹⁷ Příprava je tedy trestná jen v případě, že by úmysl pachatele směřoval k naplnění kvalifikované skutkové podstaty v odstavcích 2 až 4. *Přechováváním* se rozumí jakýkoliv způsob držení omamné nebo psychotropní látky, přípravku nebo jedu. Pachatel nemusí mít drogu přímo u sebe, ale musí ji mít ve své moci. To znamená, že ji může mít i někde ukrytou. Aby se jednalo o trestný čin podle § 283, pak musí být droga přechovávána pro jiného. Pokud by naopak šlo o přechovávání pro sebe v množství větším než malém, jednalo by se o trestný čin podle ustanovení § 284.¹¹⁸

Trestnost § 283 odst. 1 není závislá na množství látky, postačí tedy jakékoli její množství. Je však nutno brát v potaz i ustanovení § 12 odst. 2, obsahující zásadu subsidiarity trestní represe a vzít tedy v úvahu i hledisko společenské škodlivosti jednání.

¹¹⁵ Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 2617.

¹¹⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 700.

¹¹⁸ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice I.,* vývojové aspekty. Praha: IKSP, 2007. s. 34.

Z hlediska subjektivní stránky je nutný úmysl. Neznalost některého znaku skutkové podstaty, včetně mimotrestních norem, na něž odkazuje § 289 tr. zákoníku, nevylučuje úmysl pachatele. V takovém případě se použijí ustanovení o omylu právním, jež je omluvitelný pouze za podmínek uvedených v § 19. Na trestní odpovědnost tedy nemá vliv ani negativní omyl spočívající v tom, že látka, kterou pachatel dovezl z ciziny do ČR, je uvedena na seznamu látek v přílohách zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, na něž trestní zákoník odkazuje.¹¹⁹

Co se týče vztahu k jiným ustanovením zvláštní části trestního zákoníku, je vyloučen jednočinný souběh s trestnými činy usmrcení z nedbalosti a ublížení na zdraví z nedbalosti. Jednočinný souběh je však možný s trestnými činy vraždy, účasti na sebevraždě, těžkého ublížení na zdraví a ublížení na zdraví.¹²⁰

V rámci vztahů k ostatním drogovým deliktům je vyloučen jednočinný souběh k ustanovení § 286. Pokud pachatel vyrobí, opatří nebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu, pak se jedná o trestný čin podle § 286. Zde je předmět určen k nedovolené výrobě drogy pouze obecně. Oproti tomu, pokud si pachatel opatří takový předmět v úmyslu uvedené látky vyrábět, pak má přednost posouzení skutku jako přípravy k trestnému činu podle § 20 odst. 1, § 283 odst. 2 až 4 tr. zákoníku.¹²¹ Dále je vyloučen jednočinný souběh s trestným činem šíření toxikomanie podle § 287, jelikož je vůči ustanovení § 283 subsidiární a dále jednočinný souběh s trestným činem dle § 284, jelikož ten je ve vztahu k § 283 speciálním a privilegovaným ustanovením.¹²²

5.2.2 Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284

Skutková podstata trestného činu podle § 284 je na rozdíl od ustanovení § 283 zaměřena na přechovávání omamné a psychotropní látky či jedu pro vlastní potřebu a to jen pokud jde o množství větší než malé.

Trestný čin podle § 284 nově obsahuje dvě základní skutkové podstaty.

Podle § 284 odst. 1 se jej dopustí ten, kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoliv tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC).

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. 3 TZ 120/2000

¹²⁰ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 373.

¹²¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* Praha: Leges, 2009. s. 356

¹²² KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 373.

Trestného činu podle § 284 odst. 2 se dopustí pachatel, který neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává jinou omamnou nebo psychotropní látku než uvedenou v § 284 odst. 1 nebo jed v množství větším než malém.¹²³

Zákonodárce tímto reagoval na usnesení vlády České republiky z let 2001 a 2003, podle kterých byly drogy rozděleny do dvou skupin na „měkké“ a „tvrdé“ a to na základě míry jejich negativních zdravotních a společenských dopadů v důsledku jejich zneužívání.¹²⁴

Přechováváním pro vlastní potřebu se rozumí neoprávněné držení takové látky jakoukoliv dobu v množství větším než malém.¹²⁵ Část autorů je však toho názoru, že je nutno odlišovat přechovávání výše uvedených látek pro vlastní potřebu od „spotřební držby“, jež spočívá v držení jedné běžné dávky konzumentem a není tudíž trestná a to vzhledem ke skutečnosti, že samotné užívání drog, obecněji řečeno sebepoškozování, není trestné. V tom případě, i když běžná dávka konkrétního konzumenta s ohledem na stupeň jeho závislosti dosahuje či přesahuje množství větší než malé, nejde o trestný čin podle § 284.¹²⁶ Dle mého názoru je však určení dávky konkrétního konzumenta v praxi velmi obtížné a tyto případy mohou být posuzovány velmi neobjektivně, proto se přikláním k prvnímu názoru, ve kterém se odráží zásada rovnosti a právní jistota.

Navíc zákonodárce v § 289 zmocňuje vládu k tomu, aby nařízením stanovila, co se rozumí množstvím větším než malým u omamných a psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, což bylo realizováno přijetím nařízení vlády č. 467/2009 Sb., v jehož přílohách je množství větší než malé pevně stanoveno. Tímto se nová právní úprava výrazně liší od předešlé, která ponechávala prostor pro určení toho, co je považováno za množství větší než malé, aplikační praxi.¹²⁷

Trestný čin podle § 284 je privilegovaným trestným činem ve vztahu k § 283. Jednočinný souběh těchto trestných činů je tedy vyloučen. Ve vztahu k ustanovení § 283 se liší v několika směrech. Nevztahuje se na přechovávání přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku a prekursoru. Trestné je podle § 284 tedy pouze přechovávání omamné či psychotropní látky a to přechovávání pro sebe, nikoli pro jiného. U trestného činu podle § 283 postačí k trestnosti jakékoli množství, kdežto u trestného činu podle § 284 musí být přechováváno množství větší než malé a navíc, v § 284 jsou omamné a psychotropní látky

¹²³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 702.

¹²⁴ SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 126.

¹²⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 703.

¹²⁶ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 374.

¹²⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

rozděleny do dvou kategorií na „měkké“ a „tvrdé“ a v závislosti na tomto dělení se také odvíjí trestní postih.¹²⁸

5.2.3 Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285

Privilegovaná skutková podstata trestného činu podle § 285 zavádí rozdílné sankce pro pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku za účelem samozásobitelství oproti sankcím pro „komerční“ pěstování, které bude nadále postihováno jako výroba drogy.¹²⁹

Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku uvádí, že smyslem změn právní úpravy je zachovat trestnost pěstování psychotropních látek pro vlastní potřebu a zároveň privilegiovat „neproblémové“ konzumenty konopných drog a dalších rostlinných drog a hub, jež jsou v porovnání s látkami typu heroinu, pervitinu či kokainu, které se vyskytují na černém trhu, mnohem méně nebezpečné.¹³⁰

Trestný čin podle § 285 obsahuje dvě základní skutkové podstaty. První základní skutková podstata podle § 285 odst. 1 postihuje toho, kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí a druhá skutková podstata podle § 285 odst. 2 spočívá v tom, že pachatel neoprávněně pěstuje v množství větším než malém houbu nebo jinou rostlinu než je uvedena v § 285 odst. 1 obsahující omamnou nebo psychotropní látku.¹³¹ Co se týče subjektivní stránky, jde o úmyslný trestný čin.

Musí se však jednat o rostliny nebo houby obsahující omamné nebo psychotropní látky, jež jsou uvedeny v zákoně 167/1998 Sb., o návykových látkách a navíc musí být obsaženy v přílohách nařízení vlády č. 455/2009 Sb. Toto nařízení také určuje co se u těchto rostlin a hub považuje za množství větší než malé.¹³² Ustanovení § 285 tedy nekriminalizuje pěstování rostlin s psychotropním účinkem, které dosud zákonnému omezení nepodléhají.¹³³

Pěstováním se rozumí produkce rostliny v její přirozené fyziologické podstatě, následná péče o růst rostliny a eventuálně její sklizeň.¹³⁴

¹²⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 702-703.

¹²⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009. s. 360

¹³⁰ Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku

¹³¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 704.

¹³² KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 375.

¹³³ Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku

¹³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 2640.

V případě, že by se jednalo o rostlinu či houbu, jež sama o sobě není omamnou nebo psychotropní látkou, ale má k výrobě těchto látek sloužit, pak by bylo možno její vypěstování posoudit jako trestný čin podle § 286 nebo jako přípravu k trestnému činu dle § 283, pokud úmysl pachatele směřoval k nedovolené výrobě uvedené látky a zároveň naplňoval znaky kvalifikovaných skutkových podstat uvedených v odst. 2 až 4.¹³⁵ Podle judikatury nelze považovat vypěstování rostliny konopí za výrobu předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky ve smyslu § 286, neboť konopí je již samo o sobě omamnou látkou ve smyslu § 289 odst. 1 tr. zákoníku, a proto nemůže být zároveň předmětem určeným k výrobě takové látky.¹³⁶

Nezbytné je, aby se jednalo o pěstování pro vlastní potřebu. Sklizení a další nakládání s konopím pak může naplňovat znaky skutkové podstaty trestných činů podle § 283 odst. 1 v případě distribuce dalším osobám nebo § 284 odst. 1 v případě přechovávání drogy pro sebe.¹³⁷

5.2.4 Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286

Objektivní stránka trestného činu podle § 286 spočívá ve vyrobení, opatření nebo přechovávání pro sebe či jiného, prekursoru nebo jiného předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku, který tyto látky obsahuje, nebo jedu.¹³⁸

Jedná se o jednání svým charakterem přípravné, jež je vzhledem k nebezpečnosti drog a jedů povýšeno na dokonatý trestný čin. Trestný čin je tedy dokonán zhotovením předmětu určeného k nedovolené výrobě drogy, i kdyby tento předmět nebyl k výrobě použit. Nestačí však vyrobit, opatřit nebo přechovávat předmět způsobilý k výrobě drogy nebo jedu, nýbrž musí jít o předmět určený k nedovolené výrobě drogy nebo jedu. Jelikož se z hlediska subjektivní stránky jedná o trestný čin úmyslný, musí k tomu směřovat i úmysl pachatele.¹³⁹

Pojem prekursoru byl již vysvětlen v rámci výkladu ustanovení § 283.

Předmětem určeným k nedovolené výrobě může být cokoli, co lze výrobě drogy nebo jedu použít. Mohou to být jednak přístroje, jiná zařízení a jejich součásti a jednak suroviny a pomocné látky, které jsou způsobilé a určené k takové výrobě. Vypěstování rostlin pro účely

¹³⁵ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 376.

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 3 Tdo 52/2008

¹³⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* Praha: Leges, 2009. s. 361.

¹³⁸ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 376.

¹³⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část.* Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 705-706.

výroby omamné nebo psychotropní látky či jedu, jež samy o sobě nejsou těmito látkami, je tedy trestným činem podle § 286.

Vždy však bude nutno v konkrétním případě posoudit závažnost a škodlivost jednání, jelikož zákonná formulace neobsahuje žádná omezení.¹⁴⁰

Ustanovení § 286 je subsidiární vůči § 283. Více o tomto vztahu již bylo uvedeno výše.

5.2.5 Šíření toxikomanie podle § 287

Trestný čin šíření toxikomanie postihuje propagaci zneužívání návykových látek ve společnosti, čímž je zajišťována ochrana před rozvojem tohoto společensky nežádoucího jevu.

Objektivní stránka spočívá v jednání pachatele, jímž svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo jej v tom podporuje, nebo v jednání, kterým jinak podněcuje nebo šíří zneužívání návykové látky.¹⁴¹

Vzhledem ke skutečnosti, že požívání návykových látek je beztrestné, není možno trestat účastenství na něm. Řešení bylo nalezeno ve vytvoření skutkové podstaty šíření toxikomanie.¹⁴²

Pojmem návyková látka se podle § 130 rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky, způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.¹⁴³ Díky tomu, že se tento trestný čin vztahuje na všechny návykové látky s výjimkou alkoholu a nikoli jen na omamné a psychotropní látky či jedy, lze stíhat i šíření toxikomanie ve vztahu k látkám, jež nejsou zapsány na seznamech omamných a psychotropních látek v přílohách zákona o návykových látkách, ale naplňují znaky návykové látky ve smyslu § 130 tr. zákoníku.¹⁴⁴ Díky tomu není vyloučen ani postih jednání, spočívající v šíření látek, které není možno postihnout podle ustanovení § 283. Těmito látkami mohou být například některé rostliny s omamnými či psychotropními účinky, ředidla, barviva, jež jsou ve volném prodeji a další látky.¹⁴⁵

¹⁴⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009. s. 362

¹⁴¹ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 377.

¹⁴² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 707.

¹⁴³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁴ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice I., vývojové aspekty*. Praha: IKSP, 2007. s. 43.

¹⁴⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 707.

Pod rozsah trestného činu šíření toxikomanie však nespadá šíření společensky akceptovaných drog, jimiž jsou káva, čaj či tabák, i když na ně také může vzniknout návyk. Je tomu tak proto, že se zneužíváním těchto látek nejsou spojeny negativní účinky na psychiku uživatele, ani na jeho ovládací či rozpoznávací schopnosti, a tím pádem ani na celou společnost jako takovou.

Dále zákon výslovně vylučuje alkohol, jelikož postih je zajištěn trestnými činy podání alkoholu dítěti, či ohrožování výchovy dítěte.¹⁴⁶

Trestný čin šíření toxikomanie je činem ohrožovacím, který je dokonán již sváděním, podporováním, podněcováním nebo šířením. K naplnění znaků skutkové podstaty není proto nutné, aby osoby, vůči nimž jednání směřovalo, jím byly skutečně ovlivněny.¹⁴⁷

Svádění je v podstatě návodem ke zneužívání návykové látky a může probíhat formou přemlouvání, vychvalování účinků látky a podobně. V delikventních partách bývá někdy užívání drogy jako podmínka členství, což se dá považovat také za formu svádění. Svádění směřuje ke konkrétní osobě.

Podporování spočívá ve fyzické, či psychické podpoře a též směřuje ke konkrétnímu člověku. Jedná se o určitou formu pomoci. Fyzická podpora může mít podobu opatřování návykových látek, podobu finanční podpory pro koupi těchto látek nebo poskytnutí injekční stříkačky. Psychická podpora může spočívat například v utvrzování rozhodnutí užívat návykovou látku či v radách jak ji užívat.¹⁴⁸

Od podporování ke zneužívání návykové látky je však nutno odlišovat terciární prevenci, jež je zaměřena na minimalizaci negativních psychických, zdravotních a sociálních dopadů a také na minimalizaci úmrtí spojených se zneužíváním drog. Programy terciární prevence bývají též nazývány „Harm Reduction“ a jejich činnost spočívá převážně v poskytování sterilních stříkaček za účelem předejití rizika infekce, v poradenství týkajícím se dodržování hygienických pravidel při aplikaci drogy a dalších různorodých činnostech.¹⁴⁹

Podněcováním ke zneužití návykové látky se rozumí projev, který má vzbudit u jiných osob rozhodnutí ke zneužívání návykových látek. Na rozdíl od svádění nesměřuje k určité konkrétní osobě.

¹⁴⁶ KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 378.

¹⁴⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* Praha: Leges, 2009. s. 363.

¹⁴⁸ KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 378.

¹⁴⁹ SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku.* České Budějovice: VŠERS, 2010. s. 127.

Šíření je jednání, které směřuje k rozšíření zneužívání návykových látek a je vedeno vůči neurčitým osobám stejně jako podněcování. Tento projev může být učiněn ústně či písemně tiskem nebo jiným hromadným informačním prostředkem.¹⁵⁰

Šíření toxikomanie podle § 287 je v poměru subsidiarity k trestnému činu podle § 283. Jejich jednočinný souběh je tedy vyloučen a skutek, jež by vykazoval znaky obou trestných činů, se posoudí podle ustanovení § 283.¹⁵¹

5.3 Úvahy, týkající se nové právní úpravy a návrhy změn

Největší a zcela zásadní problém platné právní úpravy spatřuji ve skutečnosti, že není v souladu s drogovými trendy dnešní doby. Co se považuje za omamné a psychotropní látky je obsaženo v přílohách zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách. Seznamy zakázaných látek, které jsou součástí příloh, však nejsou odrazem současného drogového spektra. V ČR se totiž v posledních letech objevují nové „legální drogy“, které se svými účinky podobají drogám nelegálním. Jejich rizikovost je však ještě větší než u drog nelegálních, jelikož jich existuje velké množství a lidé s nimi mají minimální zkušenosti a většinou neví, co vlastně požívají a jaké účinky nastanou. Účinky většiny z nich se dají najít na internetových portálech, ale to zdaleka není zárukou. Prodejci uvádějí, že výrobky jsou určeny pouze k dekoraci, pro sběratelské účely, k provonění místnosti či jako hnojivo. Tímto se snaží vyhnout postihu za trestný čin šíření toxikomanie. V některých případech dokonce uvádějí, že výrobky nejsou určeny ke spotřebě. Dostatečnou reklamu pro tyto prodejce vytváří média tím, že o nových látkách veřejnost informují a každý průměrný experimentální toxikoman ví, že účinky a způsob aplikace najde na internetových portálech. Na jiných stránkách se tyto nové drogy také ve velkém prodávají (www.herbalhighs.com, www.hnojiva.cz a další).

Jedná se například o mefedron, jež má účinky podobné pervitinu a je ve většině evropských zemí na seznamu zakázaných látek, dále „syntetické kanabinoidy“ pro které se ustálil název „Spice“ a celá řada dalších látek. Díky tomu, že zákonodárce nestačil pružně zareagovat změnou právní úpravy, jsou tyto látky volně v prodeji jako běžné spotřební zboží.¹⁵²

Vše potvrzují i obchody s drogami, které začali na konci roku 2010 vznikat po celé ČR pod názvem „Amsterdam shop“ či „Smile shop“, ve kterých jsou k dostání výrobky pod

¹⁵⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. s. 707.

¹⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 2653.

¹⁵² FRYDECKÁ, L. Zatím legální drogy: místo bylin obsahují umělou „trávu“. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, s. C1.

názvy „Magic Apple“, „Hash“ či „Baka“, jež obsahují nové syntetické drogy.¹⁵³ Do ČR přišla tato obchodní síť z Polska, kde jim znemožnila prodej těchto látek reakce státu. Na svých webových stránkách dokonce tito prodejci pobízejí ke spolupráci spočívající v distribuci těchto výrobků. V Polsku problém vyřešili novelou protidrogového zákona, do něž zavedli institut nahrazení látky, díky němuž je možno zabavit podezřelé látky až na 18 měsíců. V tomto čase lze látku jednak dostatečně prozkoumat a jednak připsat na seznam omamných a psychotropních látek.¹⁵⁴

V současné době se situace mění. Dne 15. 3. 2011 byl poslaneckou sněmovnou schválen návrh novely zákona o návykových látkách.¹⁵⁵ Pokud bude návrh schválen také senátem, přibude na seznam zakázaných omamných a psychotropních látek 32 nových syntetických a jedna přírodní látka, salvinorin A, která je obsažena v šalvěji divotvorné.¹⁵⁶ Zařazení salvinorinu A na seznam je dosti spornou záležitostí, jelikož se jedná o přírodní látku, u které nebyla výzkumy prokázána návykovost, ani nebyl zaznamenán žádný případ předávkování a navíc je podle většiny uživatelů v důsledku mnohdy nepříjemných účinků označován za antidrogu. Tento postup vlády přiřazuje skutečnosti, že byl v roce 2009 vynesena Nejvyšším soudem rozsudek za trestný čin šíření toxikomanie, který se týkal právě šíření šalvěje divotvorné a jejich extraktů.¹⁵⁷ Podle shora uvedených skutečností se v současné době jeví, že šalvěj divotvorná není natolik nebezpečná pro společnost, aby musela být zařazena na seznam zakázaných látek. Navíc se tímto šalvěj stane tvrdou drogou, pokud nebude privilegována stejně jako drogy konopné. Naopak, se zařazením ostatních syntetických drog na seznamy plně souhlasím, jelikož se obchod s nimi značně rozmohl, zejména v posledním roce po otevření obchodů s „legálními drogami“ a jejich škodlivost je větší než u některých nelegálních drog. Spousta z nich je již navíc obsažena na seznamu zakázaných látek v řadě evropských zemí.

Zařazení nových látek na seznam však není konečným řešením, jelikož se může situace opakovat s jinými látkami. Legislativní procedura je zdlouhavá a než budou nové látky opět kriminalizovány, mohou být způsobeny nenapravitelné škody. Prodejci totiž využívají trestně právního principu *nullum crimen sine lege*, jelikož látky, které prodávají,

¹⁵³ *Amsterdam-shop.cz* [online]. [cit. 31. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.amsterdam-shop.cz/sklep/home.html>>.

¹⁵⁴ *Ceskenoviny.cz* [online]. 28. 12. 2010 [cit. 1. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy/v-ostrave-a-ceskem-tesine-vznikaji-obchody-s-drogami-legalne/574888>>.

¹⁵⁵ *Zpravy.e15.cz* [online]. 15. 3. 2011 [cit. 21. 3. 2011]. Na seznamu návykových látek přibude 33 položek. Dostupné na <<http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/na-seznamu-navykovych-late-pribude-33-polozek>>.

¹⁵⁶ *Rostlinky.net* [online]. 6. 3. 2011 [cit. 7. 3. 2011]. Dostupné na <<http://rostlinky.net/>>.

¹⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2009, sp. sz. 3 Tdo 392/2009

nejsou zařazeny na seznamech zakázaných látek. Musí však dávat pozor na dosah skutkové podstaty šíření toxikomanie, kterou však lze chytře obejít uvedením jiného legálního účelu a neuvedením účinků látek. U šíření toxikomanie musí být navíc vždy prokázán úmysl, což také není jednoduché. Stačí tedy objednat například z Číny látku, která se svými účinky podobá nelegálním drogám a prodávat ji pod nálepkou dekorace a podobně. Po zákazu látek v dané zemi lze prodej přesunout do jiné země, která ještě nestihla zareagovat, jako tomu bylo v případě přesunu z Polska do ČR. Poté co budou tyto látky zakázány úplně, stačí pouze najít nové látky s podobnými účinky a situace se opakuje. Naše současná právní úprava je tedy snadným zdrojem příjmu pro „podnikatele“ s těmito látkami. Tento způsob podnikání je velmi nemorální, což ale nemá nic společného s protiprávností.¹⁵⁸

To vše je výrazným signálem pro zavedení institutu, který by vznik takové situace neumožňoval. Dle mého názoru se nabízí dvě možnosti. První možnost spatřuji ve změně formy seznamu nelegálních látek. Pokud by tento seznam měl formu nařízení vlády, pak by procedura a reakce na nově vzniklé nebezpečné látky byla mnohem rychlejší. Druhou možností je zavedení obdobného institutu, jako byl zaveden v Polsku. Je jím institut předběžného charakteru, který umožňuje, aby policejní orgán zabavil na určitou dobu podezřelé látky, které jsou svými účinky podobné drogám nelegálním, jsou tedy jakousi náhradou za ně. Aby se předešlo zneužívání tohoto institutu, doporučoval bych zásah policejnímu orgánu vázat na předběžný souhlas státního zástupce, pokud se by se nejednalo o neodkladný úkon. Doba, po kterou by mohly být tyto podezřelé látky zadrženy, musí být natolik dlouhá, aby bylo možno je zařadit na seznamy omamných a psychotropních látek.

Paradoxem je, že těmito „podnikatelům“ prodej syntetických a velmi nebezpečných drog prochází hladce, zatímco jsou soudně stíháni a trestáni výrobci léčivých konopných produktů, jež jsou přírodní a netoxické. Přikláním se tedy k tomu, aby byla přijata také nová úprava, která by povolovala pěstování konopí v jakémkoli množství za účelem výroby léčiv. V současné době je umožněno pouze pěstování tzv. technického konopí, to znamená konopí, jež obsahuje minimální množství účinné látky, jelikož podle § 24 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, je zakázáno pěstovat rostlinu konopí, jež obsahuje více než 0,3 % THC. Technické konopí je navíc možno pěstovat jen na základě povolení Ministerstva zdravotnictví ČR.¹⁵⁹ Vědecky však bylo prokázáno, že čím větší je množství účinné látky, tím

¹⁵⁸ FRYDECKÁ, L. Výrobci nových drog jsou rychlí. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, s. C1.

¹⁵⁹ Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

jsou intenzivnější a pro určité případy tedy lepší léčebné účinky.¹⁶⁰ Proto nevidím důvod k tomu, aby nebyla přijata nová legislativa, jež by umožňovala pěstování za těmito účely. Nutností však je přijmout kontrolní opatření a vytvořit specializované kontrolní orgány, aby nebylo pěstování konopí za léčebnými účely jakkoli zneužíváno. Za nezbytné považuji, aby byla možnost takového pěstování vázána na předchozí povolení Ministerstva zdravotnictví.

Rozhodně by mělo Ministerstvo zdravotnictví zvážit financování výzkumu využití konopí v léčebné praxi a na základě těchto výzkumů pak vládě navrhnout možná řešení využití účinných látek. V současné době za legalizaci konopí pro léčebné účely v ČR bojuje člen společnosti pro návykové nemoci a předseda společnosti Konopí je lék, D. Dvořák, zatím však neúspěšně.¹⁶¹

Co se týče pojmu množství větší než malé, nový trestní zákoník ponechal určení tohoto množství u omamných a psychotropních látek a jedů na nařízení vlády. Určení přesného množství látek je dle mého názoru správné v tom smyslu, že nyní právní úprava odpovídá požadavkům jasnosti, určitosti a srozumitelnosti zákona a je zajištěno, že bude postupováno vůči všem stejně. Otázkou je, zda je pro právní úpravu množství drogy vhodnější vládní nařízení nebo přímo zákon. Osobně se přikláním k formě vládního nařízení, jelikož může pružně reagovat na změny v drogovém spektru na rozdíl od zdlouhavého procesu při přijímání zákona. Druhá strana mince spočívá ve skutečnosti, že sebepoškozování, a tím pádem i požívání drog není trestné a může se stát, že u některých toxikomanů jejich jedna běžná dávka, určená k bezprostřední spotřebě (tzv. „spotřební držba“), přesáhne zákonem určené množství. Tím paradoxně dochází k situaci, že může být v některých případech kriminalizováno to, co je považováno za beztrestné.

Ustanovení § 285 je podle mého názoru špatně koncipováno. Hovoří se v něm pouze o pěstování, nikoli o výrobě. Otázkou však je, kdo pěstuje konopí a nesklízí jej a dále neupravuje do stavu způsobilého ke spotřebě. Myslím si, že není mnoho lidí, kteří si konopí pěstují pro okrasu nebo jen tak samoučelně. Je tedy zřejmé, že je konopí pěstováno za účelem výroby. Výroba je však trestná podle § 283. Otázkou tedy je, proč je privilegováno pouze pěstování a nikoli výroba konopných produktů, když lidé evidentně konopí pěstují za účelem zpracování. Pokud tedy chceme tyto pěstitele privilegovat oproti výrobcům tvrdých drog, potom by podle mého názoru měla být dekriminována i výroba konopí pro vlastní potřebu v malém množství a výroba v množství větším než malém by měla být součástí skutkové podstaty podle § 285. Bylo by však také nutno uvést v soulad určení množství většího než

¹⁶⁰ *Konopijelek.eu* [online]. [cit. 4. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.konopijelek.eu/>>.

¹⁶¹ ŠVERDÍK, M. „Konopný“ soud skončil pro léčitele podmínkou. *MF Dnes*, 29. 10. 2010, s. B2.

malého u pěstovaných rostlin a tohoto množství u výroby a držby marihuany pro sebe. Z pěti rostlin konopí bude totiž jistě sklizeno více než 15 gramů sušiny.

V posledních letech se hodně mluví o legalizaci měkkých drog, zejména tedy drog konopných. Osobně s úplnou legalizací měkkých drog nesouhlasím a to zejména proto, že nevidím žádná pozitiva, jež by tento krok přinesl, navíc se nijak výrazně neosvědčil ani v jiných státech. Jediným důsledkem legalizace by byl úbytek drogových deliktů ve statistikách. Domnívám se, že uživatelů konopných drog by přibýlo a trestná činnost související s tvrdými drogami by zůstala nezměněna. Na druhou stranu si nemyslím, že je vhodné dělat z drobných uživatelů a pěstitelů konopí odstrašující příklad. Velmi výraznou a liberální změnou, kterou přinesl nový trestní zákoník, je rozdělení drog na měkké a tvrdé. S tímto dělením v případě přechovávání drogy pro vlastní potřebu souhlasím. Rozdíl mezi konopnými a ostatními drogami je totiž markantní. Nebezpečnost konopných drog oproti většině tvrdých drog je mnohem menší, proto odlišení trestních sazeb považuji za správné řešení. Tímto krokem jsme se přiblížili úpravě, která převažuje ve většině moderních zemí Evropy. Nyní je tedy držení maximálně 5 g konopí pro vlastní potřebu dekriminální. Za držení malého množství hrozí pouze pokuta, což si myslím, že je zejména pro mladší uživatele dostatečnou sankcí. V případě prvního zjištění držby malého množství bych považoval za dostatečné i napomenutí. Za dispozice s konopím do určitého množství, které není většího rozsahu, bych navrhoval ukládat nižší tresty, nespojené s odnětím svobody. Trest odnětí svobody by byl podle mého názoru na místě až v případě dispozic velkého rozsahu, které mají účel zisku.

Naopak jsem pro důraznou represi výrobců a dealerů tvrdých drog, tedy pro trestání skutečného zla. Kontrolu v oblasti nealkoholových drog bych proto navrhoval orientovat primárně na kořeny drogového problému, jimiž jsou zločinecké organizace, které dováží do naší země drogy z celého světa.

Někdy je spatřován problém ve skutečnosti, že kvalitní konopí může obsahovat až 20 % THC a přibližuje se tak těžkým drogám. K tomuto kvalitnímu konopí se však podle mého názoru nezkušení uživatelé ve většině případů nedostanou, jelikož je v naší zemi poměrně vzácnou komoditou a pro zkušené uživatele stále představuje, zejména v porovnání s tvrdými drogami, mnohem menší nebezpečí co se týče účinků, návykovosti a dalších nežádoucích jevů.¹⁶²

¹⁶² JELÍNEK, J. (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009. s. 127

Právní úprava, týkající se nakládání s konopnými drogami, se v jednotlivých evropských zemích značně liší. Je však třeba podotknout, že téměř ve všech zemích je trest odnětí svobody v případě konopných drog nástrojem ultima ratio, tedy nastupuje až tehdy, když nestačí napomenutí, pokuty, léčba či jiné alternativní nástroje.

Například v Německu mohou být drogové trestné činy trestány až 5 lety odnětí svobody nebo pokutou. Od potrestání však může být upuštěno v případě držení nepatrného množství pro vlastní potřebu a navíc držení konopí do 30 g policie z vlastní iniciativy nevyšetřuje, což je projevem principu oportunitity. Co se týče Nizozemska, panuje mezi lidmi legenda o legalizaci konopí, což není v souladu s pravdou. Držení veškerých drog je trestné, avšak držení a prodej konopí do 5 g není stíhán a sankcionován. Dispozice s vyšším množstvím lze trestat pokutou nebo trestem odnětí svobody.¹⁶³

Dále bych chtěl připomenout srovnání celospolečenské škodlivosti alkoholu a nealkoholových drog, což bylo předmětem třetí kapitoly. Podle posledních výzkumů je alkohol stále v čele žebříčku celospolečenské škodlivosti. Vede tedy i nad drogami heroinového typu, a proto znovu poukazuji na nutnost zavedení přísnějších zákonných opatření v rámci alkoholové toxikomanie.

¹⁶³ MIOVSKÝ, M. a kol. *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada, 2008. s. 452-453.

5.4 Analýza statistických údajů

V předchozím výkladu je proveden rozbor právní úpravy drogových trestných činů podle nového trestního zákoníku. Tato podkapitola na předchozí výklad navazuje, je však třeba brát v úvahu, že statistiky do roku 2009 se vážou na právní úpravu podle zákona č. 140/1961 Sb.

K vytvoření obrazu o stavu a vývoji drogové kriminality jsem využil statistik Policie ČR, které vykazují údaje o počtu zjištěných a objasněných trestných činů a justičních statistik ministerstva spravedlnosti ČR, které obsahují data o počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob.

K analýze stavu kriminality jsem vytvořil tabulky, z nichž je patrný vývoj trestné činnosti v čase a vzájemný vztah mezi jednotlivými skutkovými podstatami. Tabulka 3 a tabulka 4 obsahují údaje o všech drogových trestných činech v souhrnu, zatímco tabulka 5 obsahuje údaje o těchto trestných činech zvlášť a do statistiky z roku 2010 se také promítla nová právní úprava.

Tabulka 3: Počty osob stíhaných, obžalovaných a odsouzených za drogové trestné činy v ČR v letech 1997 až 2009¹⁶⁴

Rok	Stíháno osob	Obžalováno osob	Odsouzeno osob
1997	1 337	1 152	419
1998	1 776	1 530	802
1999	2 084	1 765	891
2000	2 453	2 043	972
2001	2 519	2 160	1 094
2002	2 504	2 247	1 216
2003	3 094	2 743	1 304
2004	2 948	2 593	1 376
2005	2 432	2 158	1 326
2006	2 635	2 319	1 445
2007	2 286	2 046	1 382
2008	2 304	2 100	1 360
2009	2 553	2 332	1 370

¹⁶⁴ Justice.cz [online]. [cit. 15. 2. 2011]. Ročenky Ministerstva spravedlnosti ČR. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>.

Objasněnost drogové kriminality podle policejních statistik je velmi vysoká (nad 90 %). Stále je však třeba myslet na vysokou latenci, která je způsobena faktem, že se jedná o kriminalitu bez oběti. Zpravidla totiž neexistuje osoba, která by se cítila jako oběť, jelikož náleží do stejné subkultury jako pachatel trestného činu.¹⁶⁵

Tabulka 4: Počet zjištěných drogových trestných činů v ČR v letech 1995 až 2010¹⁶⁶

Rok	Počet
1995	1 131
1996	2 038
1997	2 853
1998	5 234
1999	7 720
2000	4 458
2001	4 209
2002	4 330
2003	3 760
2004	3 086
2005	2 915
2006	2 922
2007	2 865
2008	3 041
2009	3 069
2010	3 034

V tabulce 4 je vidět v letech 1995 až 1999 strmý nárůst zjištěných trestných činů, mezi lety 1997 a 1998 dokonce až o 76 %, v roce 2000 však následuje prudký propad o 46 %. Od roku 2001 počet zjištěných trestných činů pozvolna klesal a od roku 2004 do současnosti lze hovořit spíše o stagnaci. Tyto výkyvy a zejména prudký pokles v roce 2000 se nepromítl do počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob, u nichž je v letech 1997 až 2003 vidět pozvolný nárůst a od roku 2003 do současnosti spíše stagnace. Prudký pokles u zjištěných trestných činů byl příčinou změny metodiky, používané při sestavování policejních statistik, týkající se zejména vykazování pokračujících trestných činů.¹⁶⁷

¹⁶⁵ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2. 2011]. Statistiky. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

¹⁶⁶ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: IKSP, 2010. s. 17., *Policie.cz* [online]. [cit. 9. 2. 2011]. Statistiky. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

¹⁶⁷ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice I.,* vývojové aspekty. Praha: IKSP, 2007. s. 65.

Tabulka 5: Jednotlivé drogové trestné činy spáchané v ČR v letech 2008 až 2010¹⁶⁸

Rok 2008	Zjištěno	Objasněno	Pod vlivem nealkoholové drogy	Recidivisté	Nezletilí 1-14	Mladiství 15-17	Ženy
§ 187	2 364	1 997	150	1 068	89	144	288
§ 187a	411	343	39	188	0	17	25
§ 188	229	197	25	145	0	3	20
§ 188a	37	30	0	2	9	10	7
Rok 2009	Zjištěno	Objasněno	Pod vlivem nealkoholové drogy	Recidivisté	Nezletilí 1-14	Mladiství 15-17	Ženy
§ 187	2 443	2 085	130	1 127	88	131	317
§ 187a	419	356	46	194	6	15	36
§ 188	184	150	18	114	0	0	21
§ 188a	23	19	2	6	2	4	2
Rok 2010	Zjištěno	Objasněno	Pod vlivem nealkoholové drogy	Recidivisté	Nezletilí 1-14	Mladiství 15-17	Ženy
§ 283	2 516	2 101	98	1 182	52	108	103
§ 284	343	275	20	132	1	10	10
§ 285	145	96	3	39	0	0	10
§ 286	151	120	9	96	0	0	0
§ 287	24	11	1	4	4	1	1

Tabulka 5 obsahuje počet zjištěných a objasněných drogových trestných činů ke každé skutkové podstatě zvlášť. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek podle § 187 byl v posledních třech letech zjištěn přibližně ve 2400 případech. Pod vlivem drog bylo pouze 6 % pachatelů. Toto nízké číslo svědčí o skutečnosti, že se distribucí drog zabývají osoby, které samy drogy neužívají a zaměřují se výlučně na dosažení zisku a to často jako členové nebo ve spojení s organizovanou skupinou. Pokud se orgánům činným v trestním řízení nepodaří prokázat, že se pachatel dopustil některého z forem jednání uvedených v § 187, potom bude nutné podle zásady in dubio pro reo skutek kvalifikovat jako trestný čin podle § 187a tr. zákona. Účast mládeže se pohybuje kolem 10 %. Účast žen je poměrně nízká (5 až 15 %). Téměř polovinu pachatelů tvoří recidivisté.

Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek podle § 187a je ročně zjištěn přibližně ve 400 případech. Toto číslo je poměrně nízké díky skutečnosti, že většina činů je díky malému množství drogy posouzena jako přešůpek a navíc je třeba brát v úvahu vysokou latenci stejně jako u ostatních drogových deliktů. Vysoký počet těchto trestných činů (až 11 %) je spáchan pod vlivem drogy, což je logické vzhledem ke

¹⁶⁸ Policie.cz [online]. [cit. 9. 2. 2011]. Statistika. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

skutečnosti, že většina pachatelů drží drogu za účelem spotřeby, oproti trestnému činu podle § 187.¹⁶⁹

Co se týče skutkových podstat podle § 188 a 188a, je počet zjištěných a objasněných trestných činů poměrně nízký a spíše stagnuje. V roce 2010 přibyla do policejních statistik nová skutková podstata trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, která byla zjištěna ve 145 případech, objasněna však pouze v 96 případech.

Většina pachatelů má české státní občanství (80 až 85 %). Dále jsou zastoupeni občané Slovenské republiky, bývalé Jugoslávie, Kanady, Polska, Velké Británie a Alžírsko. Nejpočetnější skupina pachatelů (více než 40 %) je ve věku 20 až 29 let. Převládají jedinci se základním vzděláním a s vyučením bez maturity, většina z nich je nezaměstnaná. Více než 30 % pachatelů má kriminální minulost.¹⁷⁰

¹⁶⁹ *Policie.cz* [online]. [cit. 9.2. 2011]. Statistiky. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

¹⁷⁰ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice II.*, empirická část. Praha: IKSP, 2007. s. 20.

6 Kontrola kriminality spojené s užíváním drog

Kontrolou kriminality se rozumí snaha státu i společnosti o udržení kriminality v určitých přijatelných mezích nebo o její omezování. Dříve se pro kontrolu užívalo termínu „boj s kriminalitou“. Kontrola kriminality se uskutečňuje prostřednictvím preventivních a represivních opatření. V moderních státech se upřednostňují preventivní strategie, jelikož je nesporně lepší problémům předcházet, než je následně řešit represivními nástroji. Prevence se jeví jako účinnější a také méně nákladná.¹⁷¹

Podle adresátů se prevence člení na primární, sekundární a terciární. Primární prevence směřuje vůči celé společnosti nebo její části a lze jí dosáhnout zejména snížením nabídky a poptávky po drogách. Sekundární prevence je orientována na rizikové skupiny a jedince, kteří se již s drogou setkali a spočívá v poradenství a léčbě. Terciární prevence je zaměřena na minimalizaci škod, odstraňování následků toxikomanie a sociální rehabilitaci osob, které podstoupili léčbu.¹⁷²

Výklad, týkající se kontroly provádím vzhledem ke specifickým pro alkoholovou a nealkoholovou toxikomanií zvlášť. Je však patrné, že mají obě kategorie spoustu společného, a to hlavně v oblasti prevence. Společná pro obě kategorie toxikomanie je i koncepce Národní strategie protidrogové politiky ČR, kterou rozvádím v rámci výkladu kontroly nealkoholové toxikomanie.

6.1 Kontrola alkoholové toxikomanie a trestné činnosti s ní spojené

Problematika kontroly alkoholové toxikomanie je obtížným úkolem, jelikož užívání alkoholu má ve společnosti dlouhodobou tradici. Vzhledem k závažným celospolečenským dopadům spojeným s konzumací alkoholu je však nezbytné jeho spotřebu snižovat nebo alespoň regulovat.

V současné době převažuje ve většině moderních států včetně ČR přístup, kdy se stát snaží, zejména pomocí preventivních a jiných regulativních nástrojů, spotřebu alkoholu ovlivňovat. V některých státech stále existuje přístup liberální, jelikož prodej alkoholu je zdrojem příjmu pro státní pokladnu. Tento přístup však nepovažuji za správný, jelikož následně vznikají mnohem větší výdaje na řešení dopadů spojených s nadměrným užíváním alkoholu. Naopak absolutně prohibiční princip se také neosvědčil, jelikož byly zákazy obcházeny nelegální výrobou lihovin, které byly mnohdy zdravotně závadné a navíc byla

¹⁷¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 24-25.

¹⁷² *Drogy-info.cz* [online]. 21. 9. 2009 [cit. 20. 2. 2011]. Struktura protidrogové prevence. Dostupné na <http://www.drogy-info.cz/index.php/pomoc_a_podpora/prevence/struktura_protidrogove_prevence>.

výroba a distribuce předmětem činnosti zločineckých skupin, jako je tomu dnes u nealkoholových drog.¹⁷³

Omezování konzumace alkoholu a následné trestné činnosti lze v rámci primární prevence dosáhnout snížením nabídky alkoholických nápojů a snížením poptávky po nich. Z hlediska sekundární a terciární prevence bude převažovat léčebná činnost.

Snížení nabídky lze dosáhnout zejména kontrolou produkce, dovozu a distribuce alkoholu a také cenovou regulací.

Od června roku 2005 bylo zavedeno povinné kolkování lahví, ve kterých jsou lihoviny s obsahem alkoholu vyšším než 15 %. Účelem tohoto opatření bylo zabránit daňovým únikům, které jsou spojeny s nelegální výrobou alkoholu a s tím spojenému riziku šíření zdravotně závadných produktů.¹⁷⁴ Stát nyní navíc uvažuje o novém systému kolkování, který by měl zabránit finančním únikům na spotřební dani.¹⁷⁵

Kontrola distribuce alkoholu je spojena s širokou škálou právně ekonomických nástrojů. Vzhledem k tomu, že se zvyšuje spotřeba alkoholu u mládeže, navrhuje bych zvýšení sankcí za trestný čin podle § 204 tr. zákoníku a zvýšení věkové hranice pro podávání alkoholu. Vedle trestněprávních norem s regulací toxikomanie souvisí i další právní předpisy. Jedná se o zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, který v § 30 upravuje přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.¹⁷⁶ Dále je distribuce regulována zákonem o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. V § 4 tohoto zákona jsou uvedena různá omezení, například je zakázáno prodávat nebo podávat alkoholické nápoje, anebo jinak umožňovat jejich požívání osobám mladším 18 let, osobám zjevně ovlivněným alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, osobám řídícím motorová vozidla, při sportovních nebo kulturních podnicích a další zákazy.¹⁷⁷ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v § 106 odst. 4 písm. e) zakazuje požívat alkoholické nápoje a jiné návykové látky na pracovišti a v pracovní době i mimo pracoviště.¹⁷⁸

Cenovou regulací se rozumí ovlivňování spotřeby alkoholu přímým či nepřímým zvyšováním cen alkoholických nápojů. Mezi růstem spotřeby alkoholu a růstem jeho cen byl

¹⁷³ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 432.

¹⁷⁴ *Radio.cz* [online]. 12. 5. 2005 [cit. 20. 2. 2011]. Na lahvích s tvrdým alkoholem se už brzy objeví kolký. Dostupné na <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/na-lahvich-s-tvrdym-alkoholem-se-uz-brzy-objevi-kolky>>.

¹⁷⁵ *Ihned.cz* [online]. 30. 9. 2010 [cit. 20. 2. 2011]. Stát chce zpřísnit kolkování alkoholu. Malí výrobci jsou proti. Dostupné na <<http://ekonomika.ihned.cz/c1-46676960-stat-chce-zprisnit-kolkovani-alkoholu-mali-vyrobci-jsou-proti>>.

¹⁷⁶ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁷ Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁸ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

vysledován vztah nepřímé úměry. V ČR je tato regulace realizována zvyšováním spotřební daně.

Snížení poptávky po alkoholických nápojích lze dosáhnout upřednostněním méně koncentrovaných alkoholických nápojů a jejich nahrazení nealkoholickými nápoji, preventivně výchovnou činností a omezováním reklamy alkoholických nápojů.

Preventivně výchovná činnost by měla být zaměřena především na děti a to hlavně prostřednictvím působení jejich rodičů a také ve škole. Přímá výchovná činnost zaměřená na popis negativních účinků alkoholu se příliš neosvědčila, jako efektivnější způsob se ukázala propagace zdravého životního stylu a vhodné vyplnění volného času.

Sekundární a terciární prevence je realizována prostřednictvím záchytných stanic, ústavní léčbou v protialkoholních odděleních psychiatrických klinik a také nestátními organizacemi a sdruženími.¹⁷⁹ Specifickým institutem trestního práva je ochranné léčení, které se ukládá namísto trestu nebo se v ústavní formě vykonává přednostně v průběhu výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Pokud to není možné, vykoná se ještě před nástupem trestu odnětí svobody.¹⁸⁰

Problému alkoholové toxikomanie není v poslední době i přes výrazné negativní dopady pro celou společnost věnována dostatečná pozornost. Jedním z důvodů tohoto jevu je zastínění alkoholismu novějším problémem nealkoholových drog. Problematika alkoholové toxikomanie je řešena na zdravotnickém a právním úseku, měla by však být vyvíjena aktivita i v jiných oblastech, jelikož za alkoholismus má odpovědnost společnost jako celek.

V roce 1991 byl Světovou zdravotnickou organizací vyhlášen Evropský akční plán o alkoholu, v kterém byl vyhlášen úkol snížit spotřebu alkoholu na obyvatele do roku 2000 o 25 %. Ve většině evropských zemí se daří spotřebu alkoholu omezovat, v ČR lze v posledních letech hovořit spíše o stagnaci, což vykazuje tabulka 6. V roce 1994 byl vytvořen Sbor pro ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, který má za úkol koordinovat aktivity v rámci realizace Evropského akčního plánu.¹⁸¹

Tabulka 6: Spotřeba alkoholických nápojů na 1 obyvatele v ČR v letech 1989 až 2009¹⁸²

rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
litry*	8,2	8,9	9,1	9,4	9,2	9,4	9,4	9,5	9,8	9,8	9,9
rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
litry*	9,9	9,9	10	10,2	9,8	10,2	10,2	10,4	10,4	10,37	

*množství alkoholických nápojů celkově je uvedeno v hodnotě čistého lihu

¹⁷⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 435.

¹⁸⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 437.

¹⁸² Czso.cz [online]. [cit. 21. 2. 2011]. Dostupné na <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0303.pdf>.

6.2 Kontrola nealkoholové toxikomanie a trestné činnosti s ní spojené

Vzhledem ke skutečnosti, že drogy představují problém celosvětový, je řešení tohoto problému úkolem celého mezinárodního společenství a je tedy třeba formovat mezinárodní kontrolu drog. Hlavním úkolem mezinárodní kooperace v oblasti kontroly je potlačit nezákonný obchod s drogami, realizovaný organizovanými zločineckými skupinami, tedy omezit nabídku drog. V jednotlivých státech je navíc kontrola zaměřena také na omezování poptávky po drogách formou preventivní programů.¹⁸³

Cílem prevence z dlouhodobého hlediska je vytvořit takové společenské klima, které odmítá drogy, podporuje zdravý životní styl a klade důraz na včasnou prevenci a léčbu. Tohoto cíle lze dosáhnout zejména pomocí primární prevence, spočívající v omezování poptávky po drogách.¹⁸⁴

Primární prevence je zaměřena na předcházení drogovému problému. Zvýšená pozornost je věnována adolescentům, kteří jsou skupinou nejvíce ohroženou toxikomaniemi. Primární prevence je realizována jednak formou specifické, která se zaměřuje přímo na užívání návykových látek a jednak formou nespécifické prevence, kterou se rozumí veškeré aktivity podporující zdravý životní styl.¹⁸⁵ Za neúčinné je považováno zastrahování a jednorázové akce. Programy by měly být systematické a dlouhodobé. Jako efektivní se jeví vytvoření sítě tzv. intermediátorů z řad rodičů, učitelů, pracovníků policie, sportovců či umělců, kteří by výchovně působili na ohrožené skupiny.

Sekundární prevence je zaměřena na jedince, kteří již drogu užívají, a je cílena k na zvrácení již rozvinuté drogové závislosti. Spočívá v poradenství, léčbě a léčebné rehabilitaci. Terciární prevence je zaměřena na předcházení vážnému či trvalému zdravotnímu nebo sociálnímu poškození. Jinak řečeno se jedná o minimalizaci již vzniklých škod a předcházení dalším škodám. Velmi rozšířené jsou v poslední době programy „harm reduction“, které jsou cíleny na prevenci šíření infekčních onemocnění, jejichž činnost spočívá v poskytování sterilních jehel a stříkaček pro nitrožilní aplikaci drog. Pro naplnění účelu sekundární a terciární prevence slouží v ČR tyto instituce: záchytné stanice, detoxifikační jednotky, ambulantní zdravotnická zařízení, denní stacionáře, specializovaná substituční centra, psychiatrické léčebny, psychiatrická oddělení nemocnic, terapeutické komunity, programy následné péče, bezdrogové zóny ve věznicích a další.¹⁸⁶ Za podmínek uvedených v trestním

¹⁸³ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 446.

¹⁸⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 447.

¹⁸⁵ *Odrogach.cz* [online]. [cit. 21. 2. 2011]. Co je primární prevence. Dostupné na <<http://www.odrogach.cz/index.php?p=&sess=&disp=texty&offset=101&list=101&shw=100002.>>

¹⁸⁶ PEŠEK, R., ORLÍKOVÁ, B. Léčba a následná péče. *Zaostřeno na drogy*, 2008, roč. 6, č. 4, s. 12.

zákoníku nebo v zákoně o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi lze také uložit toxikomanům ochranné léčení.

V ČR jež v 90. letech převzali díky nedostatečné aktivitě státních institucí oblast prevence nealkoholové toxikomanie nevládní organizace v podobě nízkoprahových zařízení, terapeutických komunit apod. Výhodou těchto nevládních iniciativ je, že požívají mezi toxikomany větší důvěry než instituce státní. I tak je však role státu v této oblasti nezastupitelná, jelikož je nezbytné, aby stát koordinoval aktivity nevládních institucí a fungoval řetězec kontaktní centrum – detoxifikační centrum – terapeutická komunita – finální resocializace. Navíc je nutné, aby stát zajišťoval tuto činnost finančně. V současné době je situace v této oblasti vzhledem ke snižování státních dotací velmi nepříznivá.¹⁸⁷

Koordinaci činností státních a nestátních subjektů, které realizují protidrogovou politiku, zajišťuje Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (do roku 2001 tuto působnost měla Meziřezortní drogová komise vlády ČR). Její program je institucionálně vykonáván na ústřední úrovni vládou ČR a příslušnými ministerstvy a na místní úrovni magistráty, krajskými úřady a protidrogovými komisemi.

Dalším úkolem Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky je tvorba koncepce národní strategie protidrogové politiky.¹⁸⁸

Národní strategie na léta 2005 až 2009 měla tyto cíle: I. potírat organizovaný zločin a s ním spojený obchod s drogami, II. stabilizovat počet problémových uživatelů, III. zastavit nárůst experimentálního a příležitostného užívání legálních a nelegálních drog, IV. stabilizovat, případně snížit spotřebu legálních a nelegálních drog ve společnosti, zejména mezi nezletilými mladými lidmi, V. snížit potenciální rizika užívání všech typů drog a ekonomické, zdravotní a sociální dopady jejich užívání na jedince a společnost, VI. zvyšovat kvalitu života uživatelů všech typů drog, jejich rodičů a blízkých prostřednictvím zajištění dostupnosti kvalitních služeb léčby a resocializace, VII. snížit dostupnost legálních a nelegálních drog pro obecnou populaci a zejména pro nezletilé mladé lidi prostřednictvím efektivnějšího využívání existujících legislativních a institucionálních nástrojů.¹⁸⁹

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR z roku 2009 vykazuje, že cílů bylo částečně dosaženo. Zvýšil se počet problémových uživatelů opiátů a pervitinu. Na druhou stranu se výrazně zvýšil počet vyměněných jehel v rámci nízkoprahových programů, díky čemuž je výskyt viru HIV a hepatitidy stále relativně nízký. Byl zaznamenán nárůst uživatelů

¹⁸⁷ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 448.

¹⁸⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 449.

¹⁸⁹ Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009. Úřad vlády ČR, 2005. s. 17-18.

drog v léčbě napříč různými typy zařízení. Pozitivním zjištěním je, že bylo dosaženo zvýšení věku uživatelů drog a žadatelů o léčbu.¹⁹⁰

Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018 navazuje na strategii z předchozích let, avšak oproti předchozí střednědobé strategii je nová strategie navržena na 9 let, tedy jako dlouhodobá a v souladu s tímto dlouhodobým charakterem jsou definovány její základní cíle: I. snížit míru experimentálního a příležitostného užívání drog zejména mladými lidmi, II. snížit míru problémového a intenzivního užívání drog, III. snížit potenciální rizika spojená s užíváním drog pro jedince a společnost, IV. snížit dostupnost drog zejména pro mladé lidi. Je vidět, že se tato nová strategie svými cíli překrývá se strategií předchozí.¹⁹¹

Na základě těchto strategií jsou realizovány programy zejména v rezortu školství, zdravotnictví, vnitra, práce a sociálních věcí. Navíc v souladu s nimi postupují i nevládní organizace.

Omezování nabídky nealkoholových drog spočívá především v represí. V první řadě je nutno potlačovat nezákonný obchod s drogami. Vzhledem k tomu, že tento obchod je v první řadě realizován mezinárodními zločineckými organizacemi, je třeba spolupracovat s orgány OSN pro kontrolu drog, s Interpolem, Europolem a dalšími mezinárodními institucemi. K omezení dispozic s drogami je také třeba využívat všech právních prostředků, jimiž jsou ustanovení trestního zákoníku, přestupkového zákona a zákona o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.¹⁹²

Vzhledem ke skutečnosti, že mají drogy v naší civilizaci tisíciletou tradici, je zřejmé, že budou vždy přítomny. Cílem tedy není drogy ze světa vymýtit, nýbrž je udržet pod kontrolou.

¹⁹⁰ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2009. Úřad vlády ČR, 2010. s. 5-75.

¹⁹¹ Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018. Úřad vlády ČR, 2010. s. 7.

¹⁹² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 449.

Závěr

Drogový problém je značně komplikovaným sociálně patologickým jevem, jež provází naši civilizaci po tisíciletí, není proto reálně možné najít nástroj, který by jej beze zbytku odstranil. Pomocí kriminologických výzkumů je však možno vysledovat, že se drogová situace neustále mění. Je proto nezbytné, aby byla tato situace důsledně analyzována a stát včas reagoval na nové trendy vytvořením účinných opatření, která udrží drogový problém ve společensky akceptovatelných mezích, v lepším případě tento negativní jev částečně eliminují. Pokud se tedy protidrogová politika ukáže jako neúčinná, je třeba na nedostatky reagovat, nikoli pouze přihlížet.

Problematiku jsem rozebral jak z hlediska kriminologického, tak z hlediska trestněprávního. Současně jsem pracoval s poznatky z psychologie, sociologie a fyziologie, a to převážně ve výkladu o etiologii drogové kriminality. Jedině spojením poznatků ze všech těchto disciplín lze dosáhnout žádoucích a komplexních výsledků.

Hlavním cílem této práce bylo prozkoumat kriminalitu spojenou s užíváním drog v rámci jednotlivých skupin podle jejich kriminologického charakteru a srovnat stav kriminality spojené s alkoholovými a nealkoholovými drogami navzájem a také ve vztahu k celkové kriminalitě. Analýzou statistických údajů jsem dospěl k závěru, že podíl trestné činnosti páchané pod vlivem drog činí téměř 20 % z celkové kriminality, přičemž pod vlivem nealkoholových drog se jedná o pouhé 2 %. U nealkoholových drog je však nutno brát v úvahu vyšší latenci než v případě alkoholu, a to zejména díky obtížnějšímu prokazování intoxikace a dalším faktorům. I přesto jsem v rámci zkoumání působení jednotlivých drog na organismus člověka a ovlivnění jeho rozumové a volní složky těmito drogami dospěl k závěru, že působení alkoholu přivádí člověka k páčání trestné činnosti mnohem větší mírou než působení nealkoholových drog. To je podle dáno naprosto odlišným stavem drogového opojení, jelikož požití alkoholu podněcuje člověka k násilí mnohem více než většina nealkoholových drog.

Na základě zkoumání kriminogenních faktorů jsem vyhodnotil, že samotný alkohol je v případě páčání trestné činnosti pod jeho vlivem zásadním faktorem a příčinou takového jednání, a to vzhledem ke skutečnosti, že jeho působením dochází k významnému ovlivnění, někdy až k vymizení složky rozumové či volní. I přesto je však vždy nutno brát v potaz osobnost jedince a konkrétní situaci, jelikož faktory vedoucí k páčání trestné činnosti působí vždy ve vzájemných souvislostech a nelze je tedy zkoumat izolovaně. Naopak u nealkoholových drog nebyla zjištěna přímá souvislost mezi působením drogy a páčáním

trestné činnosti, jinak řečeno, není prokázáno, že by lidé pod vlivem nealkoholové drogy měli zvýšené sklony ke kriminalitě.

Na druhou stranu větší nebezpečí nealkoholových drog spočívá jednak ve vztahu k jedinci v jejich samotném užívání, protože u některých z těchto drog vzniká velmi rychle závislost a dochází k celkové degradaci osobnosti a jednak ve vztahu k celé společnosti, jelikož obchod s drogami je předmětem činnosti organizovaných zločineckých skupin a jejich postupy jsou nesporně spojeny s mnohem závažnější kriminalitou než trestné činy páchané v souvislosti s alkoholem. Také je nutno brát v úvahu skutečnost, že nealkoholové drogy jsou oproti alkoholu nelegální a mnohem nákladnější. V kriminologických studiích byl zaznamenán vysoký počet majetkových trestných činů, které byly spáchány nealkoholovými toxikomany. Je tedy zjevné, že je majetková kriminalita v těchto případech zaměřena na získání prostředků ke koupi nealkoholových drog, či na získání těchto drog přímo. Obstarání drogy je totiž pro silně závislého toxikomana jeho primárním úkolem a je pro její získání schopen použít všech prostředků, i těch, ke kterým by dříve za normálních okolností nepřistoupil. Naopak kriminalita spojená s nutností opatřit si alkohol se vzhledem k jeho dobré dostupnosti i cenám vyskytuje v minimální míře.

Vzhledem ke zjištění, v jaké četnosti se drogy podílí na páchání trestné činnosti, vyvozují závěr, že je nezbytně nutné, aby byla přijata nová opatření, která povedou ke snížení spotřeby drog. Prostředkem k tomuto cíli jsou preventivní a represivní nástroje. Podle mého názoru lze snížení spotřeby alkoholu dosáhnout zavedením nových preventivních opatření, která budou směřovat tam, kde má problém alkoholismu své kořeny, tedy k mladé generaci. Je totiž prokázáno, že u dětí a mladistvých je mnohem větší riziko návyku. Naopak u nealkoholových drog bych kontrolu zaměřoval na tvrdou represi a stíhání organizovaného zločinu a obchodu s drogami. V případě, že by bylo docíleno omezení nabídky drog a nebyly by tak snadno dostupné, jako je tomu v současné době, klesla by logicky i míra jejich zneužívání.

Pokud by se podařilo snížit počet drogově závislých, došlo by k výraznému snížení trestné činnosti, což by mělo z širšího pohledu v konečném efektu pozitivní dopady ve vztahu k celé společnosti. Došlo by k ozdravení populace jak v oblasti sociálně kulturní, tak v oblasti hospodářské, zdravotní a dalších. Zároveň by se snížil výskyt sociálně patologických jevů, které se určitou měrou na drogový problém vážou.

Dalším dílčím cílem práce bylo zjistit, zda je platná právní úprava drogových deliktů v ČR dostatečná vzhledem k aktuální drogové situaci. Dospěl jsem k závěru, že nikoliv. Na drogovém trhu se totiž stále objevují nové látky, které jsou v některých případech mnohem

škodlivější a nebezpečnější než drogy nelegální a přitom nejsou uvedeny na seznamech zakázaných látek. Jedinou možnou obranou proti těmto látkám je ustanovení § 287, tedy trestný čin šíření toxikomanie, který však vzhledem k rozšířenosti obchodu s novými drogami evidentně není dostatečně účinným nástrojem, jež by na vznik těchto nových látek pružně reagoval. Je proto nutné přijmout nová efektivní opatření, pomocí kterých bude možno šíření takových látek zabránit.

Za pozitivní považuji rozdělení drog na měkké a tvrdé v rámci jejich přechovávání pro vlastní potřebu. Naopak, se zněním nové skutkové podstaty nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku nemohu souhlasit, jelikož nevidím důvod, proč je dekriminlizováno pouze pěstování rostlin pro sebe a nikoli i jejich výroba pro vlastní potřebu, když k této výrobě vypěstované rostliny evidentně slouží.

Co se týče vzniku závislosti, nehraje dle mého názoru droga zásadní význam, nýbrž jde o její spolupůsobení s faktorem charakteru osobnosti jedince, prostředí ve kterém se pohybuje a faktorem precipujícím, tedy spouštěcím mechanismem drogového abúzu.

Poznatky pro tvorbu práce jsem získával také přímo od drogově závislých, proto jsem měl možnost bezprostředně na základě jejich výpovědí poznat, jak je obtížné se závislosti zbavit a to hned z několika důvodů. Droga výrazně mění osobnost člověka a provokuje asociální chování, které výrazně vybočuje ze společenských norem. To může mít za následek ztrátu přátel, často také ztrátu zaměstnání a domova. Člověk začne žít toxikomanským způsobem života a kvůli nedostatku financí a působení drogy začne páchat trestnou činnost, jelikož droga je pro něj důležitější než vše ostatní. Jeho život je v troskách. Z této situace se závislý jedinec jen málokdy může dostat sám. Ideály, díky kterým by byl schopen najít sílu přestat drogu užívat, jsou v jeho situaci nerealizovatelné. Není tedy nic, co by jej motivovalo s drogovým abúzem skončit. Kriminální cesta se v takové situaci jeví pro toxikomana jako mnohem jednodušší způsob jak přežít. Někteří vidí únik ze závislosti dokonce v sebevraždě. Mnohdy ani léčba a pomoc jeho nejbližších není účinná a vítězí droga a návyk na toxikomanský životní styl. Každý by si proto měl uvědomit závažnost drogového problému a raději s drogami neexperimentovat, než následně bojovat se závislostí na nich. Navíc ani u vyléčených toxikomanů není jistota, že nenastane situace, díky které do závislosti opět neupadnou.

Z širšího pohledu jsem dospěl ke zjištění, že problém nespočívá v drogách samotných, ale ve způsobu, jak s nimi lidé nakládají. Místo toho, aby byly využity ve prospěch společnosti, jsou naopak zneužívány a staly se pro ni globální hrozbou.

Shrnutí

Shrnutí v českém jazyce

V této diplomové práci se věnuji drogovému problému, který je celosvětovým sociálně patologickým jevem. Práce je pojata z části z kriminologického a z části z trestně právního hlediska a vzhledem ke skutečnosti, že jsou drogy významným kriminogenním faktorem, zaměřuji se konkrétně na kriminalitu spojenou s užíváním drog.

V úvodních kapitolách vymezuji základní pojmy, týkající se drogové problematiky, uvádím historicko právní souvislosti geneze drogového problému, včetně vývoje situace na české drogové scéně a činím obecné pojednání o alkoholové a nealkoholové toxikomanii.

Těžištěm práce je rozbor kriminality spojené s užíváním drog z hlediska fenomenologie, etiologie a kontroly, a to pro alkoholovou a nealkoholovou toxikomanii zvlášť, ale i ve vzájemných souvislostech.

Kapitola týkající se etiologie je zaměřena na podmínky a příčiny vzniku toxikomanie, neboť právě droga ve spojení s faktorem charakteru osobnosti, faktorem enviromentálním a precipujícím je příčinou vzniku drogové závislosti a s ní spojené kriminality.

V rámci fenomenologie činím rozbor jednotlivých forem kriminality páchaných pod vlivem drog. Jedná se jednak o samotné drogové trestné činy, u nichž je nakládání s drogami znakem skutkové podstaty a jednak o sekundární drogovou kriminalitu, tedy trestné činy zaměřené na získání drog, trestné činy páchané pod vlivem drog, trestné činy páchané na drogově závislých a trestné činy spojené s uplatněním nelegálně získaných finančních prostředků z trestné činnosti. U jednotlivých skutkových podstat zkoumám, zda je současná právní úprava v souladu s aktuální situací na drogové scéně a navrhuji změny v právní úpravě. Součástí diplomové práce jsou aktuální statistické údaje, které popisují stav a vývoj kriminality v České republice.

V poslední kapitole se zabývám kontrolou drogové kriminality, která je prováděna prostřednictvím preventivních a represivních nástrojů a navrhuji, které z nich jsou vhodné k usměrnění kriminality vzhledem k současné drogové situaci.

Drogy jsou součástí tohoto světa již několik tisíciletí, pouze se mění jejich spektrum a způsoby či účely jejich užívání, respektive zneužívání. Je proto zjevné, že budou součástí lidské civilizace i nadále. Není proto našim úkolem drogy vymýt, ale najít způsob jak drogový problém udržet ve stavu, který nepřekračuje společensky únosné meze.

Summary

In this diploma thesis, I concern myself with the drugs issue which is a socially pathological phenomenon in a world-wide scale. Thesis is conceived partially from a criminological point of view and partially from a criminal law point of view and due to the fact that drugs are an important criminogenic factor, I focus particularly on criminality connected with the use of drugs.

In the initial chapters, I define basic terms of the drugs issues, I mention development of drugs issues from the legal history perspective including the evolution of Czech drug scene situation and I generally discuss alcohol and non-alcohol addiction.

The centre of gravity of this thesis is the analysis of criminality linked with the use of drugs from the phenomenology, etiology and control perspective especially for alcohol and non-alcohol addiction but also in mutual context.

The chapter addressing etiology is aimed at conditions and causes of addiction's origin because it is a drug in connection with the factor of personality character, environmental factor and precipitating factor which cause the drug addiction and the criminality linked with it.

In the phenomenology part, I carry out analysis of individual forms of criminal activity conducted under influence of drugs. It covers the very drug crimes where disposition with drugs is a feature of a body of a crime and it also covers secondary drug criminal activity, i.e. crimes aimed at obtaining drugs, crimes committed under the influence of drugs, crimes committed on drug addicted persons and crimes connected with the use of illegally assumed funds of criminal activity. In relation to individual bodies of crimes, I analyze the current legal regulation with a real situation at the drug scene and I suggest possible changes of the law. Actual statistical data describing state and evolution of criminality in the Czech republic are a part of this thesis, too.

In the last chapter, I concern myself with control of drug criminality which is carried out through preventive and repressive instruments and I suggest which of these are appropriate for guiding the criminal activity with respect to contemporary drug situation.

Drugs are a part of this world for many millenniums, only their spectrum and ways or purposes of using and abusing change. Therefore it is clear that they will be a part of human civilization in future, too. Due to this fact, it is not our task to eradicate drugs but to find a way to keep the drug problem in a state which does not breach socially acceptable bounds.

Seznam literatury a pramenů

Publikace:

- 1) BERGERET, J. *Toxikomanie a osobnost*. Praha: Victoria publishing, 1995. 91 s. ISBN 80-7187-003-X.
- 2) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009. 896 s. ISBN 978-80-87212-24-0.
- 3) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.
- 4) JELÍNEK, J. (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009. 224 s. ISBN 978-80-87212-21-9.
- 5) JURÁKOVÁ, I. *Trestněprávní postih toxikomanů*. Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999. 176 s. ISBN 80-210-2234-5.
- 6) KALINA, K. a kol. *Drogy a závislosti 1. Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.
- 7) KOLEKTIV AUTORŮ. *Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení*. Příručky ministerstva spravedlnosti, svazek 65. Praha: MS, 2002. 689 s.
- 8) KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. 656 s. ISBN 978-80-7400-047-8.
- 9) KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4.
- 10) MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
- 11) MIOVSKÝ, M. a kol. *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada, 2008. 533 s. ISBN 978-80-247-0865-2.
- 12) NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. 528 s. ISBN 978-80-7357-377-5.
- 13) NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: KLP, 1997. 347 s. ISBN 80-85917-36-X.
- 14) PRESL, J. *Drogová závislost, může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1994. 88 s. ISBN 80-85800-25-X.
- 15) ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Praha: C.H.Beck, 2009. 3285 s. ISBN 978-80-7400-109-3.

- 16) SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: VŠERS, 2010. 174 s. ISBN 978-80-86708-21-8.
- 17) TRÁVNÍČKOVÁ I., ZEMAN P. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: IKSP, 2010. 117 s. ISBN 978-80-7338-101-1.
- 18) URBAN, E. *Toxikomanie*, Praha: Avicium, 1973.
- 19) TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice I., vývojové aspekty*. Praha: IKSP, 2007. 122 s. ISBN 978-80-7338-059-5.
- 20) TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P. *Možnosti trestní justice v protidrogové politice II., empirická část*. Praha: IKSP, 2007. 177 s. ISBN 978-80-7338-072-4.
- 21) VANTUCH, P. *Drogy a kriminalita*. Brno: UJEP, 1990. 171 s. ISBN 80-210-0169-0.

Noviny a časopisy:

- 22) ČTK. Nebezpečný mix energy drinků a alkoholu drží opilé déle na nohou a dává jim kuráž. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, s. C3.
- 23) FRYDECKÁ, L. Nové taneční drogy jsou horší než ty dřívější. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, S. C2.
- 24) FRYDECKÁ, L. Výrobci nových drog jsou rychlí. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, s. C1.
- 25) FRYDECKÁ, L. Zatím legální drogy: místo bylin obsahují umělou „trávu“. *MF Dnes*, 4. 2. 2011, s. C1.
- 26) PEŠEK, R., ORLÍKOVÁ, B. Léčba a následná péče. *Zaostřeno na drogy*, 2008, roč. 6, č. 4, s. 12.
- 27) ŠVERDÍK, M. „Konopný“ soud skončil pro léčitele podmínkou. *MF Dnes*, 29. 10. 2010, s. B2.
- 28) TRÁVNÍČKOVÁ, I. Drogová kriminalita – včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 4, s. 6.

Internetové zdroje:

- 29) *Aktualne.cz* [online]. 22. 12. 2010 [cit. 7. 3. 2011]. Stát přitvrdil: Černý trh s alkoholem se zmenšil. Dostupné na <http://rocenka.aktualne.centrum.cz/2010/clanek.phtml?id=684970>.
- 30) *Alkoholik.cz* [online]. [cit. 8.1.2011]. Dostupné na <http://www.alkoholik.cz/zavislost/>.

- 31) *Amsterdam-shop.cz* [online]. [cit. 31. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.amsterdam-shop.cz/sklep/home.html>>.
- 32) *Ceskenoviny.cz* [online]. 28. 12. 2010 [cit. 1. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy/v-ostrave-a-ceskem-tesine-vznikaji-obchody-s-drogami-legalne/574888>>.
- 33) *Czso.cz* [online]. [cit. 21. 2. 2011]. Dostupné na <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0303.pdf>.
- 34) *Drogy.cz* [online]. [cit. 18. 1. 2011]. Pravda o inhalantech. Dostupné na <<http://www.drogy.cz/inhalanty/index.html>>.
- 35) *Drogy-info.cz* [online]. 21. 9. 2009 [cit. 20. 2. 2011]. Struktura protidrogové prevence. Dostupné na <http://www.drogy-info.cz/index.php/pomoc_a_podpora/prevence/struktura_protidrogove_prevence>.
- 36) *Drogy-info.cz* [online]. [cit. 18. 1. 2011]. Halucinogeny – podrobně. Dostupné na <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/halucinogeny/halucinogeny_podrobne>.
- 37) *Drogy-info.cz* [online]. [cit. 19. 1. 2011]. Konopné drogy - podrobně. Dostupné na <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/konopne_drogy/konopne_drogy_podrobne>.
- 38) *Idnes.cz* [online]. 1. 11. 2010 [cit. 7. 1. 2011]. Alkohol je nebezpečnější než heroin i crack, tvrdí nová studie. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/alkohol-je-nebezpecnejsi-nez-heroin-i-crack-tvrdi-nova-studie-pt3-zahranicni.asp?c=A101101_142015_zahranicni_aha>.
- 39) *Idnes.cz* [online]. 10. 12. 2010 [cit. 8. 1. 2011]. Jak na opilé děti? Zakážeme jim večer hospody, plánuje drogový koordinátor. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/jak-na-opile-deti-zakazeme-jim-vecer-hospody-planuje-drogovy-koordinator-1qn-domaci.asp?c=A101210_095142_domaci_hv>.
- 40) *Ihned.cz* [online]. 30. 9. 2010 [cit. 20. 2. 2011]. Stát chce zpřísnit kolkování alkoholu. Malí výrobci jsou proti. Dostupné na <<http://ekonomika.ihned.cz/c1-46676960-stat-chce-zprisnit-kolkovani-alkoholu-mali-vyrobci-jsou-proti>>.
- 41) *Justice.cz* [online]. [cit. 15. 2. 2011]. Ročenky Ministerstva spravedlnosti ČR. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>.
- 42) *Konopijelek.eu* [online]. [cit. 4. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.konopijelek.eu/>>.

- 43) *Navajo.cz* [online]. [cit. 13. 2. 2011]. Prostituce. Dostupné na <http://prostituce.navajo.cz>.
- 44) *Novinky.cz* [online]. [cit. 23. 2. 2011]. Za domácí pálení kořalky už nebude hrozit vězení. Dostupné na <http://www.novinky.cz/krimi/136111-za-domaci-paleni-kořalky-uz-nebude-hrozit-vezeni.html>.
- 45) *Odrogach.cz* [online]. [cit. 21. 2. 2011]. Co je primární prevence. Dostupné na <http://www.odrogach.cz/index.php?p=&sess=&disp=texty&offset=101&list=101&show=100002>.
- 46) *Policie.cz* [online]. [cit. 9. 2. 2011]. Statistika. Dostupné na <http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>.
- 47) *Radio.cz* [online]. 12. 5. 2005 [cit. 20. 2. 2011]. Na lahvích s tvrdým alkoholem se už brzy objeví kolky. Dostupné na <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/na-lahvich-s-tvrdym-alkoholem-se-uz-brzy-objevi-kolky>.
- 48) *Rostlinky.net* [online]. 6. 3. 2011 [cit. 7. 3. 2011]. Dostupné na <http://rostlinky.net/>.
- 49) *Zpravy.e15.cz* [online]. 15. 3. 2011 [cit. 21. 3. 2011]. Na seznamu návykových látek přibude 33 položek. Dostupné na <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/na-seznamu-navykovych-late-pribude-33-polozek>.

Právní prameny:

Vnitrostátní právní prameny

- Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku
- Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009. Úřad vlády ČR, 2005.
- Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018. Úřad vlády ČR, 2010.
- Nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění pozdějších předpisů
- Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2009. Úřad vlády ČR, 2010. s. 23-127
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Mezinárodní právní prameny

- Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961
- Protokol o změnách Jednotné Úmluvy z roku 1972
- Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971
- Úmluva proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988

Judikatura:

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. 3 TZ 120/2000
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 3 Tdo 52/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2009, sp. sz. 3 Tdo 392/2009

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vybrané trestné činy nejčastěji páchané pod vlivem drog v ČR

Příloha č. 2: Trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu v ČR v letech 1989-2010

Příloha č. 1

Rok 2008	celkem objasněno	pod vlivem drogy	pod vlivem alkoholu	pod vlivem nealkoholové drogy	podíl pod vlivem drogy v %
Vraždy - loupežné	17	5	4	1	29,4
Vraždy - motivované osobními vztahy	92	42	40	2	45,6
Vraždy - celkem	174	70	65	5	40,2
Loupež	1 966	186	165	21	9,5
Ublížení na zdraví - úmyslné	3 677	1 000	990	10	27,2
Rvačka	10	5	5	0	50,0
Násilí proti skupině ob. a proti jednotlivci	63	22	22	0	34,9
Násilná trestná činnost celkem	11 239	2 402	2 325	77	21,4
Znásilnění	361	91	89	2	25,2
Pohlavní zneužívání	621	22	22	0	3,5
Mravnostní trestná činnost celkem	1 202	133	127	6	11,0
Krádeže vloupáním	9 889	320	261	59	3,2
Krádeže prosté	23 230	1 058	919	139	4,5
Výtržnictví	2 160	795	788	7	36,8
Výtržnictví na sportovních a veřejných akcích	36	11	11	0	30,5
Sprejerství	1 014	71	67	4	7,0
Ohrožení pod vlivem návykové látky + Opilství	11 113	11 016	10 746	270	99,1
Hospodářské trestné činy celkem	15 921	114	93	21	0,7
CELKOVÁ KRIMINALITA	127 906	23 845	22 826	1 019	18,6
Rok 2009	celkem objasněno	pod vlivem drogy	pod vlivem alkoholu	pod vlivem nealkoholové drogy	podíl pod vlivem drogy v %
Vraždy - loupežné	17	5	3	2	29,4
Vraždy - motivované osobními vztahy	83	36	31	5	43,3
Vraždy - celkem	157	49	41	8	31,2
Loupež	2 049	217	181	36	10,6
Ublížení na zdraví - úmyslné	3 346	850	845	5	25,4
Rvačka	5	4	4	0	80,0
Násilí proti skupině ob. a proti jednotlivci	69	23	23	0	33,3
Násilná trestná činnost celkem	10 951	2 221	2 121	100	20,3
Znásilnění	343	69	64	5	20,1
Pohlavní zneužívání	539	19	19	0	3,5
Mravnostní trestná činnost celkem	1 239	107	100	7	8,6
Krádeže vloupáním	10 754	354	292	62	3,3
Krádeže prosté	22 657	975	823	152	4,3
Výtržnictví	2 018	796	786	10	39,4
Výtržnictví na sportovních a veřejných akcích	54	17	17	0	31,5
Sprejerství	820	54	53	1	6,6
Ohrožení pod vlivem návykové látky + Opilství	12 445	12 387	11 351	1 036	99,5
Hospodářské trestné činy celkem	13 906	99	84	15	0,7
CELKOVÁ KRIMINALITA	127 604	24 177	22 277	1 900	18,9
Rok 2010	celkem objasněno	pod vlivem drogy	pod vlivem alkoholu	pod vlivem nealkoholové drogy	podíl pod vlivem drogy v %
Vraždy - loupežné	15	5	5	0	33,3
Vraždy - motivované osobními vztahy	96	39	37	2	40,6
Vraždy - celkem	156	60	56	4	38,4
Loupež	1 834	154	135	19	8,4
Ublížení na zdraví - úmyslné	3 451	848	840	8	24,5
Rvačka	10	6	6	0	60,0
Násilí proti skupině ob. a proti jednotlivci	85	24	24	0	28,0
Násilná trestná činnost celkem	12 170	2 202	2 134	68	18,0
Znásilnění	437	63	58	5	14,4
Pohlavní zneužívání	562	20	20	0	3,5
Mravnostní trestná činnost celkem	1 354	103	93	10	7,6
Krádeže vloupáním	11 765	330	277	53	2,8
Krádeže prosté	20 947	730	618	112	3,5
Výtržnictví	2 304	845	839	6	36,6
Výtržnictví na sportovních a veřejných akcích	31	14	14	0	45,1
Sprejerství	467	45	45	0	9,6
Ohrožení pod vlivem návykové látky + Opilství	10 858	10 681	9 109	1 572	98,3
Hospodářské trestné činy celkem	13 382	92	80	12	0,7
CELKOVÁ KRIMINALITA	117 685	19 567	17 290	2 277	16,6

Pramen: *Policie.cz* [online]. [cit. 9. 2. 2011]. <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

Příloha č. 2

Rok	Počet trestných činů páchaných pod vlivem alkoholu	Podíl alkoholu na celkové objasněné trestné činnosti v %
1989	24 067	25,4
1990	21 119	25,1
1991	17 911	18,1
1992	18 644	16,4
1993	18 882	14,2
1994	13 352	9,8
1995	13 610	8,5
1996	12 803	7,5
1997	11 877	6,8
1998	11 168	5,9
1999	9 470	4,8
2000	9 136	5,2
2001	9 184	5,4
2002	9 840	6,4
2003	10 148	7,1
2004	10 916	7,7
2005	11 020	7,8
2006	14 075	10,1
2008	22 826	18,6
2009	22 277	18,9
2010	17 290	16,6

Pramen: NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 434.,

Policie.cz [online]. [cit. 9. 2. 2011]. Statistiky. Dostupné na <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.